

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

EX LIBRIS
G. D. H.
Vol. C
Subj. 3
6

4° Biogr. C. 41

- Jacoby Brachley = pag. 10
(the Brachley family being the appellat =)
a controversy may =

<36602434870015

<36602434870015

Bayer. Staatsbibliothek

BARTHOLOMAEI FACII
DE VIRIS ILLUSTRIBUS
L I B E R.

BARTHOLOMAEI FACII DE VIRIS ILLUSTRIBUS

L I B E R

NUNC PRIMUM EX MS. COD. IN LUCEM ERUTUS.

RECENSUIT , PRAEFATIONEM , VITAMQUE AUCTORIS

A D D I D I T

LAURENTIUS MEHŪS

ETRUSCAE ACADEMIAE CORTONENSIS SOCIUS,

QUI NONNULLAS FACII, ALIORUMQUE .

AD IPSUM EPISTOLAS ADJECIT.

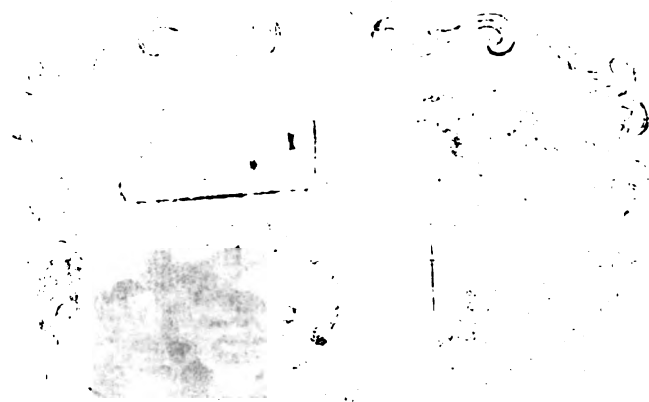

FLORENTIAE . ANNO MDCCXLV.

EX TYPOGRAPHIO JOANNIS PAULI GIOVANNELLI.

PRAESIDIBUS ADPROBANTIBUS.

Prostant apud CAJETANUM TANZINI Bibliopolam Florentinum.

NOBILISSIMO, ATQUE AMPLISSIMO DOMINO

C A R O L O

S. R. I. LIBERO BARONIS DE FIRMIAN

CELEBERRIMAE ETRUSCORUM ACADEMIAE

CORTONENSIS SOCIO,

PROPTER EXIMIUM IN LITTERAS AMOREM,

AC BONARUM DISCIPLINARUM CULTUM

MEMORIA DIGNISSIMO,

QUEM FELICI, AC MAGNA ILLA INDOLE

AD GRANDIA QUAEQUE ADSURGENTEM

IPSAE

IPSAE MUSAE PRONO FAVORE AMPLEXAE
AD AUGENDAM PROPRIA VIRTUTE A MAJORIBUS
ACCEPTAM GLORIAM,
AD TUTELAM LIBERALIUM STUDIORUM,
AD DECUS PATRIAE, AC SUI NOMINIS AETERNAM FAMAM
EDUCARUNT:
HUNC LIBRUM BARTHOLOMAEI FACII
DE VIRIS ILLUSTRIBUS
EX OBLIVIONE, ATQUE INTERITU NUNC PRIMUM
RECEPTUM, VINDICATUMQUE
BONARUM ARTIUM PATRONO COMMENDAT, ET
CONSECRAT
AETERNUS FIRMIANAE VIRTUTIS, AC MUNIFICENTIAE
FUTURUS TESTIS, AC CULTOR HUMILLIMUS

CAJETANUS TANZINI BIBL. FLORENTINUS.

CANDIDO LECTORI

LAURENTIUS MEHUS

S. P. D.

*Postquam humaniores litterae ex
interitu, atque oblivione prae-
stantissimorum hominum operâ,
& labore ereptae, vindicataeque
meliorem, nitidioremque cultum
prae se ferre coeperunt, non defu-
erunt eruditissimi homines, qui
litterariae historiae jam tum ja-
centi, ac prope intermortuae opis
aliquid afferre conarentur. Inter
bos principem sibi locum jure*

*suo vindicat Gulielmus Pastrengus Veronensis Francisci
Petrarchae auctor synchronus, quem Pastregicum aliqui
perperam appellant, qui saeculo decimoquarto libellum elu-
cubavit de Originibus rerum inscriptum, & a Mi-
chaele Angelo Blondo in lucem editum, in quo de fun-
dato-*

datoribus urbium, de inventoribus rerum, & potissimum de scripturis, ut legitur, virorum illustrium tractat. Saeculo vero decimoquinto in historia litteraria contexenda ceteris antecelluit Bartholomaeus Facius Spediensis, qui libellum de Viris Illustribus elaboravit, & quamvis Benedicti Accolti, Paulique Cortesii Commentaria de hominibus doctis breviter, jejuneque agentia lucem aspexerint, nullus adhuc inventus erat, qui dextram Facio porrigeret, ejusque fetum in lucem produceret. Delitescibat itaque utilissimus hic liber in tenebris sordidus inglorio pulvere, tineisque, ac blattis quotidie obluens, neque adhuc in dias luminis oras proditurus esset, nisi Nobilissimi, atque Excellentissimi Viri auctoritas, qua est humanitate, atque in litteras, liberalesque disciplinas amore, huic fetui prope sepulto opitulata esset. Gratiae itaque habendae Viro amplissimo, qui iniquam hujus libelli sortem miseratus praestantissimo suo patrocinio eum tutari haud dedignatus est, ut publicae luci traditus saeculi decimiquinti historiam, quae quidem ad litteras spectat, magis, atque magis illustrare, atque locupletare posset.

In hoc vero opusculo, quod nunc primum in lucem produco, id tantum sibi negotii dedit clarissimus auctor, ut excellentes illos viros recenseret, qui aetate, memoriaque sua claruissent, quod ipsemet hisce verbis pag. 1. innuit. Ex multis autem, quae mihi occurrebant digna, quae posteritati mandarentur, illud prae ceteris juvandum fore existimavi, si de Illustribus Viris aetatis, memoriaeque nostrae scriberem. Et paulo infra pag. 2. Meum vero institutum fuit de cujusque facultatis, atque ordinis viris claris memorare, qui tempestate mea claruerunt. Hoc itaque temporis spatium, quasi limitibus quibusdam laborem suum circumscripsit. Faciatur, qui non solum illos sibi proposuit recensendos homines, qui litterarum gloria floruerunt, sed cujusque facultatis, atque ordi-

ordines, utrosque claros commemorare instituit. Ut autem perspicua quadam methodo procederet hic libellus, praestanter in unoquoque genere homines in quasdam classes distribuit, quarum prima Poetas recenset, altera Oratores continet, tertia Juris-consultos complectitur, quarta Medicos comprehendit, quinta Pictores commemorat, sexta de Sculptoribus tractat, septima de Privatissimis quibusdam Civibus agit, octava de Copiarum Ducibus loquitur, nona de Regibus, ac Principibus edisserit. Animadvertit, ipsemet Auctor in hisce classibus distribuendis aliquantulum peccasse. Nam pag. 43., tum quum de Pictoribus tractare incipit, haec habet: Nunc ad pictores veniamus, quamquam, fortasse convenientius fuit, ut post poetas pictores locarentur. Est enim, ut scis, inter pictores, ac poetas magna quaedam affinitas. Et pag. 52. de quibusdam civibus privatis verba facturus: Consentaneum, inquit, videbatur, ut post Medicorum mentionem de paucis quibusdam privatis civibus, qui duce virtute, comite fortuna ad amplissimam dignitatem eVecti sunt, verba faceremus. Immo nec temporum ordinem in unaquaque classe digerenda servavit Facius. Nam in ea, qua Oratores recensuit, Guinthortum Barzium Gasparino Bergomensi praeposuit, filium scilicet patri, ita ut Oratoribus finem imponat Gasparinus, qui utpote major natu omnibus praeposendus erat. Sed haec, & alia multa, quae hujus opusculi methodo obijci possent, praevидit, refellitque ejus libelli auctor, qui haec praefatus est: Ego tamen (inquit pag. 3.) neque dignitatem, neque excellentiam hominum in suo genere in iis commemorandis observabo, sed ut quisque mihi prior occurrerit, ita a me litteris mandabitur. Unum illud curae fuerit, ut de singulis quibusque ordinibus, ac generibus seorsum scribam. At dicet fortasse aliquis, hoc opusculum mancum esse, quum nonnulli praestantissimi homines amittat, quorum memoria

S

postea.

posteriori tradenda erat. Id tamen perpendat, quae pag. 2. opponat. eruditur Auctor. At enim. Quod si fortasse quempiam per oblivionem, vel per incuriam omiseram, ne sit quaelibet, qui mihi succentescat. Post enim, ubi commemoraveram, vel admonitus fuero, in alterum librum conferetur. Quamobrem dicendum est, hoc opusculum de Viris Illustribus in duas libras a Bartholomaeo Facio distributum fuisse, quarum primam ab eo confectam nunc prodire, alteram vero, in qua clarescentes homines, quos in primum commiserat, recenseret, casu nescio quo nuppiam ab eo calubratus est.

Declarato operis instituto, Auctorisque consilio, animadversisque nonnullis maculis, quae laudes hujus et praesentis bonae frugis crederent, eleganterque scripta detegere possent, operae pretium est, ut tempus inquiramus, quo a Facio elaboratum fuit. Maxima, etque meridiana luce clariora sunt indicia, quae Calisti III. Pontificatum nobis innunt. Scribit enim Facius pag. 1. Quum ab historiae componendae diuturnis laboribus, aliquando requiescerem absolutis libris decem Alphonsi Regis, nec possem pro ingenio meo nihil agere, ne desidiae reprehensionem incurrerem, aliquid hoc tempore scribere institui, quod & fastidium levaret, & nostri saeculi hominibus probari posse videretur &c. Libros decem de gestis Alphonsi Regis absolvit Facius anno 1455., ut constat ex epistola XIII., quam pag. 102. edidi. Ea scripta est a Bartholomaeo Facio ad Poggium Florentinum ex Neapoli die XIII. Aprilis 1455., in eaque legitur pag. 104. Quod autem scire expetis de rebus meis, scito decimum librum rerum a Rege gestarum mihi nunc in manu esse, qui liber omnia continebit, quae usque in hanc diem ab eo facta, vel per Duces suos administrata sunt, qui decimus liber huic operi modum imponat. Ex his colligi potest anno 1455. elaborante idem Calisto

Ter.

Tertio Pontifice hoc episcopatum a Paulo theopsum fuisse.
 In eadem, quam diximus, epistola a Baribolomaeo ad
 Poggium data die XIV. Aprilis 1455. scribitur, novum
 Pontificem paratissimo animo in bellum contra Turcas esse.
 Ego quidem, ait Furlus pag. 104, Regem Anania su-
 cturum puto, quae possit adversus hanc Christiani gene-
 ris perniciosissimum hostem, & q. prospere cessura omnia,
 si ceteri Principes, ac Reges Christiadi in id consecra-
 tiant potissimum nunc, quam Pontifex novus paratissi-
 mo animo in id bellum esse perhibeatur &c. Nullus
 dubitandi locus est, quin novus ille Pontifex sit Calis-
 tus Tertius, qui sexto idus Aprilis, ut testatur Platina,
 ejusdem anni 1455. ad Summum Apostolatus apicem eve-
 ctus est, atque in aedibus S. Petri Pontifex creatus. Ca-
 listi nomen de more suscipiens Turcis bellum statim in-
 dixit. Alia quoque animadverti possunt, quae hunc librum
 ad Calisti Tertii Pontificatum referunt. Nam in ea clas-
 se, in qua de Copiarum Ducibus tractat, quum pag. 64.
 de Joanne Hunnacio Blanco loqueretur, haec habet. Quo-
 tiescumque ipse exercitus Dux fuit, prospere rem ges-
 sit, & nunc, dum haec proderem, Maomettum Otto-
 mannum ab Albae Graecae, quam vulgo Belgradum
 vocant, obsidione depulit, multisque militibus hostium
 caesis fudit, ac fugavit ejusdem classe apud Danubium
 profligata, atque exulta, tormentisque omnibus ereptis.
 Hanc vero victoriam sub Calisto Tertio Pontifice retulit Jo-
 annes, ut testatur Platina, qui postquam indicasset reditis
 quam maximas supplicationes, ut exitum illud, quod a
 rabes, crinitoque cometa portendi sibi fingunt inepti ho-
 mines, averteret Deus, haec addit. Crediderim quum ego
 precibus omnium Christianos ad Belogradum contra
 Turcos impicentes duce forent Vajovoda viri clarissi-
 mo, astanterent Joanne Capistrano Ordinis Minorum,
 Crucemque pro venis hostibus inferere eos Belogra-
 dum

dum oppugnantes ingenti clade superasse. Ad sex enim hominum millia ex hostibus interfecta sunt cum parva nostrorum manu, ut Carvagialla Sancti Angeli Cardinalis ad Pontificem, & ad Dominicum Capranicum Sanctae Crucis Cardinalem scripsit. Hostium quoque commectus omnes ad centum, & sexaginta bombardae captae sunt, qua clade perterritus Turcus Constantinopolim propere se receperit. Tandem *Calisto Tertio* Ecclesiae gubernacula moderante hunc librum se scripsisse aperte nos edocet ipsemet *Facius*, qui in elogio *Alphonfi Regis Calistum Pontificem nominat* tamquam Ecclesiae praesens caput, Christianisque rebus jam tum praesidentem, qui unum *Alphonsum* ad bellum contra Turcas elegisset: Magnus, inquit pag. 78. de *Alphonso*, opibus, major auctoritate a *Calixto Pontifice* unus ex omnibus Regibus delectus est, cui bellum adversus *Maomettum* Turcarum Principem maximum, & opulentissimum demandet. *Alphonsum* autem se in Turcas iturum *Calisto* pollicitus est, ut tradit idem *Platina*, qui: *Alphonsum* autem Rex, inquit, & *Burgundiae Dux* Crucis signum suscipientes ituros se quoque in hostem profitebantur, vel armatos milites eo missuros.

Ex his, quae diximus, satis constat hoc opusculum ab eruditissimo, atque eloquentissimo Auctore compositum fuisse, tum quum *Calistus Tertius Romanus Pontifex* Ecclesiae regimen teneret. Sed quum *Calistus* per tres annos, mensesque aliquot *Retri Cathedram* impleverit, inquirendum est, quonam anno hic libellus a *Facio* elucubratus sit. In elogio *Joannis Hunnaci Blanci* pag. 64. ait: Dum haec proderem, *Maomettum Ottomannum* ab *Albae Graecae*, quam vulgo *Belgradum* vocant, obsidione depulit &c. Si *Matthiae Palmeyio* in temporum, & historiarum continuatione ad an. 1456. credendum est, mense *Augusto* ejusdem anni hoc bellum gestum fuit, Bellum au-

tem, inquit ille, gestum est die Sancti Sixti, qui est VIII. idus Augusti. Itaque mense Augusto an. 1456. ad finem vergebat Facit opus. Sed ulterius progrediamur: In ea classe, quae Oratoribus recensendis inservit, mentio fit Aeneae Senensis, postea Pii Secundi, qui nondum Cardinalis, Senarum tantum Episcopus nominatur. Nam de Aenea verba faciens doctissimus Facius pag. 26. ait, eum trium Pontificum Secretarium fuisse, Felicis, Eugenii, ac Nicolai, subditque porro a Friderico Imperatore Romanorum in Secretarium, & Cancellarium receptum fuisse. Mox alia adjiciens: Secretarius, inquit, trium Pontificum Felicis, Eugenii, ac deinde Nicolai a Friderico Romanorum Imperatore in Secretarium, & Consiliarium receptus est. Germaniam, quae natio diu Romanis Pontificibus minus obsequens fuerat, obsequium Eugenio primum, ac mox post Eugenii mortem Nicolao Quinto ipse Legatus a Germanis detulit. Inter ipsum quoque Fridericum, atque Alphonsum Regem affinitatem junxit. In Conventu apud Germanos acto causa expeditionis in Turcas Imperatoris locum tenuit. Vides hic de Aeneae Cardinalatu ne verbum quidem fecisse Facium, ita ut colligi possit librum de Viris Illustribus scriptum ab eo fuisse, antequam Aeneas ad Cardinalatus dignitatem erectus esset, quam quidem dignitatem quum mense Decembri anni 1456. adeptus fuerit, hinc sequitur hoc opusculum elabente anno 1455. fortasse introductum, tum quum scilicet libros decem de gestis Alphonsi Regis absolverat Facius, perfectum ab eo fuisse ante Decembrem an. 1456., quo mense sacris Ecclesiae Cardinibus Aeneas adjunctus fuit. Quod autem, eo, quo diximus, mense, eodemque anno Cardinalium ordini adscriptus fuerit Aeneas Senensis, probari facile potest ex illius epistolis, quas ad Imperatorem, aliosque summos Viros exaravit. In epistola Divo Imperatori Federico Augusto Domino suo inscripta,

pta, dataque ex Urbe vicesima secunda Decembris MCCCCLVI. Quod, inquit, jamdudum, optasti, procurastique Caesar in persona mea, nunc demum completum est. Habes tota quod mente petisti. Nam quod Sanctae memoriae Nicolaus Papa Quintus tuae mansuetudini saepe pollicitus est, Beatissimus Pontifex Calixtus III. implevit, qui non meis meritis, nulla enim me virtus honore dignum efficit, sed sua incredibili bonitate, quae usque ad indignos protenditur, & tua potissimum intercessione his diebus ad Cardinalatus ordinem cum quinque aliis venerabilibus, & magnae auctoritatis Episcopis me provexit &c. Huc referenda, quae scripsit Serenissimae Imperatrici Leonorae Augustae Dominae suae, & Serenissimo, & potentissimo Principi Ladislao Hungariae, & Boemiae Regi ex Urbe Roma die vicesima secunda Decembris MCCCCLVI. ; ut omittam alias epistolas, quae nocturna, diurnaue manu a doctis versantur. Sed quid circuitionibus opus est? Quum ipsius Auctoris verba habeamus, quae incunte anno 1457. libellum de Viris Illustribus jam completum fuisse nobis ostendant? Siquidem Facius in Epistola missa Aeneae Cardinali Senensi ex Neapoli circiter Mensem Martium anni 1457. ei Cardinalatus dignitatem denuo gratulatus, haec ferme ad calcem habet: Librum, quem de Viris Illustribus scripsi, Regi dedicavi, ac tradidi. In quo opere, ut aliquando videbis, si non quantum virtutum tuarum magnitudo postulare, at quantum ingenii mei parvitas potuit, quantumque res ipsa passa est, tibi a me tributum cognosces. Quamobrem paulo ante suo labori modum imposuerat, Factus est perfectus itaque, atque elaborato jam ante Decembrem anni 1456. hoc libello de Viris Illustribus, vix pauci menses elapsi sunt, ex quibus per ora doctorum bonitatem volitare cepit. Nam hujus opusculi notitiam evulgare

gare cooperat ipsemet Auctor, qui, ut nuper vidimus, ipsum Aeneae Senensi in suis ad eundem litteris notum fecerat. Huic adjungendus idem Aeneas Cardinalis, qui in Epistola Bartholomaeo Facio Genuesi scripta ex Urbe Roma die XXV. Martii 1457. ei gratias agit, quod nomen suum in libello de Viris Illustribus collocasset. Quod, inquit, scribis in eo, quem de viris illustribus aevi nostri composuisti, libro, datum nobis esse locum, non avaritiae nostris, sed tuae caritati ascribimus. Et in hoc quidem fatemur imbecillitatem nostram. Non tam inviti supra meritis laudamur, quam vituperamur. Ita enim natura comparatum est, ut nulli laus onerosa videatur. Obtestatur deinde Bartholomaeum, ut libellum ad se mittat. Nos eam librum, cum volueris, cupide videbimus, legemasque. Post Aeneae Cardinalis Piccolominei mentionem nullus uspiam est ejusdem aetatis scriptor, qui libelli de Viris Illustribus a Bartholomaeo Facio elucubrati meminerit. Hos subsequutus est, sed longo proximo intervallo Oldovinus, qui pag. 9. Athenaei Ligustici hoc opusculum commemorat. Tandem Apostolus Zenus Vix. Clarissimus quum de Facio eruditè disliceret Tom. IX. Ephemeridum Venetarum hunc libellum inter Facti scripta recenset, meminitque illud epistolae ab Aenea Cardinale scriptae, in qua eundem commemorat. Ex eadem, quam laudavimus, epistola notus etiam fuit Cl. Joanni Alberto Fabricio, qui Tom. 2. Bibl. Latinae, mediae, & infimae aetatis de Bartholomaei vita, scriptisque tractans hoc opusculum non omisit. Apographum quoque hujusce operis nactus est Eminentissimus Quirinus, qui pag. 543. eruditissimae suae Diatribae Praeliminaris ad Francisci Barbari, & aliorum ad ipsum epistolas conscriptae hoc opus Bartholomaei Facii de Viris sui aevi Illustribus commemorat, animadvertens verum lucem nunquam fuisse donatum, fateturque se ejusdem ope-

operis exemplar habuisse ab Erudito viro Benedicto Bandinello Benedictini Monasterii Senis Praeposito, qui opus illud duobus tantum ab hinc annis, *ut ait*, in Senensi nobilis viri Bibliotheca repertum, & diligenter exscripsit, & mecum nupetrime summa cum humanitate communicavit. *Subdit deinde elogium, quod Francisco Barbaro texuit in hoc opusculo* *Facius, ut specimen esse illius breviloquentiae, quam solitas est Bartholomaeus, quamvis fateatur non ita jejunam esse, ac illam, quam coluit Paulus Cortesius in suo de hominibus doctis Dialogo. Elogium Francisci Barbari ab Eminentissimo Quirino productum legitur pag. 15. hujusce editionis, atque hujusmodi est:* Franciscus Barbarus Venetus Latinis, ac Graecis litteris praeditus Philosophiae quoque, ac Logicae operam dedit. Scripsit de re uxoria librum unum: Epistolarum, in quibus scribendis multam curam adhibuit, libros aliquot reliquit. Traduxit ex Plutarcho Aristidis, & Censorii Catonis vitas. Omnes in Republica Veneta honores summos est consecutus Legationibus multis honestissimis aditis non solum pacis, sed etiam belli muneribus. *Sed omnium industriam, ac diligentiam longo post se intervallo reliquit vir Cl. Josephus Antonius Saxius Ambrosianae Mediolanensis Bibliothecae Praefectus, qui quum historiam Litterario-typographicam Mediolanensem, quae aut jam prodiit, aut propediem proditura est, maximo totius Reipublicae litterariae commodo, atque ornamento contexeret, epistolam Nonis Febr. an. 1744. ad me dedit, in qua petebat, ut elogia Antonii Panormitae, Francisci Philelphi, Petri Pauli Vergerii, Nicolai Nicoli, Leodrisii Cribelli, Poggii Florentini, Jacobi Braecellei, Georgii Trapezuntii, Laurentii Vallae, P. Candidi Decembrii, & Pauli Veneri a Facto elucubrata eidem transmitterem. Morem gessi Viro eruditissimo, ut laborem suum exornaret,*
locu.

locupletaretque iis cimeliis, quae nunquam in lucem prodierant.

Haec sunt, quae de operis argumento, ejusque aetate, ac memoria apud doctos homines dicenda duxi. Ad calcem vero hujus libri pag. 79. seq. nonnullas Facii, & aliorum ad ipsum epistolas adjeci, quarum aliquae quum in Codd. MSS., quibus usus sum, lacerae essent, earum lacunas exhibui, nec Oedipum esse volui. Epistola Facii ad Robertum Strozam, quam edidi paulo infra pag. XXXIV., impressa fuit post Libellum de Humanarum vitae Felicitate subjunctum ad Epitomen Felini Sandei de Regibus Siciliae &c. pag. 147. seq. Epistola VII, quae est Francisci Barbari ad Facium, & VIII. Facii ad Barbarum prodire inter epistolas Ant. Panormitae Venetiis 1553. in 4. pag. 104. seq., recusaeque fuerunt ab Eminentissimo, atque Amplissimo S. R. Ecclesiae Cardinale Quirino inter Francisci Barbari, & aliorum ad ipsum epistolas pag. 158. seq. num. CXIX., & CXX. Epistolam vero Facii ad Aeneam Cardinalem Senensem, & Aeneae Cardinalis ad Facium accepi ex Basileensi editione Operum Pii Secundi fol., quarum prima exstat Num. 233. pag. 778., altera vero Num. 251. pag. 784. Quae supersunt, nusquam adhuc prodierant.

Ut autem doctissimi Auctoris vita, scriptaeque magis, atque magis innotescerent, fabellisque abjectis, atque obscurioribus quibusque majori luce perfusus multa, quae de eo dici poterant, litteris mandarentur, huic Facii opusculo ejus vitam praefixi, in eaque elucabranda id tantummodo seligendum duxi, quod ex illius, aliorumque ejusdem aetatis auctorum scriptis eruere licuit, omissis plerumque animadversionibus recentiorum Biographorum, qui fere nihil habent, praeter nugae canoras. Videbis inter alia pag. XXIX. seq., quanta argumentorum vi contra Cl. Apostolum Zenum probaverim emortuale Facii diem in annum 1467. incidere non potuisse, ut ex Laurentii Vallae paulo ante Fa-

cium defuncti obitu in Lateranensi ejusdem epitaphio ad annum 1465. posito perperam conjecerat. Nam Jacobi Curuli auctoritate suffultus ostendi Facium ante Alphonsum Regem, qui an. 1458. obiit, decessisse, ideoque fieri non posse, ut Valla, qui paulo ante Facium obierat, anno 1465. moreretur. Jovii quoque verba produxi, quae Vallae mortem ad Cal. Augusti an. 1457. referant. Nunc autem adjiciam auctoritatem Joviani Pontani, qui Vallae veritate adolescenter floruit. Itenim in epistola Catendi Januarii anni 1460. ad Petrum Salvatorem Vallam, & Joannem Fierarium Neapoli scripta de Vullensi Herodoti versione tractans, postquam dixisset Vallam ab Alphonso Rege rogatum fuisse, ut Herodotum sibi latinum redderet, haec addit: Quod quum illi Regi de se benemerito, ac honesta praeteriti potenti non denegasset, ne operam suam, ut erat pollicens, omnino praestaret, immatura mors effecit. Quo mortuo Rex. libros eos, ut erant, Roma sibi deferendos curavit, & in Bibliotheca sua diligenter adservari jussit. Exhib. Pontani verbi haec non anno 1465., ut legitur in corrupto epitaphio, sed ante Alphonsum Regem, id est anno 1457. Kal. Augusti, ut ait Jovianus, obiisse Vallam, ideoque Facium, qui haud multos post dies decessit, mense Novembri ejusdem anni mortuum esse. Pontani verba, quae produxi, observavit Apostolus Zenus Tom. XI. Ephem. Vener. Ant. XIII., qui errorem suum passus pag. 323. epitaphium Vallae correxit, & pag. 324. Facii obitum ad an. 1457. retulit.

Hanc autem Facii vitam operum ab eo editorum recensione locupletavimus. Scribit Valla Invect. I. in Facium nostrum pag. 461. Opp. historiam quoque de bellis Genuensium cum Catalanis ab eo fuisse scriptam, suppressamque. Addit etiam, Facium ad se misisse invektivam adversus nescio quem Genuensem contumeliis, ac conviciis plenum, quod diceret sibi ab illo objectum in quadam

maio

667.

epi-

epistola, quod effecti ingratissimus, & totus ex invidia factus, & dignus suo genere, suisque majoribus. Hanc, quamvis ibidem testetur Valla se audisse a Facio fuisse emissam, nesciam vidimus. Poggius. *Lib. II. in Valla*; Bartholomaeus, inquit, Factus eos solos (errores) comprehendens, quos in historia ista tua praeclara de gestis Regis Aragonum a te edita, & in Bibliothecam posita, quam tamen jam vermes, & mures ob eius celebritatem corroserunt, in testimonium ignorantiae edidisti, magnum volumen contexuit &c. Haec quum produxisset. Cl. Zenn. *Tom. IX. Ephem. Art. III. pag. 193.* hoc Facii opus aut a Poggio fictum, aut amissum fuisse scribit. At postquam animadvertisset. Labbæum in *Reclamationibus* contra Auctoritatem nostram in historiâ suam, ob erroribus sibi objectis defendere, *Tom. X. eorumdem Ephem. Art. X. pag. 423.* rava illud opus a Facio fuisse scriptum asserit. Hanc Zenn. sententiam probat idem Poggius in epistola hactenus inedita ad Bartholomaeum Gbisselardum Bononiensem, ubi: Bartholomaeus Facius vir eloquentissimus unius libello errores complexus est Laurentii Vallae, quibus referit nescio quam historiunculam ineptam, quam de vita Regis Aragonum conscripsit. Hujus errata tot sunt, ut prioribus libellis essent exprimenda. Hic autem libellus, de quo verba facit Poggius, nihil aliud est, quam libellus *Invectionum*, quas librorum nominat etiam Valla; in quibus Vallae ejusdem errores complexus est, ut patet. alio ex Vallae *Reclamationibus*, tam ex Facii *Invectionibus*, sive *Invectionum reliquiis*, quae in *Miscellaneis* a Bettinello editis impressae sunt, ubi multi hujusmodi errores Vallae obijciuntur. Si *Invectionum* a Facio compositorum argumentum ad ipsos *Invectionum* Epist. II. pag. 82. exhibitum, & a me tibi denuo paulo infra pag. XXXVIII. ob oculos positum animadverteres, rem ita se se habere fateberis. In Bibl. MSS. testatur Labbaeus, & Bernardus Montfauconus delitescere in Bibl.

Regia Parisiensis: Bartholomaei Facii Genuensis de differentiis verborum latinorum. Sed idem cum Inveſtivis eſſe arbitror. Zenus vir Cl. obſervat Tom. IX. Ephem. pag. 192. ex Tom. I. Bibl. Barberinae pag. 393. adſervari in eadem Bibl. Facii Historiam ſuorum temporum Baſileae editam anno 1597. in 8., quod Tom. XXI. Memor. pag. 321. animadvertit etiam Niceronus. Ea vero anno 1566, non 1597. edita eſt, quumque ejusdem prologus incipiat: Eſſi nonnullos Viros &c. hiſtoria vero in decem libros diſtributa: Martinus Quintus Pontifex Maximus &c. patet eandem eſſe, ac Commentariorum libros decem de rebus ab Alphonſo geſtis. Ex eadem quoque Bibliotheca Barberina producant tam Zenus, quam Niceronus Historiarum, & Chronicarum Mundi epitomen Lugduni impreſſam an. 1533. Sed aut hic fetus alium parentem agnoſcit, aut unum, idemque eſt cum Commentariis, quod etiam ſuſpicio de alio opere in Bibl. Regia Parisienſi Num. 221. adſervato, inſcriptoque: Bartholomaei Facii de Rebus Siculis. Librum vero de immortalitate animae a Leandro Alberti pag. 18. Deſcript. Italiae Facio tributum idem puto cum libello de Excellencia hominis, in quo de eodem argumento tractatur. Nihil minus Oldoinum, qui in ſuo Atheneo Liguiſtico Commentariam in Perſum a Bartholomaeo Fontio compoſitum Facio noſtra acceptum refert. Illud tantum dicam librum hunc de Viris aevi ſui illuſtribus acephalum eſſe, quum deſit Facii epiſtola, qua in litteris ad Aeneam Cardinalem Senenſem datis pag. 107. hujus opusculi laborem ſuum Alphonſo Regi ſe nuncupaſſe teſtatur. Nunc Auctoris noſtri vitam, ſcriptaque aggrediamur.

VITA

V I T A

BARTHOLOMAEI FACII.

Artholomaeus Facius natus est Spediae *intimo Lunensi in portu Liguria oppido*, ut ait Jovius in *Elogiis Virorum Doctorum* pag. 197. Se Genuensis ditionis fuisse inquit ipsemet, quum de Oratoribus tractans, Jacobumque Bracelleum Genuensem iis adiungens hunc *Conterraneum suum* appellat. *Jacobus*, inquit pag. 19. *Bracellens conterraneus meus in hoc numero non in postremis censetur. Et paulo infra pag. 20. de eodem Bracelleo verba faciens Genuenses cives suos nominat: Moderatione animi civibus meis carus, & jucundus*

dus. Hubertus quoque Folieta in elogiis Clarorum Li-
 gurum Facium cum Bracelleo conjungit. Spediensem
 extitisse Bartholomaeum nostrum colligitur ex ejusdem
 Lib. IV. Rerum gestarum Alphonſi Regis his verbis :
*Abeunte in Liguriam Alphonſo nonnulli clari copiarum
 Duces comites a Philippo adhibiti, a quibus per Pla-
 centinum, deinde per Parmensem agrum Pontremalum, quod
 oppidum in radicibus Apennini situm est, atque inde Spe-
 diam, unde mihi origo est, imperium portu, ac mercatu
 nobile deductus poſſidie cum lembis ad se accerſitis
 Veneris portum mari parit, &c.* Facio accedat Blondus,
 qui in Italia Illuſt. de Liguria, ejuſque oppidis pag.
 IX. verba faciens: *In ſinuque, inquit, Lunenſis, ſive Ve-
 neris portus intimo Spedia est novum oppidum circa annos
 LX. muro circumdatum, ſecus quam inſpecta Italiae
 deſcriptione, ac pictura a majribus facta Tigulliam fuiſſe
 conjector, idque oppidum Bartholomaeo Facio Viro doctiſ-
 ſimo eſt ornatum. Genuensem appellat Aeneas Cardinalis
 Senenſis in epiſtola ad eundem data Ex Urbe Roma die
 XXV. Martii MCCCCLVII. Quo nam anno natus ſit,
 incompertum eſt. Humanioribus litteris deditus prae-
 ceptorem habuit Guarinum Veronenſem latine, & grae-
 ce eo tempore doctiſſimum. Hinc de Guarino verba fa-
 ciens pag. 17. eum praeceptorem ſuum nominat: *Guarinus,
 inquiens, Veronenſis praeceptor meus latine, ac graece
 juxta doctus non ſoluta modo oratione, ſed etiam carmine
 commendatur. Et in epiſtola ad Joannem Jacobum Spinu-
 lam pag. 80. Nam ut ait Guarinus clariſſimus praeceptor
 meus, & balbutientes infantuli diſerti plerumque parentibus
 videntur ſuis propter delectationem, quam ex ipsis percipiunt.
 Ea in aliena ad Robertum Strozam, quam paulo
 infra pag. XXXVI. produxi: Guarino praeceptoris noſtro
 oſtendas. Multum quoque ſe Guarino debere ſateretur in
 litteris ad Hieronymum Guarinum ſcriptis, quem fratrem
 ſua-**

suavissimum appellat. Eas ex Roma missas huic Opusculo de *Viris Illustribus* Num. V. adjunxi, ubi pag. 86. Ego enim pro paternis in me beneficiis illis quidem maximis, & immortalibus, proque tua in me pietate mihi perspecta, & cognita tantum tibi debere me sentio, quantum ipse persolvere nullis officiis possem. Et paulo infra Guarinum patrem suum appellat: Mittam vero tibi propediem, ut spero, invectiones quasdam, quas nuper feci in illam insuam. *Luurentium Vallam*, qui patris mei auctoritatem aspernatur, ac pro nulla habet &c. Praeterea Hieronymus Guarinus Facio scribens Epist. IV. cum suum fratrem amantissimum pag. 85. nominat, quinque noster Auctor pag. 87. memoret Dialogum suum de *vitae felicitate*, animadvertatque a Guarino fuisse probatum, de eodem Guarino loquens ait mirum sibi non esse, si Guarino fructus sui suaviores videantur. Placuit, inquit, *videre clausulam illam, qua mentionem facit de opusculo ipse pater, & si scio multum amori tribui, fructusque suos sibi suaviores videri.* Quamobrem amplissimam bonarum litterarum cognitionem, quam imbutus erat, omnem ad Guarinum praecipuam referebat Facius. Genuae per aliquod temporis commoratus est, atque in peruestigandis latinis auctoribus se se appulit, ut colligitur ex Epist. III. scripta *Antoniotto Grillo Claro Viro*. Ibi pag. 84. *Et sane mirabar illum (Cornutum) penes te esse; & me id nescire, praesertim quam diligentissime non perquisierim modo, sed indagaverim, quum Genuae eram, num ullus in tota arbe esset, & nullum esse comperi.* Ferrariam quoque apud Guarinum aliquandiu commoratus fuit, ut constat ex libello de *Humanae vitae Felicitate* pag. 107., ubi: *Cum Antonius Panormita clarus, & singularis poeta, jureque consultus Ferrariam se se aliquando contulisset, & forte apud Guarinum Verulansem eloquentissimum virum essemus ambo, cujus hominis vi-*
sen-

sendi gratia in eam urbem profectus eram &c. Scribit Petrus Niceronus Tom. XXI. *Mem. Virorum litteris Illustr.* pag. 316. Bartholomaeum nostrum a Republica Genuensi Legatum missum fuisse ad Alphonsum Aragonum Regem: sed re infecta domum rediisse. An res ita se habeat, incompertum mihi est, quum praesertim Niceronus scriptoris auctoritatem nullam afferat, qua opinionem suam probet. Illud quidem constat Bartholomaeum Facium ab eodem Alphonso ad se accitum, magnoque in honore habitum fuisse. Hinc in epistola ad Jo. Jacobum Spinulam Genuensem missa testatur ipsemet Facius pag. 80. se jam rem suam constabilivisse cum inclyto illo Rege, futurumque, ut penes hunc Principem aetatem suam claudat. *Quod scire cupis, rem meam constabilivi cum inclyto Rege. Accepi jam salarii partem, & domum conduxim.* Spero Dei ope rem melius, & felicius mihi in dies successurum. Si effecero unum, quod spero, perpetuum mihi apud Majestatem suam domicilium pacatum fore non dubito, & quidem cum dignitate, & emolumento non exiguo. Cogitaverat aliquando Romam se conferre, ut Poggio scripsit in Epist. II. *Factum etiam, ut quum antea cuperem Romam videre, nunc vehementius id cupiam tui videndi, & cognoscendi causa.* Mox consilium suum amico aperiens subdit pag. 82. *Volo enim propter amicitiam tuam, & per te Pontifici Maximo notus, carusque fieri, quod mihi persuadeo tua opera me facile, qua es humanitate, impetraturum.* Sed quum res ab Alphonso gestas litteris tradere jussus esset, ut eidem Regi morem gereret, Neapoli sedem fixit, liberalitatemque illius Principis expertus est. Quamobrem ad Poggium scribens Epist. XIII. *ex Neapoli die XIII. Aprilis 1455.* A Rege vero (inquit) *mecum perliberaliter agi scito.* Stipendium, quo a Rege conductus fuerat, liberale etiam dicitur ab Jovio in Elogiis Virorum doctorum pag. 197., ubi testatur

statutur ideo ab Alphonso fuisse conductum, ut scilicet res a se gestas, litteris mandaret. *Sed Alphonsus Rex, ait, verae gloriae cupidus cum ideo liberali stipendio conduxerat, ut res suae bello gestae, quas erant absoluto scriptore dignissimas, posterorum memoriae mandarentur.* Tradit Folietia auctore nescio quo suffultus cum ab Alphonsi epistolis fuisse. Inter hos, qui Facii studia, doctrinamque apud Regem fovere, recensendus est Franciscus Raimus vir spectatissimus, ad quem exstant Antonii Beccatelli litterae. In litteris Facii ad eundem datis ex Neapoli, quas pag. 88. sequi hic edidimus, colligitur, quantum Raimo acceptum referret. Scribit enim: *Nihil praeterea dulcius significatione tua erga me amoris, etsi mihi erat perspectissimus, & luce meridiana, ut dici solet, clarior. Is enim mihi in maiis rebus, in quibus de honore, & de utilitate mea agebatur, experimento notus erat.* Antonii quoque Panormitae opem praecipue sensit, atque, ut arbitror, ea potissimum de causa cum doctorum hominum fautorem in hoc opusculo appellat. *Legationibus, inquit pag. 4. de Panormita, ac summis honoribus Regis functus, quibuscumque viris doctis, & probis potest, anxissime semper facit, ac favet.* Nam quum inter Laurentium Vallam, & Bartholomaeum nostrum levi ex causa maximae inimicitiae exortae essent, virulentisque orationibus, quas Invektivas, & Recriminationes indigitarant, se mutuo impeterent, Antonius Panormita Bartholomaei partes sequutus ei semper praesto fuit. Hoc colligitur ex perbrevis Laurentii Vallae Elogio, quod Jo. An. Vigerinus Abbas composuit, quodque ex Cod. Vaticano in lucem edidit doctissimus Praeful Dominicus Georgius Num. IV. Appendicis Monumentorum, quae suae disquisitioni de Nicolai V. Pont. Max. erga litteras, & Litteratos Viras patrocinio adjunxit. In eo legitur pag. 207. seq. *Multis in urbibus Italiae Rhetoricam, ac Grammaticam do-*

SSSS

cuit

cuit (Valla) Genuae , Papiæ , Mediolani , Neapoli ,
 ubi propter contentione[m] ortam inter ipsum , & Bartholo-
 mæum Facium Spediensem , qui Antonii Panormitæ fove-
 batur patrocinio , sub Alphonsi Aragonum , & utriusque Sici-
 liæ Rege , qui mortem obiit an. MCCCCLVII (lege VIII.)
 quum Regnum plures annos obtinuisset , diutius esse non potuit
 &c. Et quidem Alphonsus Rex præ ceteris ejusdem æta-
 tis , suique Regni Viris Illustribus Facium dilexit , fo-
 vitque , ut ipsemet Panormita testatus est Lib. II. de
 Dilectis , & Facis Alphonsi Regis , ubi Facium suavis ,
 & priscae eloquentiæ usum nominat hisce verbis . Inter
 doctrina vero , & ingenio insignes amplexus præcipue Bar-
 tholomæum Facium suavis , & priscae eloquentiæ vi-
 rum &c. Quo nam anno Facius diem suum obierit ,
 incertum est . Si Cæsari Engenio in Neapoli sacra
 pag. 63. credendum est , anno 1447 obiisse dicemus . Nam
 epitaphium Facii profert jam deletum , quod ita se fe-
 habet . MCCCCXXXVII. Bartholomæus Facius hi-
 storicus egregius hic situs est . Sed quânam fieri potuit ,
 ut anno 1447. obierit , quum anno 1451. XV. Kal.
 Septemb. Venetiis ad eum Barbarus scribat ? Vide epist.
 VII. hujuscæ voluminis . Barbaro respondet Facius epi-
 stola VIII. ex Neapoli 26. Septembris 1451. , qua
 scribit , se libros septem de gestis Alphonsi Regis jam
 edidisse , & tunc Bellum Picenum in manu habere .
 Tantum abest , ut anno 1447. obierit . Anno quoque
 1452. vixisse Facium patet ex alia epistola , quam scri-
 psit Franciscus Barbarus clarissimo Jurisconsulto Barbano
 Maureceno Legato Venetiis V. Kal. Octobris MCCCCLII ,
 ubi prope finem : Clarissimo Viro Antonio Panormitæ
 salutem dic , & illum roga , ut sicut mihi coram pro-
 misit , historiâ ad me mittat , quam disertissimus Bar-
 tholomæus Facius scripsit de rebus gestis a Rege Al-
 phonso . Inter illas epistolas , quas huic opusculo subje-
 ci-

cinius, extat Num. XIII. epistola Facii ad Poggium, data ex Neapoli Ale. XIII. Aprilis 1453., ex qua colligitur anno quoque 1453. vitam duxisse. Multa sunt in hoc Libello de Viris sui aevi illustribus a me nunc primum edito, quae Facium anno 1455., atque insuper an. 1456. superstitem nobis ostendant. Nam pag. 76 mentio fit Nicolai Quisti Pontificis Maximi utpote morte jam praerepti, quod anno 1455. accidit. Memoratur praeterea pag. 78. Pontifex Calistus Tercius tamquam universam Christi Ecclesiam regens, ac gubernans, recenseturque pag. 64. clades, quam ad Bellogradum Turcia intulit Joannes Hunnacijs Blancus, quod an. 1456. evenit, ut in praefatio pag. XII. ostendimus. Exiit quoque anno 1456. vixisse Facium patet ex epistola Aeneae Sylvii Cardinalis Senensis scripta ad Bindum Bindium Senensem ex Urbe Roma die XXIX. Decembris 1456. Ubi: *Vale, & amicos illos nostros Neapolitanos nostro nomine salvere iubeto, Antonium Panormitam, Matthaeum Malfertum, Bartholomaeum Facium, Matthaeum Joannem, & reliquos, quibus aut offerro, & dato.* Anno quoque incunte 1457. vivebat Facius, ut constat ex duabus postremis epistolis, quae in epistolarum sylloge huic libello adjuncta leguntur, quarum XVI. ab Aenea Cardinali Senensi ad Facium scripta est ex Urbe Roma die XXII. Martii 1457., decimaquinta vero a Facio ad eundem Aeneam missa fuit incunte eodem Martio, eodemque anno. Quamobrem opus est, ut epitaphium a Caesare Engenio productum corruptum sit. Auctor est Summontius in Hist. Neapol. Lib. VI. pag. 224. mense Novembri anni 1457. decessisse. At id non modo dubium, ut Tom. XXI. Memor. cum Zeno observat Nicæonus, sed falsum esse contendunt. Nam mense Martio ejusdem anni 1457. superstes erat Facius, ut nuper vidimus, ejusdemque anni cursum incolumem

explevisse ex eo colligunt, quod, ut tradit Rotchus Pyrrhus in Sicilia Sacra, Oedonotus Bolesiae Cephaloditanæ eo anno fuerat. Illud etiam accedit, quod Jovius, aliique auctores testantur, Bartholomæum Facium paulo post Vallam obiisse. Jovii verba in Elogiis Virorum doctorum pag. 197. hæc sunt: *Subsecutus est (Facius) prope hostem Vallam pari, ac importuna fatorum injuria elegantioribus studiis creptus, ita ut non inficere hoc carmen epitaphio subscribendum ederetur:*

Ne vel in Elysiis sine vindictæ Valla susurret,

Facius baud multos post obit ipse dies.

Deinde Latomi, versus subjungit, qui hujusmodi sunt:

Qui Vallam nequitiæ otium superare, petendum

duxit ad infernas, iisset ut umbra, domus.

Copias nostras ait, ut qui laeserit omnes,

conjungam doctis manibus, & moritur.

Eadem fere nos edocuit hisce versibus Jo. Matthæus Toscanus pag. XI. Pepl. Italiae:

Et Latiae, & Graiae Facium facundia linguae,

sed magis cum Valla proelia nobilitant.

Institit acer enim vivo, indefessus & hostis:

caesus & a pugna non quoque victus abit.

Quin apud Elysiis extincto insultet ut umbras,

haud mora defunctum subsequitur moriens.

At quum Laurentius Valla diem suum obierit die prima Augusti an. 1465, ut ex illius epitaphio percipimus, necesse est, ut post Augustum an. 1465. Facius decesserit. Tantum abest, ut Mense Novembri an. 1457. mortuus sit, ut comminiscitur Summontius. Hæc ferme Apostolus Zenus Tom. IX. Ephemeridum Venetarum Art. III.; aliique, inter quos potissimum Petrus Niceronus Tom. XXI. *Memor. Vir. Illustr.* pag. 218., qui an. 1467. novem scilicet annos post mortem Alphonso Aragonum Regis decessisse Facium putat, ideoque in Epitaphio apud Cæ-

larem

sarem Engenium pro an. 1447. annum millesimum quadringentesimum sexagesimum septimum restituendum esse opinatur. Sed ut omittam dici non posse, Facium subsequutum fuisse prope hostem Vallam, si hoc duorum annorum spatium inter utriusque mortem admittatur, Jovius, aliique, quos produximus, Summontii sententiam non evertunt. Nam quamvis tradat Facium post Vallam obiisse, putabat tamen Vallam non an. 1465., ut ex epitaphio eruitur, sed anno 1457. decessisse. Jovii verba haec sunt ex Elogiis Clarorum Virorum in Valla. *Obiit anno Christianae Salutis MCCCCLVII. Calendis Augusti.* Haec de Laurentii Vallae morte Jovius. Praeterea ut Summontii, Justinianique opinionem probem, conjecturae illi, quam ex Vallae epitaphio in Basilica Lateranensi posito eruit Apostolus Zenus, aliique, opponam auctoritatem Jacobi Curuli, seu Curli Facii nostri amantissimi, ejusque aetatis hominis. Hic est Jacobus ille Curulus, seu Curlus Genuensis, quem in suis Epistolis honoris causa saepissime nominat noster Auctor. Nam pag. 81. Epist. II. *Hominem disertissimum, & sibi conjunctissimum*, pag. 84. Epist. III. *cultissimum*, pag. vero 88. Epist. VI. *virum clarum* eundem appellat. Quamobrem Jacobus Curulus auctor synchronus aperte innuit in Epistola ad Arnaldum Fenoledam Equitem Hispanum Auctorem nostrum paulo ante Regem Alphonsum morte ereptum, fuisse. Nam de Arriani versione a Facio elaborata tractans: *Itaque, inquit, historiam ipsam latinam, & suavisissimam reddidit Facius noster, cujus tamen quum quartam vix partem pressisset reliquis tribus nondum satis eliminatis morte praeventus opus multis lituris abolitum, & vulneribus paene confossum reliquit. Quod vivens Alphonsum Rex baud multo antequam & ipse mortem obiret, recuperavit, ut aliquando tandem qualicumque modo restitueretur &c.* Vides itaque Bartholomaeum Facium paulo ante Alphon-

phonsum Regem, non novem annos post eundem, ut comminissetur Zenus, ac post Zenum Niceronus, alique, obisse, quumque Alphonfus Rex mense Junio anni 1458. ex hac vita decesserit, quis non adhaereat Summontii opinioni, qui mense Novembri an. 1457. Facium mortuum esse scribit? At Apostolus Zenus, Niceronus, iique, qui ejusdem Zeni amplectuntur sententiam ad evertendum Summontii fidem nobis obiectabunt auctoritatem ipsiusmet Facii. Quinam, inquit, anno 1457. obire potuit Facius, quum transmiserit libellum suum *de Excellentia, ac praestantia hominis ad Pium Papam Secundum*, ut inscribitur in editione Hanoviana pag. 149., quam typis Vechelianis apud heredes Joannis Aubrii edidit 1611. Marquardus Freherus? Hoc verò Librarii commentum est. *Nam libellum de Excellentia, ac praestantia hominis a Facio ante Pii Secundi tempora compositum fuisse vel ex eo patet, quod commemoratur in hoc opusculo de Viris Illustribus, quod a Bartholomaeo elucubratum fuit ante quam Aeneas Sylvius, postea Pius Secundus ad Cardinalatus dignitatem erectus esset, ut paulo supra pag. XIII demonstravimus. Nam de Jannotio Manetto tractans, libelli sui de Excellentia, ac praestantia hominis his verbis meminit pag. 19. hujus opusculi: Scripsi (Manettus) idem de dignitate hominis, quem librum Alphonso Regi dedicavit, nescias, ut ipse ait, de eadem re me paulo ante licet alio titulo scripisse. Quamobrem pro Pio Secundo reponendus est Nicolaus Quintus, ad quem opusculum suum misisse Facium nos edocet Codex Vaticanus 3562., ejusque fretus auctoritate Cl. Praeful Dominicus Georgius, qui pag. 199. Disquisitionis eruditissimae de Nicolai Quinti Pont. Max. erga litteras, & Litteratos Viros patrocinio ait Syntagma de Hominis excellentia a Bartholomaeo Facio elucubratum fuisse, atque ab eo Nicolao V. Pontifici nuncupatum.*

B A R.

BARTHOLOMAEI FACII

SCRIPTA.

I. *Bartholomaei Facii de bello Veneto Clodiano ad Jo-*
annem Jacobum Spinulam Liber. Hic est ille
 Joannes Jacobus Spinula, ad quem mittit epistolam pri-
 mam hujus sylloges pag. 19. seq. Hunc multo ante,
 quam editus fuerit, a Facio compositum fuisse patet ex
 primis proemii verbis, quae sunt: *Incidit mihi nuper*
in manus, Joannes Jacobe ornatissime, cum resupinarem li-
bellos meos, bellum illud Venetum vulgatissimum Clodianum
appellatum, quod alias, prout in Annalibus nostris scriptum
reperi, in commentariolos quosdam consulerao eo animo, ut
illud aliquando expolirem, &c. Historiae autem initium
 est: *Belli Veneti Clodiani rerum gestarum magnitudine,*
& fortunae varietate memorabilis hinc ortum accepimus &c.
 Describitur in hoc bellum anno 1377. inter Venetos,
 & Genuenses ortum, cui occasionem dederat Androni-
 ci, & Manuelis Imperatoris Graeci filiorum de suc-
 cessione contentio. Prodiit Lugd. 1568. in 8. apud
 Gasparem a Portonariis, ac recus. fuit Tom. V. Par.
 IV. Thes. Antiq., & Hist. Ital. Hujus meminit Le-
 ander Alberti pag. 18. descript. Italiae.

II. Post bellum Clodianum sequitur: *Aliud parvi*
temporis bellum Venetum. Tradit Facius in proemio ad
 bellum Clodianum duo alia bella Veneta a se litteris
 fuisse tradita. Facii verba haec sunt. *In eodem quoque com-*
mentariolos conieceram superiora bella Veneta, quae, ut
arbitror, duo fuisse, quibus civitas nostra multas insignes
victorias de Venetis consecuta est. Hoc vero, de quo
 loqui-

loquimur, nihil aliud est, quam exiguum fragmentum. Duo enim illa bella Veneta exciderant ex ejus commentariis, ut in eodem proemio ad bellum Clodianum ipsemet innuit hisce verbis: *Et nisi illa superiora nescio quomodo e libellis meis excidissent, ea quoque cum hoc ipso celebrare studuissem, quod aliquando fortasse faciam, si ea ad me miseris, nisi quis alius me doctior hunc mihi, quod velim, laborem praecepserit.* Incipit hoc fragmentum belli Veneti: *Post eam pacem bellum civile apud Genenses subito exortum est &c.* Prodiit una cum bello Veneto Clodiano. Horum commentariorum meminit Facius in Epist. I. ad Joannem Jacobum Spinulam pag. 80. hisce verbis: *Commentariolos meos quum exornavero, & expedivero (restat enim scribendum ultimum bellum domui tuae, imo meae calamitosum) mittam ad te pueri mei manu. Sed quorundam hominum negligentia, a quibus notitiam rerum eo bello gestarum requisivi, eos nondum perficere valui &c.*

III. Bartholomaei Facii de humanae vitae felicitate ad Alphonsum Aragonum, ac Siciliae Regem inclitum &c. Liber incipit. Hunc libellum post superiora bella a Facio elucubratum fuisse constat ex eadem Facii epistola ad Jo: Jacobum Spinulam. Nam postquam pag. 80. de eisdem commentariolis scripisset, addit: *Sed nuper confeci, atque edidi Dialogum quemdam de vitae felicitate, ut paulo ante ad te scripsi, & eum huic amplissimo Regi inscripsi, quem optimo viro, ac tui amatissimo Gisulfo ad te afferendum dabo &c.* Argumentum hujus operis ipsemet tradit. Nam sub initium haec habet: *Id autem divina sapientia provisum esse satis crediderim, quo mortales perspectis tot praesentis vitae miseriis nullam in Terris veram, solidamque felicitatem constare sciant, & proinde Caelum illis suspiciendum esse, ubi vera, & semper manens beatitudo sit, quod quantum in me fuit.*

fuert, exquirendum putavi. Et paulo infra: Ego tamen totam opinionem meam ex hominum sapientissimorum sententiis, & divinitus inspiratorum traditione confirmavi, quod legens ipse cognosces. Hic autem libellus per dialogum scriptus est, colloquunturque Guarinus, Antonius Panormita, & Joannes Lamola: Ut autem, inquit Facius pag. 107., scias libelli ordinem, Antonium Panormitam Poetam, atque Equitem praecclarum, Guarinum Veronensem Oratorem praestantissimum, ac Joannem Lamolam disertissimum virum colloquentes facio, ut coram quasi praesentibus invicem loqui putes. Habet enim nescio quomodo plus suavitatis, & gratiae, dicam etiam dignitatis oratio per dialogum descripta &c. Hujus libelli principium est: Humanae vitae conditionem saepius reputanti mihi, Rex sapientissime, illud maxime mirandum videri solet, quod cum Deus ipse princeps, & conditor rerum omnium nihil in Terris praestantius homine creaverit &c. Prodiit: Hanoviae typis. Vechelianis apud heredes Joannis Aubrii 1611. in 4. post epitomen Felini Sandei Ferrariensis de Regibus Siciliae, & Apuliae, aliaque pag. 106. seq., quae dicuntur e Manus: nunc primum edita ex Bibliotheca Marq. Freberi &c. Hoc decepit Jo: Vossium Lib. III. de Hist. Lat. Cap. V. Nam prima hujus libelli editio prodit Antverpiae apud Christophorum Plantinum 1556. id. 18. Vide Niceronum Tom. XXI. pag. 320., & Apostolum Zenum Tom. IX. Ephemeridum Vene- tarum Art. III. Alibi etiam meminit Facius hujus Dialogi. Nempe in litteris ad Poggium scriptis pag. 82. Epist. II. Interca vtro. mutuis litteris crebro una dicatis esse, si voles, daboque operam, ut propedem videat Dialogum meum, quem huic Regi dicavi, atque inscripsi &c. Hieronymus quoque Guarinus in Epist. ad Bartholomaeum Facium Num. IV. pag. 85. hunc dialogum commemorat. Accepi litteras, quibus scripsit. (Guar-

SSSSS

rinus

rinus Senior) ad Kalendas Julias redditum esse sibi opusculum tuum cum litteris &c. Guarino addendus iterum Auctor in litteris ad Franciscum Raimum Num. VI. pag. 90. *Mittam etiam ad te cum his fortasse Dialogum de vitae felicitate, ne rerum meatum expers sis.* Poggius in epist. ad Facium Num. IX. pag. 97. *Dialogum tuum expecto summa cum aviditate &c.* Antonius Pandurmitan. de dictis, & factis Alphonfi Regis Lib. II. §. 61. de Alphonso Facium fovente loquens: *Maxime ejus libri suavitatis allectus, quem de vitae felicitate Regi ipse interea dicebas.* Facius noster respondens Hieronymo Guarino Epist. V. pag. 87. *Quod Dialogus meus de vitae felicitate patri tuo optimo, aci gravissimo viro probetur, omnibus doctissimis viris probari spero. Sed miror nimis Roberti Strozzeae negligentiam in eo patri ostendendo, & litteris meis reddendis &c.* Bartholomaei Facii epistolam ad hunc Robertum Strozzam, pro quo pag. 87. errore typographico Storgae excusum est, exstat in editione Frherana ad calcem hujus dialogi pag. 147. seqq. ad quem quum ea spectet, subjunctam hic volui. Ea igitur hujusmodi est.

BARTHOLOMAEUS FACIUS ROBERTO
STROZAE SALUTEM PLUR. D.

A Nimadverti, Vir ornatissime, ex litteris tuis perbrevis id, quod per hosce dies ex te audiui, videri tibi Lamolam, cui partes dialogi mei tribuo, nimis facile concedentem Guarino omnia, quod & quidam alius, quem boneris causa non nomino, dixisse fertur. Ait enim Lamolam ubique praebere manus, quasi nescientem obiecta confutare. Ab ista ratione, ut me tibi dixisse memini, pace tua

tua loquar, longe Roberti dissentio. Nam si una res tan-
 tum mihi tractanda esset, fortasse hoc, quod dicis, proba-
 retur magis. Sed cum mihi propositum sit omnes artes in-
 genuar, atque omnia scientiarum genera percurrere, nun-
 quam esset inventus disputationis meae exitus, si Lamolam
 Guarino, & Guarinum Lamolae saepius contradicentes, ac pu-
 gnantes inducerem, idque cum primum efficere tentassem, pro-
 lixitate praesertim non necessaria fastidio permotus a propo-
 sito meo desisti. Satis enim duxi cum ostendissem exempli causa
 quae bona esse viderentur in divitiis, & e contrario quae
 mala, ad alias species devenire, & in ea re una non
 progredi longius. Quid enim relinquitur, postquam enumerata
 sunt bona, malaque, ex quibus felicitas, & infelicitas maxime
 iudicatur, quo longior desideretur disputatio? Sane quicquid
 praeterea diceretur in eam sententiam, id exquisitae cu-
 iusdam magis, quam necessariae diligentiae esse censere-
 tur. Est mihi praeterea auctor, quo nescio an ullus gra-
 vior, Xenophon ille Socraticus, qui in eo Dialogo, qui est
 de vita tyrannica inscriptus, commemoratis bonis, &
 malis, quae in vita tyrannica incidunt, quaestioni suae
 fidem facit, quem ego in hac disputatione, quod attinet
 describendi genus, imitari volui. Sic etiam Cicero de se-
 nectute disputans, & de amicitia docuit, quid boni sit in
 senectute, quid in amicitia, nec Scipionem Catoni, nec
 Fannium Laelio contradicentem facit, quamquam est illa
 una, & perpetua quaestio, sed tacitis quibusdam obiecti-
 anculis confutatis, disputationi suae modum imponit. Se-
 quitur autem in Quaestionibus Tusculanis facit. Cum enim
 probare vult, mortem non esse malum, aut animi aegritudinem
 in sapientem cadere non posse, quae una, & perpetua quaestio
 est, quoniam his de rebus varia est opinio, propterea D.
 Brutum interdum repugnantem inducit. Est altera ratio,
 quae id fecerim. Scis personae dignitatem in Dialogis ser-
 vandam esse. Cum vero scirem, quae comitate, & facili-
 tate

tate sit Lamola in respondendo, & minime pertinaciter ad-
versando veritati, servire personae volui, ut eo digna vi-
deatur oratio. Huc accedit, quod cum ei sermo, & dis-
putatio sit cum praeceptore suo doctissimo, & gravissimo
viro, cujus auctoritatis summa est, & habetur, indignum
censui, & contra decorum inducere illum Guarini per-
tinaciter iudicio refragantem. His rationibus adductus
sum, vir doctissime, ne Lamolam Guarini defensionem re-
fellentem, sed potius eas facile, ut tu dicis, concedentem
faciam. Quae ideo tibi significare volui, ne a me hoc te-
mere factum putes, et ut omnibus nota sit propositi, ut
que instituti mei ratio, qui ea, qua tu, opinione tene-
rentur. Sed haec haecenus. Quum vero Ferrariam repe-
re constitueris, praestabo, ut exemplar aliquod ipsius Dialogi
tuum ferre possis, quandoquidem ita petis, ut illud & Prin-
cipi tuo perillustri, ac litteratissimo, & Guarino praeceptori
nostro ostendas, quorum alterius gratiam per te inire, al-
terius augere, si modo possum, vehementer cupio. Vale.

Hanc epistolam Facii ad Robertum Strozam me-
morat, ejusque partem producit Laurentius Valla In-
vect. II. in Bartholomaeum nostrum, ubi non solum
in hisdem litteris ad Strozam, sed etiam in opusculo
de humanae vitae felicitate multa notat. Eum vide, si
libet, pag. 538. seq.

IV. Bartholomaei Facii de excellentia, ac praestan-
tia hominis ad Pium Papam Secundum liber &c. Hunc
post opusculum de humanae vitae felicitate compositum
fuisse ex eo patet, quod in hoc, de quo agimus, memo-
ratur idem liber de felicitate. Nam duplici vices, nempe
pag. 160., & pag. 166. sub Opusculi nomine eundem
allegat, & pag. 159. haec clariora habet: *Quamobrem
ad ea transire melius puto, quae homini iuste videntur,
atque a divinis legibus non discrepanti post praesentis
vitae cursum a Deo conficata sunt, de quibus quo-
niam*

nam plura dixi in eo libro, quod est de me de vitae felicitate scriptum &c. Studiorum suorum degustationem quamdam appellat hoc opusculum Facius ita Pontificem alloquens pag. 149. Tu vero, *optime Sanctissime Pater, atque Optime*, hoc opusculum sic accipias, ut studiorum meorum, quallacumque sint, degustationem quamdam &c. Opusculi initium huiusmodi est: De hominis excellentia scribere nuper aggressus sum, *Beatissime Pater*, de qua quidem te acceperam Innocentium Filium, qui olim fuit et ipse Pontifex Maximus, virum plane eruditissimum in eo libro, in quo humanas miseras complexus est, pollicitum esse se se scripturum, sed quod fortasse accidere potuit, Pontificatus negotiis impeditum, quod promiserat, non praestitisse. Nam cum vehementer &c. Prodiit una cum Epitome Felini Sandei Ferrariensis de Regibus Siciliae, & Apuliae, aliisque Hanoviae typis Vechelianis 1611. in 4. post libellum de humanae vitae Felicitate pag. 149. seq. Hujus opusculi meminit Facius in superiori libro de Viris aevi sui illustribus Cl. II. pag. 19. in elogio Janhottii Manetti. Scripsit item (Manettus) de dignitate hominis, quem librum Alphonso Regi dedicavit, nescit, ut ipse ait, de eadem re me paulo ante licet alio titulo scripsisse. Ex his liquet perperam ad Pinum Secundum inscriptum esse hoc opusculum, ut supra pag. XXX. innuimus, quam memoretur ab Auctore nostro in hoc libello de Viris illustribus, qui elucubratus ab eo fuit, antequam Aeneas ad Cardinalatum evectus esset, ut in proemio pag. XIII. probavimus. Vide Facii vitam pag. XXX., ubi una cum Clarissimo Praesule Dominico Georgio Codicis Vaticani auctoritate suffulto Nicolao Quirato nuncupatum esse diximus.

V. Bartholomaei Facii quatuor inestitiae in Laurentium Vallam. Haec post Dialogum de humanae vitae felicitate Alphonso Regi inscriptum elucubratus fuisse.

NOS

nos edocet Facii epistola ad Boggium Florentinum Num. II. ubi postquam pag. 182. memorasset eundem Dialo-
gum, addit: *Mittam vero tibi invectivas quatuor, quas*
nuper composui in Laurentium Vallam hominem arrogan-
tem, tibi que cognitum, qui ob id Romam venerat, ut is
Pontifice in ordinem tuum referretur, sed accepturum, quan-
tum audio, pro meritis suis &c. Hoc etiam patet ex ejus-
dem invectivis, ubi nominat libellum *de vitae felici-*
tate his verbis: Nunc tantum superest, ut libri de vitae
felicitate, quem vituperas, defensionem subeam &c. Et ali-
bi: *Praesertim cum te audiam maledictis, & obreclationi-*
bus haud finem facere, librumque meum de vitae felicitate
caspere, atque contemnere &c. Harum argumentum ipse
Epist. II. aperit: *Videbis, inquit, praeter animi vitia quam*
fit ludoſus. Innumerabiles enim errores colligi ab eo com-
missos in quodam Historiarum libro, quam Regi detulit
jam super menses decem, quum tamen plures praetermiserim,
quod ut agerem me impulerunt ineptiae ejus, qui in omnes do-
ctos homines, nec minus in mortuos, quam in vivos morbo
quodam animi (petulantissime invehitur &c. Et in litteris ad
Hieronymum Guarinum Num. V. pag. 87. *Mittam vero*
tibi propadiam, ut spero, invectivas quasdam, quas nuper
confeci in illum insanum Laurentium Vallam, qui patris
mei auctoritatem aspernatur, ac pro nulla habet, in cu-
jus libro de rebus gestis Regis Ferdinandi patris, Divi
Alphonſi plura profecto vitia reperi, quam enumerare quis-
quam possit &c. Multa ex hisce Facii Invectivis protu-
lit in suis Recriminationum libris Valla eadem refellens,
reprehendensque. Editor Sylloges variorum opusculorum,
quae Venetiis a Thoma Bettinello imprimuntur, quum
has quatuor invectivas ope Barroii habuisset, ex his unam
fecit, quae incipit: *Linguae tuae petulantiam &c.* utraque
fuit, sed manca, ac crudeliter laeſa Rom. VII. eorundem
Miscellaneorum, quae Venetiis edita sunt a Thoma
Bet-

Bettidellus pag. 334. seq. Harum invec. Vallam mentio
 etiam Facii in litteris ad Franciscum Radmann Nemp
 VI. pag. 90. *Invectivas in Vallam transcribere curabo
 ut primum potuero. Sunt enim confectae &c.* Poggius in
 litteris ad Facium Num. IX. pag. 97. *Dialogum tuum
 expecto summa cum sollicitate. Ceterum invectivam a
 hys in eum, quem nominasti &c.* Causam inimicitiarum
 inter Facium, & Vallam vide apud amplissimum, atque
 eruditissimum S. R. Ecclesiae Cardinalem Angelum
 Quirinum Part. I. Diatribae Praeiminaris Cap. II. §
 VII. pag. LXII. seq. Hisc Barholomaei Facii Invec.
 vis deposuit Vallae alias quatuor, quae extant pag.
 460. seq. operum Vallae editorum Basileae per Henr.
 cum Petrum in folio quarum prima pag. 460. seq. in
 scribitur: *Laurentii Vallae in Bartholomaeum Facium
 Ligarem invectivarum, seu recriminationum liber primus.*
 Altera pag. 451. seq. *Liber secundus de erratis Bartha-*
lomaei Facii in notis, quas scripsit in Vallam. Tertius
 pag. 589. seq. *Liber tertius responsio Vallae in Facii inv.*
Etiam tertiam, quae est in librum tertium. Quarta
 pag. 592. seq. *Liber quartus recriminationum Laurentii Val-*
lae in Bartholomaeum Facium, & Antonium Panormitam;
in qua respondet ad obiecta in morem, ac reliquos libros
suos &c. Multa sunt, quae de Facio postretradit Vallae
 in his Invec. Ait enim Inv. I. pag. 460. 480. alibi
 Facium tutoris filium fuisse, atque a Spoula Familia edu-
 catum: pag. 462. docuisse filium Raphaelis Adorni Du-
 cis Genuensis. Invec. II. pag. 533. ignorasse litteras
 gracas. Inv. I. pag. 460. multa se correxisse in ejus hi-
 storis de bellis Genuensium cum Veneris. Addit eum-
 dem Facium a Panormita incensum, adjutumque Inve-
 ctivas illas quatuor in se scripsisse. In his Vallae Inve-
 ctivis perperam interdum *Benedictus* pro *Bartholomaeo*
 nominatur noster Auctor. Quod autem ad Facii histo-
 riam

riam de bellis Genuensium cum Venetis spectat, in qua multa se correxisse testatur Valla, incorruptum quoque iudicium in ea desideratum inquit Jovius in Elogiis &c.

VI. *Bartholomaei Facti de Rebus gestis ab Alphonso primo Neapolitanorum Rege Commentariorum libri decem.* Haec Commentaria circiter annum 1450. incepta ab Auctore nostro fuisse opinatur Apostolus Zenus Tom. IX. Ephem. Venetarum Art. III., quod etiam conjicio ex litteris ad Poggium Num. II. pag. 82., ubi res illius inclyti, & Excellentissimi Regis, quas sibi in manu esse tradit Facius, nihil aliud sunt, quam haec Commentaria de rebus gestis Alphonsi Regis. Elabente vero anno 1455. confecta a Facio fuisse supra pag. X. demonstravimus. Jussus a Rege hoc opus movit, ut his verbis inquit Antonius Panormita *de dictis, & factis Alphonsi Regis Lib. II. §. 61. A quo (Bartholomaeo Facio) quidem & res a se gestas perscribi cupide appetivit, eoque consilio a Rege accitum tradit Jovius in Elogiis.* Hanc quoque curam publice Bartholomaeo datam fuisse scribit Barbarus in litteris ad Facium Num. VII. pag. 90. *Venetis XV. Kal. Septemb. 1451.* Et Facius in Epist. ad Barbarum Num. VIII. pag. 94. *Quod mihi ob id gratularis, quia mihi datum sit negotium scribendi res ab Alphonso Rege gestas &c.* In Epist. ad Franciscum Raimundum hoc opus ejus diligentia inceptum tradit. Nam quod, inquit pag. 89. Epist. VI., *me hortaris, ut prosequar opus tua diligentia inceptum, facis amice, & pro officio. Tuum enim patrium videtur esse, quem ad incipiendum opus incitasti, eundem ad perficiendum adhortari.* Putabant nonnulli vitam Alphonsi Regis a Bartholomaeo fuisse elucubratam, inter quos est Franciscus Barbarus Epist. VII. ad Facium pag. 90. *Significavit mihi.* (Antonius Panormita)

cu-

curam tibi publice datam esse scribendi vitam illius Regis &c. Sed res a Rege gestas, non vitam sibi proposuisse respondet. Epist. VIII. pag. 95. *Sed quoniam videris putare Regis vitam a me scribi &c.* scito me non vitam ejus, sed res a se gestas scribere proposuisse. Initium proemii horum decemlibrorum ita se habet *Bartholomaei Facii in libros decem Commentariorum de rebus gestis ab Alphonso primo Neapolitano Rege praefatio.* *Etsi nonnulli viros haec aetas tulit &c.* Sequitur deinde *Bartholomaei Facii rerum gestarum Alphonsi Regis liber primus.* Incipit: *Martinus Quintus Pontifex Maximus is, qui sacrosanctam Potestatem Pontificiam tyrannorum quorundam scelere prope eversam restituit, quum Florentiae degeret, Braccii Montonii injuriis laceffitur &c.* Hanc historiam primus edidit Joannes Michael Brutus Lugduni in 4. apud heredes Sebastiani Gryphii 1560., & denuo an. 1562. emendatiorem ita inscriptam. *Bartholomaei Facii de rebus gestis ab Alphonso primo Neapolitanorum Rege Commentariorum libri decem Jo. Michaelis Bruti opera denuo in lucem editi, ac summo studio vetustissimis collatis exemplaribus emendati.* His accessere Fran. Contar. V. C. *de rebus in Hetruria gestis Comment. Libri tres.* Lugduni apud Haeredes Sebast. Gryphii 1562. in 4. In editione anni 1560. legitur epistola Antonii Gryphii, in qua scribit nonnulla a Michaele Bruto correcta, & mutata in hisce historiarum libris fuisse. Ex epistola Jo. Michaelis Bruti ad Albericum Cibum Malaspinam elicitur hunc Massae, & Carrariae Principem primum curasse, ut illi decem libri de gestis Alphonsi Regis in lucem ederentur. Franciscus Philoponus inscius duarum Lugdunensium editionum septem primos libros edidit Mantuae anno 1563. Tertiam Lugdunensem anni 1566. memorat Niceronus Tom. XXI. Memor. pag. 320. Post Francisci Guicciardini historiam ex Italico in latinum

SSSSSS

tra-

traductam, ubi a Caesio Secundo Curione editam Bassa
 locorum 66 foliis recusi fuerunt hi decem libri ante Jo-
 annis Joiani Pontani de Ferdinando primo Rege Neapo-
 litano Alphonsi filio libros sex. Italicis pariter traducta
 sunt a Jacobo Mauro, impressaque Venetiis 1580. Exstat
 etiam latine Tom. IX Parisiis Thesauri Histor. Ita-
 liae 3. Neapolis 3. & Vindob. Graecae col. 324. Seq-
 uentes ea loca a nobis superius indicata, in quibus
 horum decem librorum mentio fit, etiam in limine
 hujus opusculi de Viris Illustribus illius meminit his
 verbis: Facius: *Quum ab historiis componendis distul-
 is laboribus aliquando requiescentem abisset nobis de-
 cem Alphonsi Regis Co. Et in litteris ad Franciscum
 Barbarum Num. VIII. Ex Neapoli 26. Septembris
 1498. pag. 96. hujusce editionis. Libros septem (Com-
 mentariorum), jam edidi, quibus continentur, quae
 Rex gessit a primo ejus in Italiam adventu usque ad
 eum diem, quo triumphum egit. Antequam bellum Pice-
 num in manu esset. Post Florentinam agressionem. &c.
 In epistola vero ad Poggium Num. XIII. pag. 104.
 Quod autem scire expectis de rebus meis, scito decimum
 librum rerum a Rege gestarum mihi nunc in manu es-
 se, qui liber omnia continet, quae usque in hanc diem
 ab eo facta, vel per Duce sua administrata sunt, qui
 decimus liber huius operis modum imponit. Haec ultima
 Auctoris nostri verba rejiciunt errorem Leandri Alber-
 ci, qui in Descript. Italiae pag. 18. duodecim libros de
 gestis Alphonsi a Facio elucubratos fuisse perperam scri-
 bit. Paulus Cortesius de Monumentis doctis pag. 30. Ex-
 stat Fabius Commentator scripsisse rerum ab Alphonso Rege
 gestarum. Franciscus Barbarus in litteris ad Barbarum
 Macrodonum pag. 14. editionis elegantissimae ab Emi-
 lio Sallustiano Quirino Pappalorum Patrum grandi splendor
 reuerens editae. Classico Viri Antonio Pandurade*

222222

salu.

satnam die, & illum roga, ut sent mihi coram promissit, historiam ad me mittat, quam disertissimus Bartholomaeus Facius scripsit de rebus gestis a Rege Alphonsi. Facium in describendis rebus ab Alphonso gestis imitatum fuisse G. Caesarem innuit Aeneas Piccolomineus, in notis ad librum II. Panormitae de dictis, & factis Alphonsi Regis. §. 13. Bartholomaeum Facium, qui gesta Regis scribit, non miror imitatum esse in genere dicendi G. Caesarem, quando ejus Commentarii Regi tantopere placent. Quod quidem ab aliis recentioribus observatum fuit. Folietia in Elogiis Cl. Ligurum: Factus vitam, & res gestas Alphonsi conscripsit, quod unum, idemque est.

VII. Bartholomaei Facii ad Carolum Vintimilium Virum Clarissimum de Origine belli inter Gallos, & Britannos historia. Incipit Prologus: Quod me rogasti Carole generose, Historia vero: Diuturnum, atque atrox inter Gallos &c. Hujus meminit Gaddius de Scriptöribus non Eccl. pag. 183., ubi testatur eandem adservari in Bibl. Gaddiana Num. 48. De eadem quoque tractat in appendice ad primum volumen, ut observavit Apostolus Zennus Tom. IX. Ephemerid. Vener. Art. III. pag. 192., ubi ait eam a se visam in Bibl. Saibantis Veronae in membrana scriptam. Edita fuit a Camusatö in Append. ad Bibl. Ciacconii pag. 883. seq. Vide Niceronum Tom. XXI. Memor., ubi perperam pro Britannos excusum est Hispanos. Consule Fabricium Tom. II. Bibl. med., & infimae aetatis Lib. VI. pag. 429. Ex verbis Facii a Gaddio in Append. ad Tom. I. prolatis, eruitur historiam hanc ab indocto homine inepte, atque incondite scriptam, a Facio latinam fuisse redditam, & in aliquibus correctam.

VIII. Bartholomaei Facii de Viris aevi sui illustribus, liber nunc primum ex MS. Codic. in lucem eratur. Recensuit, praefationem, vitamque auctoris addidit Laurentius Mehus Etruscae Academiae Cernonenfis Socius, &c.

boup

SSSSSS 2

Flo.

*Florentinae anno 1743. Ex Typographio Joannis Panti Gled-
winelli.* Supra in proemio hujus opusculi a me. nunc
primam in lucem producti probavi compositum ab Au-
thore nostro fuisse anno 1456. scilicet post absolutos il-
lud decem Alphonsi Regis Animadversum quoque a
me fuit de hominibus non tantum in litteris, sed in
undequoque etiam genere aetate sua illustribus inco-
trari, memoratumque fuisse non solum a Facio, sed
etiam ab Aenea Cardinale Senensi, Apostolo Zeno, Jo-
anne Alberto Fabricio, Eminentissimo Quirino, & Ob-
oldino, qui in Artheneo Ligustico pag. 92. *Verorum suorum*
vo illustrium narrationem hunc libellum nuncupat. Praete-
reundum tamen non est pag. XV. ejusdem proemii perpe-
ram errore typographico impressum esse, Apostolum Ed-
num, Fabriciumque de hoc opusculo tractantes meminisse
unius epistolae ab Aenea ad Facium scriptae, quum di-
cendum fuerit commemoratam a Cl. Viris fuisse utra-
usque epistolam, in qua de hoc opusculo tractatur. Vide
Tom. IX. Ephemeridum Venerarum Art. III. pag. 193.
IX. *Arriani Nicomediensis* novus *Phenophonis* ap-
pellati de *Rabas* Igestr. *Alexandri Magni Regis Macedo-*
num libr. octo summas diligentia ad gradum exemplar
emendati, et inamensis, quibus antea stabebant, men-
dis repargati Bartholomaeo Facio viro doctissimo interpre-
te. Putabat Thadaeus Ugoletus hanc versionem non a
Facio, sed a Nicolao Sagundino factam fuisse. Hoc
scribit Alexander Gabuarius Turcellanus in epistola
ad Thomam Plovatium Patricium Constantiaepoli-
tanum data Pisauri MDVII. Eid. Junii. Thadaeus ille
Ugoletus Parmensis ut in utraque pagina doctissimus me
suis litteris admonuit legisse se alicubi Arriani interpre-
tationem a Nicolao Sagundino factam fuisse. Ac se-
gerit fortasse Ugoletus, Bartholomaeum Facium ab eo-
dem Sagundino in Arriano vertendo aditum fuisse,
quod

quod quidem Jacobus Curulus Genuensis auctor syn-
gbranus. Facique amicissimus testatur in epistola ad
Arnaldum Feneledam Equitem Hispanum Virum Cl.
atque ornatissimum: *Affui ego* (inquit) *una sociis*,
gaum Nicolaum Sagondium, & Theodorum Thessaloni-
censem viros summas, & Graecarum, litterarumque Latina-
rum eruditissimos conveniret, & ab illis multarum rerum,
quae Latinis obscuriora videbantur, explanationem exqui-
reret, quae Vergerius absurda transfuisset, bique Arria-
rum multis laudibus efferebant. &c. Post Commentaria
de rebus ab Alphonso gestis hanc Antiani ex Graeco
versionem aggressum esse nos edocet ipsemet in pro-
mio ad Alphonsum Regem: *Iurabit me quidem duorum*
maximorum, & opulentissimorum aetatis suae Regum, omnis-
que memoriae facile Principum alterius facta celebrasse,
alterius res graece scriptas Latinas effecisse. &c. Item
libellum *de Viris illustribus* ante Arriadi versionem
explicitum fuisse ex eo constat, quod pag. 8. de Pe-
tro Paulo Vergerio, ejusque versione, quam de Arria-
no fecerat, tractatus, haec habet: *Sigismundi Impera-*
toris, ut ipse scribit, rogatu Arriani, qui res gestas Ale-
xandri graece scripsit, e graeco in latinum vertit: nulla
tamen elegantiae cura adhibita, idque de industria, ut
scribit, ne Sigismundus, qui parum latine sciret, interpre-
tis opera legens indigeret. Ubi vides non meminisse suae
versionis, quem non omisisset, si eam jam elaborasset.
Nam in Isnerio Macroto pag. 119. commemorat li-
bellum suum *de Excellentia hominis*, quod ante opu-
sculum *de Viris Illustribus* elucubraverat. Jussu Re-
gis Alphonsi, vel potius hortatu hanc versionem
incoepit Facius: *In quo* (sequitur Facius in proemio
ad eandem versionem) *si tibi Alphonse, & cete-*
ris doctis hominibus satisfecero, hoc tibi Alexander me-
rito debebit, quod Arrianus sum, qui prius tantummodo
grae-

Græcus erat; hæc enim duo Dorothei Latini factus est. Sed quomodo res se se habuerit, ab Auctore nostro percipiamus. Itaque (inquit in eodem proëmlo) cum ad manus meas pervenisset Arriani ipsius traductio quædam non satis Latina, neque Alexandri nomine, gloriamque digna, novae compositionis laborem assumere libuit. Nec vero est, quod Petrum Paulum Vergerium ejus traditionis auctorem vituperem, quem unum ex doctis, & eloquentibus viris ætatis nostræ fuisse satis scio. Nam pro sua eloquentia, ut puto, si voluisset, & ornate, & commode hanc hiberniam, quemadmodum cetera, quæ Latine composuit, interpretari, ac tractare potuisset. Ceterum ut a Sigismundo Imperatore Romano, qui parum idotus erat, sine cujuscumque adjumento posset intelligi (sic enim ab eo scriptum repertum) hanc hiberniam ita inculte de industria traduxit. Sed ut ille Sigismundi voluntati, qui exiguum Grammaticæ, nullam eloquentiæ cognitionem haberet, gerere morem studuit, sic ego tentare volui, an hic noster labor Alphonso Regi &c. Rem altius reperit Jacobus Curulus Genuensis in epistola ad Arnaldum Fenoledam Equitem Hispanum, cujus verba nunc producam: Inter quos (viros Litteratos) vidimus Aeneam Senensem Praesulem, qui postea Pius Summus Pontifex effectus est. Is quum apud Regem Legationis munere fungeretur, videretque Regem tantopere libris affectum, in Germaniam rediens misit ad eum traditionem quamdam Arriani Græci rerum gestarum Alexandri scriptoris verisimi, quem Paulus Vergerius vir doctissimus, & alioqui eloquentissimus in Latinum verterat, sed barbaram, quo Sigismundus Romanorum Imperator, apud quem illa tempestate diversabatur, posset hiberniam intelligere, qui a dicendi suavitatem, & elegantiam penitus abhorreret. Is liber quum ad Regem nostrum fuisset perlatum, omnes, qui litteras profitebamur, magno cum desiderio illum legere incerpimus.

Ve.

Verum opationis inconscientia plures a legendo deterre-
 bat. At Rex sapientissimus cognito libri vitio continuo
 Facium voluit pro ejus dicendi facilitate, & ornatu ne-
 gocium summe ex barbaro latium facienda, quod jussu
 Regie, & suasa modo praefuro baudquaquam recusavit.
 Mibi etenim indiguum videtur adeo singularem, adeo
 praestantem, & usam historiam adeo negligenter deperire.
 Ille autem tanta studio susceptum negotium amplexus est,
 ut in eo annis circiter tribus dies, & noctes incubuerit,
 summaque diligentia elaboravit &c. Huic versioni prae-
 cedit Bartholomaei Facii in libro Arriani rerum gesta-
 rum Alexandri Regis ad Alphonsum Regem Aragonum
 Praefatio. Incipit Multi, Alphonsi Rex gloriosissime, Ale-
 xandri Regis Macedonis utrum Scriptores fuerit &c. Ini-
 tium versionis hujusmodi est: Ex omnibus rerum Ale-
 xandri Scriptis &c., editioque, quam prae ma-
 nibus habeo, edita fuit Basileae in officina Roberti
 Winter mensa Martio anno MDXXXIX in 8. Nonnul-
 la quoque ex Arriani Libro primo Bartholomaeo Facio
 interprete impressa fuisse cum Acliano Tigurino fol.
 per Andream Gesnerum F., & Jacobum Gesnerum fra-
 tres nampe a pag. 613. ad 621. Niceronus Tom. XXI.
 Memor. pag. 319 ex Apostolo Zeno Tom. LXI Ephe-
 meridum Venetarum Art. III. commemorat editionem
 Pilsauriensem anni 1508. impensa Hieronymi de Sonci-
 no fol. 3. Lugdunensemque an. 1550. Hanc Arriani ver-
 sionem ac Facio composuit acerrime exagitat Bona-
 ventura Vulcanius in Arriani editi Graeco. Lat. ex-
 cusa anno 1575. ab Henrico Stephano fol. Nam in
 epistola ad Thomam Redigerum Sillesmum pag. 2. Fa-
 cium nostrum *Assum* appellat, dicitque *Amianum* in
 ejusmodi grassetis manus incidisse, quod nonnulli ornatus
 etatum adeo pauperis, laceraque crebris objectionibus
 madvertit insuper passim quamplurimum de suo addidisse,
 quam-

exemplarima summa quadam confidentia dempssiss, et non
 innumera pulcherrime ab Arriano dicta truncasse, concis-
 seque transulisse, in aliis sexcentis locis a se non intel-
 lectis turpissime lapsum esse, ut alibi Arriani paraphra-
 sis, alibi epitomen te legere poter, alibi ipsum Arrianum
 non agnoscat. Hæc, aliaque his similia Vuleantius. Sed
 iniquissimam esse ejusdem censuram nos offendisse puta-
 bimus, quum demonstrabimus Arriani versionem a
 Facio compositam opus posthumum fuisse. Id nos docet
 Jacobus Curulus in ea, quam supra memoravimus,
 epistola ad Arnaldum Feholtdam his verbis. Itaque hi-
 storiam ipsam latinam, & suavissimam reddidit. Factus
 noster, cujus tamen quum quartam vix partem preffisset,
 reliquis oribus nondum satis elimatis morte præcedens opus
 multis litariis abolitum, & vulneribus patre confossum re-
 liquit. Quid vivens Alphonsus Rex haud multo antequam
 & ipse mortem obiret, recuperavit, ut aliquando tandem
 qualicumque modo restitueretur. Nunc autem Rege vita
 functo, quam esse, ut scis, Facio persfamiliari, scrip-
 ptaque sua, ut profecto magni facienda sunt, magnifice-
 rem, & admirarer, non sum passus banc tantam historiæ,
 simulque hominis amicissimi ingentes labores, & vigilas de-
 perire. Itaque quum tibi banc a Rege relictam hereditatem
 viderem, ut libros vehementer, & litteras adamaret, li-
 bram patre extinctam in tui gratiam restituere curavi,
 & ut potui, emendatum exscripsi, ut historiæ notatione di-
 gnissimam cognoscere possis. Vides versionem imperfectam
 a Facio relictam fuisse, ac a Rege recuperatam, ut
 qualicunque modo restitueretur. Tandem inotuo Al-
 phonso, ope Curuli emendatam, restitutamque, atque
 exscriptam ab eodem Curulo fuisse. Nunc autem
 ut in Bartholomæi, Facio epistolar. De his, superioribus
 ribusque Facio operibus aliter inscriptis supra ad cata-
 cem proemii plura diximus.

B A R.

BARTHOLOMAEI

F A C I I

DE VIRIS ILLUSTRIBUS

L I B E R,

Um ab historiae componendae diu-
turnis laboribus aliquando requie-
scerem absolutis libris decem Al-
phonfi Regis, nec possem pro inge-
nio meo nihil agere, ne desidia
reprehensionem incurrerem, ali-
quid hoc tempore scribere insti-
tui, quod & fastidium levaret,
& nostri seculi hominibus pro-
bari posse videretur. Ex multis
autem, quae mihi occurrebant digna, quae posteritati
mandarentur, illud prae caeteris iucundum fore existi-
mavi, si de illustribus Viris aetatis, memoriaeque no-
strae scriberem. In quo illud saltem assequi me posse

A

arbi-

arbitratus sum, quod in ejusmodi Viris celebrandis multorum mihi mortalium gratiam compararem. Habet enim in se non parum voluptatis, ac fructus clarorum hominum cognitio, quorum exempla animos natura bene constitutos, quasi stimuli quidam ad decus, ad honestatem, ad gloriam concitant. Nam cum illorum nomen immortale factum alienis scriptis vident, & ipsi toto studio, ac nixu virtuti incumbunt, quo immortalem gloriam consequantur. Accedit eodem, quod cum nobis veterum exempla proponimus, subit animus desperatio quaedam, ne eorum gloriam adaequare valeamus, cum plane illos veluti Numina quaedam habeamus, atque admiremur: usque adeo à scriptoribus celebrati, atque illustrati sunt. Praesentes autem, etiam si excellentes, magnificique fuerint, quoniam in oculis nostris obversantur, nobis non omnino auferre spem videntur, quin jis vel virtute, vel gloria pares esse valeamus. Admirari autem soleo, cur ex tot seculis tam pauci de illustribus Viris scripserint, cum quidem singulis aetatibus aliqui scriptores extitisse debuerint, qui eos Viros, qui sua aetate in aliqua arte, aut studio excelluerunt, literarum monumentis commendarent, ut singularum aetatum praestantissimos quosque Viros scire possemus. Neque verò unquam ulla aetas adeo inculta, atque virtutum expers fuit, quin aliqui praeclari, atque praestantes Viri in ea extiterint. Sed quoniam caue-
runt disertorum hominum praeconio, propterea illorum nomen una cum vita finitum est. Meum vero institutum fuit de cujusque facultatis, atque ordinis Viris claris memorare, qui tempestate mea claruerunt. Quod si fortasse quempiam per oblivionem, vel per inscientiam omiserò, ne sit quaeso, qui mihi succenseat. Post enim, ubi commeminerò, vel admonitus fuero, in alterum librum conferetur. Ego tamen neque dignitatem,
ne-

neque excellentiam hominum in suo genere in jis commemorandis observabo, sed ut quisque mihi prior occurrerit, ita a me literis mandabitur. Unum illud curae fuerit, ut de singulis quibusque ordinibus, ac generibus seorsim scribam. Sic enim res, ut opinor, fiet cognitu jucundior. A Poetis vero, quoniam ii antiquissimi, & ante Oratores fuisse traduntur, scribere ordinar. Deinceps ad Oratores, ac caeteros ordines veniam.

ANTONIUS LUSCUS

VICENTINUS.

ANtonius Luscus Vicentinus heroico versu epistolas, atque epigrammata complura edidit, quae postea collecta filius & ipse doctissimus in octo libros digessit. Soluta quoque oratione adornata eloquentiae operam dedit. Scripsit in undecim Ciceronis orationes opus utile, ac vel doctis probatum. Scripsit item exempla quaedam, & veluti formulas, quibus Romana Curia in scribendo uteretur, quae etiam ab eruditissimis Viris in usum recepta sunt. Romam profectus in magna sui expectatione à Gregorio P. M. in Secretariorum Collegium admissus est. Ad multam senectutem vixit, nec unquam à poeticae studio cessavit.

ANTONIUS PANORMITA.

Antonius Panormita in hoc genere clarus habetur. Allectus ab adolescentia poeticae, atque oratoriae suavitae, omiſſis legibus, illarum rerum ſtudiis incubuit. In utro magis excelluerit, non facile iudices. Res geſtas omnes antiquitatis memoria tenet. Luſit in Hermaphrodito Virgilii exemplo. Eodem ferme tempore ſcripſit in Antonium Raudenſem ab eo laceſſitus libellum elegiaco verſu, quem inſcripſit Rhodum, & item poematum, ac proſarum libros duos. Epigrammata quoque multa, & epiſtolas verſu pulcherrimas edidit. Elegiam, quae perdu jacuerat, rurfus in lucem excitavit. A Sigifmundo Imperatore in Italiam proſecto Poeta comprobatus laurea corona veteri more repetito donatus eſt. Non temere alius quiſpiam aliena in dicendo vitia, aut virtutes acrius animadverſit, quod ei aliquando a Leonardo Arretino doctiſſimo viro in praecipuam laudem tributum eſt. Alphoñſi Regis, qui eo doctore perdu uſus eſt, atque utitur, dicta, factaque memoratu digna quatuor libris explicuit. Permagnum librærum numerum ex omni bonarum artium facultate congeſſit. Legationibus, ac ſummis honoribus Regis functus, quibuſcumque Viris doctis, & probis poteſt, eniſſime ſemper favit, ac favet.

FRAN.

FRANCISCUS PHILELPHUS

TOLENTINAS.

Franciscus Philelphus Tolentinas latinis, & graecis literis eruditus satyras centum scripsit, dedicavitque Alphonso Regi, a quo ob eam rem & multa pecunia, & equestri dignitate donatus est. Lyricorum quoque versuum grande opus magno impetu aggressus. A Francisco Sfortia Mediolanensium Principe conductus res ab eo gestas heroico carmine complexus est. Scripsit etiam prosa oratione symposium quoddam, ac de exilio libros tres. Orationes praeterea investivas plerasque. Lacedaemoniorum Rempublicam ex Xenophonte, Numae Pompilii, ac Licurgi vitas, & Apophtegmata ex Plutarcho in latinam linguam convertit.

MARRASIUS SICULUS.

Marrasius quoque Siculus nonnulla ingeniosi poetae indicia edidit. Angelinetum poema amatorium elegiaco versu composuit. Leonardus Arretinus laudes carmine cecinit, fuissetque in hoc genere major evasurus, si poeticae studia persecutus esset. Sed medicinae deditus, ac deinde Sacerdos factus ab eo studio discessit.

TI.

TITUS STROCIUS

FLORENTINUS.

Tertio quoque Strozae Florentini nobilis adolescentis initia singularem quemdam Poetam nobis pollicentur. Cum ad profam, & carmen natura aptus esset, elego carmine delectatus epistolarum librum de re amatoria elegantem composuit. Epigrammata quoque multa edidit, quae ab eruditis Viris laudantur.

JOVIANUS PONTANUS.

Succrescit aetati nostrae Jovianus Pontanus ex ea familia ortus, quae prope omnis ad poeticam nata est. Literarum latinarum doctissimus soluta oratione, sed magis carmine commendatur. Lyrico versu Catullum imitatus epigrammata quaedam praecclare conscripsit. Astrologiam opus multi laboris, atque ingenii hexametris versibus exorsus est. Ab adolescentibus quibusdam humanitatis studia ingredi cupientibus rogatus ludum aperuit. Propter doctrinae, ac virtutis opinionem ab Alphonso Rege in Johannis nepotis sui Navarrae Regis filii permagnae spei adolescentuli praeceptorem adscitus est.

DE

DE ORATORIBUS.

A Poetis ad Oratores transgrediar. His enim maxime cum poetis illa cognatio, atque affinitas est, quod utrique circa vim, ac proprietatem verborum prope aeque defudant, & quod Poeta, nisi dicendi rationem teneat, jejunos, atque ineptos in concionibus videatur. Saepe enim in poemate orationes incidunt necessariae, vel ad concitandos, vel ad deprimendos animorum motus, ut ad varios affectus permovendos, quibus in rebus, quanta sit vis oratoris, dignoscitur. Sed oratorum semper utique major numerus, quam poetarum fuit, quod liberioribus adstricta numeris illorum dictio est, atque ideo contextu faciliior. Quamquam si tria genera causarum persequeremur, quae antiqui oratores tractare consueverunt, fortasse non minus admirandus orator, quam poeta videretur. Sed ex tribus generibus unum modo oratoribus nostris relictum est. Nam & judiciale totum jureconsultorum est, & deliberativum omisimus. Neque enim amplius in Senatu, aut apud Principes eo utimur, sed vulgari sermone aut suadere, aut dissuadere aliquid nitimur. Caeterum omissa longiori disputatione de jis auctoribus, qui temporibus nostris floruerunt, scribere persequar.

MA.

MANUEL CHRYSOLORA CONSTANTINOPOLITANUS.

MAnuel Chrysolora Constantinopolitanus literas graecas, quae jam supra septingentos ferme annos in Italia obsoleverant, primus ad Latinos ex Graecia reportavit. Venetiis, Romae, Florentiae graecis literis quamplures erudit, litterarum quoque latinarum non ignarus. Platonis Politicorum libros, ut potuit, primus latinos fecit, quo divini illius Philosophi sapientiam nostris ostenderet. Magnam apud Italicos auctoritatem propter sapientiae famam adeptus, & ob id ad Constantiense Concilium à Joanne, qui tum erat Pontifex Maximus, a quo diligebatur, evocatus, in morbum incidit, quo affectus jam grandis natu mortem obiit.

PETRUS PAULUS VERGERIUS

Petrus Paulus Vergerius Justinopolitanus Juris Civilis in primis peritus fuit. Philosophiam quoque, & Mathematicas artes tenuit. Eloquentiam summo studio secutus in ea re excelluit. Graecas quoque literas attigit. Scripsit de ingenuis moribus librum unum valde laudatum tum rebus, tum ipso nitore verborum. Sigismundi Imperatoris, ut ipse scribit, rogatu Arrianum, qui res gestas Alexandri graece scripsit, e graeco in latinum vertit nulla tamen elegantiae cura adhibita, idque de industria, ut scri-

scribit, ne Sigismundus, qui parum latine sciret, interpretis opera legens indigeret. Carolum Malatestam, invecus, Virgilii statua, quam ille Mantuae in foro everterat, quoniam gentilis fuisset, ut ibidem restitueretur, effecit. Sub extremum vitae tempus mente capus est, ita tamen, ut nonnunquam resipisceret. Apud Hungaros vitam finit dignus & perpetua animi sanitate, & qui totam in Italia vitam scribens exegisset.

JACOBUS ANGELUS

FLORENTINUS.

Jacobus Angelus Florentinus ex Chrysolorae schola utriusque linguae peritus fuit. Ptolemaeum Cosmographum e graeco in latinum traduxit. Pompeii, ac Bruti vitas a Plutarcho scriptas latinas reddidit. Alia putatur fuisse scripturus, vel traducturus, nisi eum in ipso juventae flore immatura mors oppressisset.

LEONARDUS ARRETINUS.

Leonardus Arretinus Graecis, ac Latinis literis in primis eruditus, nec Juris quoque civilis expertus fuit. Caeteras artes non aspernatus eloquentiae sese dedit. Poetarum quoque amator fuit. In Graecis literis Chrysolorae auditor multa scripsit, plura etiam Graeca Latina fecit,

B

cit, nec fere alius quisquam nostri temporis aequè multa monumenta industriae suae reliquit. Prima enim traductio Basilius fuit, quem Colucio Salutatorum studiorum suorum adjutori dicavit, ex quo magnam sibi laudem eloquentiae peperit. Ex Demosthene orationes duas pro Corona, et alias octo in latinum transtulit. Rerum Florentinarum libros decem scripsit valde probatos. Scripsit & in hypocritas, & item de bello Italico, de origine Urbis Mantuae, de militia, de laudibus Urbis Florentiae. Orationem quandam etiam pro se ipso scriptam reliquit. Aristotelis Ethicorum, Politicorum, & Oeconomicorum libros denuo traduxit, ac latinos, cum prius semibarbari essent, reddidit. Marci Antonii, Caii Sertorii, Marci Catonis Uticensis, Tiberii, & Caii Gracchorum, Pirri Regis, Demosthenis, ac Pauli Aemilii vitas ex Plutarcho in latinum convertit: Aristotelis, & Marci Ciceronis vitas ex variis auctoribus sumptas composuit. Ex Platone Critonem, Phaedonem, Gorgiam, & epistolas nonnullas transtulit. Scripsit de literis, ac studiis ad Baptistam Malatestam matronam nobilem: Isagogicon moralis disciplinae, de recta interpretatione. Eiusdem est oratio in nebulonem maledicum; Laudatio Joannis Strozae Florentini, ac Dialogorum liber. Apud Pontifices Maximos diu Romae magno in honore fuit. Demum in Cancellarium Reipublicae a Florentinis receptus cum honorem, dum vixit, perpetuo gessit.

A M.

AMBROSIUS MONACHUS

FLORENTINUS.

Ambrosius Monachus Florentinus eloquentia claruit. Literarum Graecarum doctus Chrysostomum in vituperatores vitae Monasticae, & alia quaedam ejusdem opera latina reddidit. Diogenem Laertium Philosophorum quamplurium vitas, & egregia dicta memorantem a Graeco in Latinum convertit. In Basileensi Concilio, quo aliquando profectus est superioris jussu, aliquot graves orationes habuit, ex quibus magnam laudem adeptus est. Ob haec, sed vel maxime propter vitae puritatem totius Ordinis sui Praefes creatus est.

NICOLAUS NICOLUS

FLORENTINUS.

Nicolaus Niculus Florentinus & ipse Chrysolorae auditor in hujusmodi virorum rebus referendus est. Graecae, & Latinae linguae, omnisque antiquitatis studiosus picturam, statuariam, ac veterem elementorum formam, caeterasque artes nobiles, quae vel ingenio, vel manu artificum commendantur, quae jamdum apud nos consenuerant, in usum revocavit. Librorum quoque exornandorum inventor, operum Ciceronis, & aliorum illustrium Auctorum diligentissimus inquisitor fuit. Librorum magnam copiam tum Graecorum, tum latinorum

B 2

cu-

cujuscumque artis, & doctrinae comparavit. Nihil tamen latine, aut graece scripsit scriptis veterum contentus. Moriens Bibliothecae, quae erat in Marci Evangelistae Templo, quam Cosmus Medices effecerat, libros suos, ut mortuus etiam viventibus proderet, dedicavit.

CAROLUS ARRETINUS.

Carolus Arretinus latinae, ac graecae linguae doctissimus artem Rhetoricam pluribus annis Florentiae professus est, plusque temporis in docendo, quam in scribendo posuit. Carmen etiam adamavit. Homeri Myobatrachomachiam traduxit versu hexametro. Epistolas paucas admodum reliquit. Ob scientiae opinionem a Florentinis Cancellarius factus cum honorem gessit, quoad in vita fuit.

LEONARDUS JUSTINIANUS.

Leonardus Justinianus Venetus in hoc numero honestissimum locum tenuit. Epistolas multas, & orationes, in quibus unam illam nobilem in Caroli Zeni funere a se habitam, scriptas reliquit. Philosophorum quoque amator Graecorum veterum more studiis suis musicam addidit, nonnullisque cantilenis amatoris, ratione quoque cantus tradita, in iuventa primum editis, eam scientiam jam senior ad Mariae Virginis laudes totam retulit. Amplissimos in Republica honores consecutus, quotiens ei in Senatu dicendum fuit, (tanta erat ei in rebus, ac verbis

bis copia, tanta in pronunciando dignitas) sine fastidio prolixitatis audiebatur. Ex Plutarcho Ciceronis, & Luculli vitas in latinum transtulit. Divi Nicolai vitam ex graeco sumptam magna diligentia latinam fecit.

BAPTISTA ALBERTUS

FLORENTINUS.

Baptista Albertus Florentinus non eloquens modo, verum & ad omnes reliquas liberales artes natus videtur. Eloquentiae, ac Philosophiae Mathematicas addidit. Picturae studiosus, ac doctus de artis ipsius principiis librum unum edidit. Scripsit & de Architectura libros duos, quos intercoenales inscripsit. Inter Philosophos tamen magis, quam inter Oratores numerandus.

VICTORINUS FELTRENSIS.

Victorinus Feltrensis nobis inter hujusmodi Viros celebrandus est. Latinae simul, & Graecae linguae doctus Philosophiam amplexus est. Hisce artibus Mathematicas adjunxit. Ad docendos adolescentes conversus rhetoricae Professor multos erudit, qui in claros viros evasere. Hac gloria contentus omne studium suum ad docendum, quam ad scribendum contulit. A Joanne Francisco Gonzaga Mantuanorum Principe accersitus ejus liberos erudit, atque instituit.

N I.

NICOLAUS PEROTTUS

FANENSIS.

Nicolaum Perottum Fanensem Victorinū merito subjunxerim. Fuit enim ejus auditor, & vel unus ex ijs, qui apud illum judicio omnium magis profecerit. Latinis, ac graecis literis eruditus, atque in primis eloquens habetur. Ex Polybio historico de primo bello Punico libros quinque, ex Plutarcho de fortuna, vel virtute Alexandri libros duos, ex eodem de Fortuna Romanorum librum unum, de differentia inter odium, & invidiam librum alterum latinos reddidit. Ejusdem est traductio Magni Basilii de invidia, Epicteti Enchiridion, Platonis liber de precatione, Hippocratis juramentum. Scripsit de arte metrica librum unum: de metris, quibus Horatius, & Boetius usi sunt, librum alterum. Epigrammatum item librum edidit.

GUINIFORTUS BARZISIUS.

Guinifortus Barzsius Gasparini filius, & ipse merito inter Oratores reponetur. Latina, ac graeca literatura ornatus inter disertos numeratur. Philosophia quoque excultus legum studia secutus est. Propter haec idoneus visus est Francisco Sfortiae Mediolanensium Principi, cui liberos suos erudiendos, formandosque commendaret.

LEO-

LEODRISIUS CRIBELLUS.

L Eodrisius Cribellus Mediolanensis non parvum etiam in eloquentia nomen obtinet. Epistolis multis notus Francisci Sfortiae res gestas pro-
sa oratione perscripsit, quas in libros dig-
cessit.

FRANCISCUS ARRETINUS.

F ranciscus Arretinus utriusque linguae peritia, simul, & dicendi laude in hoc ordine numera-
tur. Phalaridis Tyranni epistolas, quas ille
graece scriptas reliquit, latinas effecit. Ex
Chrysostomo Homelias super Joannem Apo-
stolum, ex Origene Philocalia, idest flosculos quosdam
traduxit. A Poetarum studio non abhorrens epigram-
matum librum edidit.

FRANCISCUS BARBARUS

V E N E T U S.

F ranciscus Barbarus Venetus latinis, ac grae-
cis literis praeditus Philosophiae quoque, &
logicae operam dedit. Scripsit de re Uxoria
librum unum. Epistolarum, in quibus scriben-
dis multam curam adhibuit, libros aliquot
reliquit. Traduxit ex Plutarcho Aristidis, & Censorii Ca-
tonis

tonis vitas. Omnes in Republica Veneta honores summos est consecutus, legationibus multis honestissimis aditis non solum pacis, sed etiam belli muneribus.

ANTONIUS CASSARINUS.

Antonius Cassarinus Siculus latinis literis, ac graecis eruditus artem Rhetoricam aliquot annis Genuae professus est. Politicos Platonis libros, quoniam non satis latini sibi videbantur, neque digni, ut aiebat, Platonis eloquentia, novo labore assumpto latiniores fecit. Tamen morte praeventus emendare non valuit, quem librum Alphonso Regi dicavit. Symposium septem Sapientum e graeco in latinum convertit ex Plutarcho sumptum: Axiochum de morte ex Platone, quem Jacobo Curto familiari suo docto homini dedicavit. Transulit quoque haec ex Plutarcho, Apophthegmatum videlicet libros duos, & item quomodo quis sine reprehensione laudare se possit: quomodo amicus ab adulatore dignoscatur: quae utilitas ex inimicis capiat, de moderanda ira, cumque plura adhuc traducturus videretur, e vita concessit.

P O G.

P O G G I U S

F L O R E N T I N U S .

Poggius Florentinus in hoc numero eloquentium Virorum singulare nomen obtinet. Scripsit de nobilitate, de avaritia, de Principum infelicitate, de moribus Indorum, facetiarum quoque librum unum. Ab adversariis exagitatus orationes plerasque invectivas edidit. In epistolis etiam laudatur. Cyripaediam, quam Xenophon ille scripsit, latinam reddidit, atque Alphonso Regi dedicavit, pro qua a Rege magnam mercedem accepit. Ejusdem est traductio Diodori Siculi historiographi ad Nicolaum Quintum Pontificem Maximum libri sex. Ingravescente aetate a Florentinis accitus mortuo Carolo Arretino in Reipublicae Cancellarium, quod honor apud Florentinos magnus habetur, susceptus est.

G U A R I N U S

V E R O N E N S I S .

Guarinus Veronensis praeceptor meus latine, ac graece juxta doctus non solutâ modo oratione, sed etiam carmine commendatur. Plutarchum de liberis educandis ex graeco latinum fecit. Caesaris, & Alexandri vitas in latinum vertit ab eodem Plutarcho conscriptas. Orationes complures a se habitas vel in amicorum funere,

C

vel

vel in Magistratibus collaudandis edidit. Strabonem Cosmographum ex graeco in latinum vertit. Artem rhetoricam proficitur, qua in se supra quinque, & triginta annos sese exercuit. Ab hoc uno plures docti, & eloquentes viri facti sunt, quam a ceteris omnibus hujus ordinis, ut non immerito quidam de eo dixerit, quod de Isocrate dictum ferunt, plures ex ejus schola viros eruditos, quam ex Equo Trojano milites prodijisse. Quum ex Leonardo Arretino aliquando quaesitum esset, quem nam nostrae tempestatis doctum virum existimaret, unum sibi Guarinum videri respondit. Ejus quoque praestantiae singulare testimonium est epigramma hoc nobile Antonii Panormitae editum ab illo, quum vita functum audivisset:

Quantum Romulidae sanctum videre Catonem,

Quantum Cepheni volitantem Persea Caelo,

Alciden Thebe pacantem viribus Orbem:

Tantum laeta suum vidit Verona Guarinum.

Nicolao Marchioni Estensi, ac Leonello ejus filio, quem latinis, ac graecis litteris erudivit, percarus, ac perjucundus fuit.

JOANNES AURISPA

SICULUS.

Joannes Aurispa Siculus & ipse graece, ac latine doctus, atque eloquens habetur. Extant in hoc genere nonnulla ejus epigrammata. Hieroclem in Pythagorae carmina, quae aurea appellant, latinum reddidit. Apud Nicolaum Pontificem Secretarius in honore fuit. Ingentem librorum tum
grae-

graecorum, tum latinorum numerum congeffit. Epistolarum librum edidit. Opuscula nonnulla Luciani, ac Xenophontis librum, qui Oeconomicus inscribitur, in latinum traduxit, quem Cicero adolescens, ut scriptum reliquit, e graeco in latinum converterat.

JANNOTIUS MANETTUS

FLORENTINUS.

Jannotius Manettus Florentinus litterarum non latinarum tantum, & graecarum, sed etiam Hebraicarum cognitione laudatur. Scripsit de Viris senioribus omnium superiorum aetatum: de religione libros viginti quatuor. Scripsit item de dignitate hominis, quem librum Alphonso Regi dedicavit, nescius, ut ipse ait, de eadem re me paulo ante licet alio titulo scripsisse. Sacrarum quoque litterarum amator a Nicolao Pontifice inter Secretarios, & ab Alphonso Rege inter Consiliarios receptus est.

JACOBUS BRACELLEUS

Jacobus Bracelleus contrerraneus meus in hoc numero non in postremis censetur. Rerum antiquarum studiosus, & doctus scripsit de situ Liguriae librum unum: item de bellis Januensium cum Aragonum Regibus. Ob ingenii, doctrinaeque praestantiam a Januensibus Cancellarius factus grandem

C 2

dem

dem epistolarum numerum publico nomine scripsit ; quae valde laudantur . Moderatione animi civibus meis carus , & jucundus .

BESSARION GRAECUS

Bessarion Graecus Cardinalis graece , ac latine doctus , atque in primis eloquens Metaphysicorum Aristotelis librum e graeco in latinum transtulit , effecitque , ut quum prius obscurus , & impolitus esset , nunc denique clarus , ac latinus videatur . E Xenophonte Socratis dicta , factaque memoratu digna in latinam linguam convertit . Philosophia quoque excultus Theologiam summo studio amplexus est . Religione vitae , ac sanctimonia Cardinalem dignitatem consecutus .

GEORGIUS TRAPEZUNTIUS

Nec Georgius Trapezuntius nobis praetereundus est . Latinae linguae , ac graecae multam cognitionem habet . Artem rhetoricam Venetiis , ac Romae pluribus annis docuit . Nec modo rhetoricae , verum & mathematicarum artium doctus multa composuit , plura etiam ex Graecis traduxit . Scripsit compendium artis grammaticae ex Prisciano , Dialecticae praecepta , de suavi genere orationis , de consolatione , de Spiritus Sancti processione contra Graecos , librum Rhetoricorum , in orationem Q. Ligarii , in Almagestum Ptolemaei , in Centiloquium ejusdem commentarios . Chrysostomum in Matthaei Evangelium in latinum vertit , Cyrillum in Evangelium

gelium Joannis, ejusdem Cyrilli Thesauros, Eusebium de Evangelica Praeparatione, Platonis leges, orationem Demosthenis pro corona, Athanasii, ac Basilii vitas ex Gregorio Nazianzeno, ex Aristotele Rhetoricorum libros, ac Physicorum libros, de generatione, & corruptione, ex eodem Metheororum, ac Metaphysicorum libros; Problemata de Caelo, & Mundo, de anima, de animalibus: ex Basilio vero de vita Moyfis, de Spiritus Sancti processione ad Amphilochem, librum in Eunomium. Eugenio, ac deinde Nicolao Pontificibus Maximis carus in Secretarium Apostolicum admissus est.

NICOLAUS SAGUNDINUS

CALCIDENSIS.

Nicolaus Sagundinus Calcidensis in hoc coetu singulare nomen obtinet. Litterarum graecarum, ac latinarum scientia aequè clarus scripsit de latinae linguae, ac graecae cognatione, de origine, ac Sectis Philosophorum. Scripsit item in Aristotelem, quod non tam amore veritatis, quam gloriae cupiditate Platonem impugnaverit, orationem ad Alphonsum Regem, de natura, ac moribus Mahometi Turcarum Principis, Urbis Atheniensium situm, epistolas plerasque ad familiares. Orationes nonnullas Demosthenis latinas fecit. Quaedam etiam graece non aspernenda composuit. Onofandrum de Imperatoris officio latinum reddidit. Florentino Concilio, quo ...⁽¹⁾ Graecorum Imperator Eugenio Pontifice Max. cum Graeciae Principibus Viris convenit, propter scientiae, ac probita-

1. Deest nomen Imperatoris, qui vocabatur *Joannes Palaeologus*.

bitatis opinionem interpres delectus inter Graecos, ac Latinos argumenta singula, quae fuisse prope innumera-bilia, & varia pro rerum magnitudine, ac pondere utrinque prolata, vel confirmando, vel confutando statim, ut erant enuntiata, sine mora fidelissime interpretabatur, idque hoc magis mirum visum est, quod de recondita, atque intima Theologiae parte, idest de Spiritus Sancti processione disputatio habebatur. Cujus rei fama, adjuncta opinione bonitatis, a Venetis in Secretarium adscitus est.

HIERONYMUS TIFERNAS

Hieronymus Tifernas Physicus latina simul, & graeca doctrina praeditus insignis existimatur: nec prosa solum oratione notus, sed etiam carmine. Orationem habuit luculentam Ferrariae ad Fridericum Imperatorem de illius laudibus, ac funebrem ad Leonellum, Ferrariensem Principem litteratissimum de Mariae uxoris Alphonsi Regis filiae obitu. Alias etiam quamplurimas orationes, atque epistolas edidit. Omnis praeterea Philosophiae doctus medicinae studia persecutus inter Medicos clarus evasit.

L A M.

LAMPUS BIRAGUS

Lampus Biragus Mediolanensis hisce Viris disertis adjicietur. Latine doctus, graecas quoque litteras persecutus est. Xenophontis librum, qui Oeconomicus inscribitur, & ipse latinum reddidit. M. Bruti epistolas graece scriptas latinas fecit. Militiae quoque operam dedit, neque inter militares labores litterarum studia praetermisit. Dionysium Halicarnassicum de Origine Romanorum e graeco in latinum vertit.

LAURENTIUS VALLA

Laurentius Valla Romanus. artem rhetoricam diu tum Neapoli, tum Romae professus est. Multa legit, multa etiam litteris mandavit. Scripsit de elegantia latinae linguae, quem librum Elegantiarum inscripsit; de summo bono, quod in voluptate constituit. In Dialectica quoque nonnulla, quae logicae repastinationem appellavit. Contra donationem Constantini Ecclesiae Romanae factam librum edidit. Linguae praeterea graecae doctus Thucydidem gravissimum apud Graecos historiarum scriptorem in latinum convertit, quem Nicolao Pontifici Max. dedicavit. Herodotum deinde historiographum elegantissimum latinum a se factum Alphonso Regi detulit, a quo multa pecunia muneratus est.

P E.

PETRUS CANDIDUS

MEDIOLANENSIS.

Petrus Candidus Mediolanensis latinis, ac graecis litteris eruditus nobis in hunc coetum clarorum hominum referendus est. Scripsit epistolarum libros decem, & septem, declamationum libros duos, Peregrinae historiae libros quinque, Nocturnalium libros totidem. De Philippī Mariae vita, de Nicolai Picinini, de Mediolanensium laudibus libros singulos, orationem funebrem ad Leonellum Marchionem Ferrariensem, Romanarum historiarum epitoma. Ex graeco autem in latinum vertit Politicorum Platonis libros decem; ejusdem de amicitia librum unum, Homeri vitam, ex ejusdem Poetae Iliade libros quinque, Appiani Alexandrini primae partis libros quatuor, ejusdem Illyrici, ac civilium bellorum libros sex, quos Alphonso Regi dedicavit. Romam profectus a Nicolao Pontifice Max. Litteratorum Patre Secretariorum ordini adjectus est.

TIMOTHEUS

VERONENSIS.

His adjiciendus est Timotheus Maffaeus Veronensis Canonicus Regularis non sacris modo litteris, verum & liberalibus eruditus. Extat ejus liber unus in Monachos saecularium Auctorum studia vituperantes, quem Nicolao Pontifici Max. dedicavit. Extant & ejus nonnulli.

nullae orationes, & epistolae ad amicos laudatae. In praedicationibus rerum divinarum excellens, maximeque celebris habetur.

JOANNES ARRETINUS.

His addiderimus Joannem Arretinum latinae, graecaeque linguae doctum, ac in primis disertum. Theologiae quoque, & Philosophiae Doctor Nicolao Pontifici Max. gratissimus fuit, & ab eo in Cubicularium adscitus. Commentarios artis grammaticae edidit. Scripsit de origine medicinae librum unum. Alia nonnulla ex Graecis sumpta latina effecit; quae a doctis commendantur.

GREGORIUS TIFERNATIS.

Gregorius Tifernatis, quam nunc urbem Castellanam vocant, graece latineque doctus, simulque eloquens Philosophiam, & Mathematicas eloquentiae adjunxit. Medicinae quoque operam aliquandju dedit. Romam ad Nicolaum Pontificem Max. profectus apud eum in precio fuit. Ethicorum Aristotelis ad Eudemum libros octo Pontificis jussu latinos fecit: Ethicam item alteram,

ram, quam ipse idem Aristoteles magna Moralia inscripsit. Ex Luciano quoque nonnulla in latinum convertit. Strabonem Cosmographum ejusdem Pontificis rogatu ex graeco in latinum transtulit.

A E N E A S S E N E N S I S.

Aeneas Senensis ejusdem urbis Episcopus his Viris illustribus merito annumerandus est liberalibus disciplinis, sacrisque institutus, & in primis eloquens. Scripsit de Regia educatione, de miseria Curialium, ita eum librum inscribit, de auctoritate Concilii per dialogum libros singulos. Scripsit item de egregiis dictis, ac factis clarorum hominum ad Alphonsum Regem. Secretarius trium Pontificum Felicis, Eugenii, ac deinde Nicolai a Friderico Imperatore Romanorum in Secretarium, & Consiliarium receptus, est. Germaniam, quae Natio diu Romanis Pontificibus minus obsequens fuerat, obsequium Eugenio primum, ac mox post Eugenii mortem Nicolao Quinto ipse Legatus a Germanis detulit. Inter ipsum quoque Fridericum, atque Alphonsum Regem amicitiam junxit. In conventu apud Germanos acto causa expeditionis in Turcas Imperatoris locum tenuit.

JA.

J A C O B U S

CREMONENSIS.

Jacobus Cremonensis nobis in hoc numero reponendus est, qui & ipse latinae, graecaeque linguae eruditus eloquentia valuit. Philosophiae quoque, & Mathematicarum artium haud inficius Archimedis nonnulla opera ex graeco in latinum vertit. Ex Diodori Siculi, quem supra nominavimus, historiis libros octo latinos fecit. Quae alia ex eo expectarentur, ex hac vita ereptus est.

THEODORUS GRAECUS

THESSALONICENSIS.

Theodorus Graecus Thessalonicensis utriusque linguae doctus, sed in graeca maxime praecellens huic ordini annumerandus est. In transferendis graecis diligentissimus, Nicolai Pontificis Max. rogatu, apud quem in magno precio, & honore extitit, Aristotelis problemata, & Alexandri Aphrodisaei, & celebrem illum de Animalibus librum, ac Theophrastum de plantis in libros decem digestum e graeco in latinum traduxit, ipsique Pontifici dedicavit. Ejusdem est traductio Mauritius de

E 12

D 2

re

militari in duodecim libros distinctus ad Alphonsum Regem, a quo receptus annuo salario honestatus est. Ejusdem est traductio Aelianus & ipse de re militari ad Antonium Panormitam. Praeter haec Philosophiae doctus Medicinae quoque operam dedit, ex quo & inter physicos non immerito referendus videtur.

G A S P A R I N U S

B E R G O M E N S I S.

GAsparinus Bergomensis unus ex iis vel imprimis fuit, qui consopitam diu eloquentiam excitaverunt. Arte rhetorica perditum Paduae, tum Mediolani adolescentes instituit: lingua tamen, & sermone, quam scriptis clarior. Scripsit de orthographia librum unum. Orationes multas scriptas reliquit non modo suo ipsius, sed etiam alieno nomine. Scripsit item de compositione, & elegantia praecepta quaedam non inutilia iis, qui humanitatis studia ingredi cupiunt. In epistolas Senecae commentaria reliquit. Jam grandis natu mortem obiit.

DE

DE JURIS
CONSULTIS.

Nunc de Juris Consultis dicendum. Iis etenim
suus dandus est honor, quorum studia perti-
nent ad conservationem societatis humanae,
atque ob eam quidem causam semper ejus-
modi Viri in civitatibus bene constitutis
summo honore affecti sunt. Frustra enim aedificaremus
urbes, nisi eadem stabilitae essent, atque innixae le-
gibus, quae ut bonis praemia, ita malis supplicia de-
cernant. Quod si qui reperti sunt, qui iis perperam
utantur, easque ad bonorum perniciem convertant, non
leges ipsae, sed qui illis male utuntur culpandi sunt.
Sed sane admodum pauci hac nostra tempestate memo-
riaque floruerunt, nec porro tam multi, ut in dicendo,
aut in scribendo Oratores gloriam consecuti sunt, sive
quod ars illa sit cognitu difficilior, sive, quod multi
propter angustias rei familiaris, magnam enim libro-
rum vim postulant haec studia, amplecti non possunt.
Cecorum his omis de hujusmodi Viris dicere va-
leamus.

FLO.

F L O R I A N U S

B O N O N I E N S I S .

FLoriani Bononiensis in hoc genere amplissimum nomen fuit. Jus Civile multis annis Bononiae magno ad se undique concursu docuit. Commentaria in leges quasdam scripta reliquit, quae valde probata in causis gravioribus magnum auctoritatis locum obtinent. Ejus est summa, ac singularis laus Aquiliae Legis famosissimae interpretatio. Ad multam senectutem vixit, nec unquam ab hac professione cessavit.

J O A N N E S

I M O L E N S I S .

Fuit. & in magno honore, & existimatione Joannes Imolensis. Bononiae multo tempore publice instituit. In totum paene Jus Civile, ac Pontificium commentaria edidit, quae in magno precio habentur. In utra vero facultate praestantior fuerit, haud facile judicium est. Multum vixit, nec unquam hoc vitae genus deseruit.

AN.

A N T O N I U S

B U T R I E N S I S.

ANtonius Butriensis Juris Civilis scientia, cujus Bononiae Professor fuit, late cognitus est. Juris quoque Pontificii in primis peritus fuit, in qua facultate quosdam etiam commentarios reliquit valde probatos. Multi ejus Viri doctrina in utroque Jure praestantes facti sunt. Id unum in eo Viro notandum est, quod neminem unquam, adeo excellere homines in eo studio volebat, ut Doctoratu dignum in examine comprobavit.

R A P H A E L F R U G O S I U S

P A T A V I N U S.

RAphael Frugosius Patavinus in hoc ordine celebris fuit. Ingentem ex omnibus Orbis terrarum partibus Auditorum concursum habuit propter nominis sui gloriam. Erat, in legibus exponendis disertus, atque elegans Juris Consultorum veterum elegantiam sequens. Multa hujus Viri consilia laudantur, atque in usu habentur. Commentarios etiam in quasdam leges condidisse fertur, quorum magna est apud omnes auctoritas. Denique Paduae publice docens consenuit.

R A.

RAPHAEL

COMENSIS.

RAphael alter Comensis eadem tempestate in hac scientia claruit, & ipse Patavii docuit, fuitque tanta utriusque praestantia, ut quum quis illos nominaret, duos Raphaelles, perinde ac duos Laelios, aut duos Catones diceret.

Hujus quoque ingenii, ac scientiae eximia documenta sunt responsa quaedam de maximis, & gravissimis causis tradita. Nonnullas praeterea leges interpretatus est. Hi duo Raphaelles mirum dictu, quum dju Paduae Jus Civile docuissent, in eadem urbe eodem anno mortui sunt.

FRANCISCUS ZABARELLA

PATAVINUS.

FRancisci Zabarellae Patavini nomen in Jure Pontificio praeclarum est, in quod etiam cum magna sua laude commentatus fertur. Propter singularem famam a Martino Quinto Pontifice Max. inter Cardinales cooptatus magnam auctoritatem tenuit.

PAU.

P A U L U S
CASTRENSIS.

PAulus Castrensis inter primos legum Bononiae, Paduaeque celebratus est. Sed & consilia, quae de gravissimis causis edidit, illum non nihil illustriorem reddiderunt, quae apud ipsius facultatis peritos magnum sibi auctoritatis locum vendicarunt. Nonnulla etiam in leges scripta reliquisse fertur, quae valde laudantur.

L O D O V I C U S
PONTANUS.

LOdovicus Pontanus Juris consultus in primis scientissimus fuit. Aliquot annis tum Bononiae, tum Florentiae, tum Senis publice conductus leges professus est. Memoria incredibili fuit. In disputatione, in causis gravioribus mirum est, quot legum capita memoriter recitaret. Extant ejusdem consilia in causis amplissimis, quarum patrocinium suscipiebat, & de quibus consuli solitus, magna doctrinae ejus argumenta. Scripsit etiam aliqua in leges, quae valde probantur. Quum plura editurus videretur, juvenis adhuc ad Basileense Concilium cum Nicolao Siculo Alphonso Regis Legatus profectus e vita discessit.

E

NI.

NICOLAUS SICULUS

A B B A S.

Nicolaus Siculus Abbas appellatus Juris Pontificii sine controversia omnium nostri temporis doctissimus judicatus. Bononiae, ac Senis publice docens magnam Auditorum frequentiam habuisse fertur. Juris quoque Civilis non ignarus fuit. Multa circumferuntur ejus doctrinae monumenta. Alphonsi Regis Legatus una cum Lodovico Pontano in Basileensi Concilio, quod contra Eugenium Pontificem Max: institutum fuerat, ingentem laudem, & gloriam consecutus est.

DE

DE MEDICIS.

Juris Consultis æquissimo jure, ut mihi quidem videtur, Medici proxime adjiciuntur. Ut enim illorum Rempublicam regere, & conservare legibus, ac sanctissimis institutis, sic medicorum officium est bonam civium valetudinem suis artibus tueri: & quemadmodum illi civiles discordias, & intestinas seditiones, sic hi morbos, atque aegritudines tollere, ac sanare omni ingenio, atque industria conari debent, atque haud scio hi ne magis, aut illi humano generi profint. Nam neque sine legibus civitas stare, neque sine Physicorum artibus valetudo perpetuo conservari, aut amissa recuperari potest, ob eamque causam in bene institutis civitatibus summus semper honos his duobus hominum generibus habitus est. Quamquam Juris consultis aliquanto major, quod eorum actio honestior sit, & magno Viro, clarioque dignior, ex quo quidem plures amplissimo genere Viros in legum studiis versatos, & quotidie versari videmus. Nam quod ad scientiam pertinet, nihil profecto dici potest cum re ipsa præstantius, tum cognitu jucundius. Quid enim altius ipsarum indagatione, & cognitione causarum, rerumque omnium, quibus universa natura continetur? Quid ingeniosius, quam corporis nostri compositionem, structuram, ordinem, tum ipsas aegritudinum causas ratione comprehendere? Quid porro decentius, quam quibus remediis tam varia, tamque diversa morborum genera curentur, agnoscere? Quid denique beatius, quam eorum omnium, quæ animata, & quæ inanimata sunt, vim, ac proprietatem

tem sapere? Sed de hac re nobis satis hoc loco dictum sit. Non erit autem indecens, ut arbitror, claros aliquot Philosophos, & Theologos Medicis adjungere, quandoquidem absque Philosophia Medici esse nulli possunt.

M A R S I L I U S

B O N O N I E N S I S

Marsilius Bononiensis in medicina temporibus nostris floruit, vir & ingenio, & doctrina singulari. Ejus operâ multi praestantes medici effecti sunt, nec quidquam est in tota philosophia, & medicorum artibus, quod ignorasse existimetur, scientia quidem admirabilis, ceterum in docendo, quam medendo admirabilior habitus. Namque omne prope vitae tempus in docendis adolescentibus posuit, ex eaque re magnam laudem, & gloriam adeptus est. Scripsit & ipse multa de hac ipsa facultate, quae doctorum judicio comprobantur.

J A C O B U S

F O R I L I V I E N S I S.

Jacobus Foriliviensis singulari inter Medicos fama, ac nomine apud Patavinos in magna auditorum copia physicas artes, ac medicinam professus est. Ceterum artes ipsas magis ad scientiam, & doctrinam, quam ad exercitationem retulit. In docendo occupatus raro aegrotantibus ope-

operam exhibebat. Multos viros erudit, qui clari evaserunt. Magno in honore non solum apud Venetos, sed etiam apud omnes Italicos fuit, & quamvis usque occupatus in docendo, multa tamen scripsit in physicis, quae valde laudantur, praecipue librum unum, quem de physicis quaestionibus inscripsit.

ANTONIUS CREMISONUS

PATAVINUS.

ANtonius Cremifonus Patavinus inter paucos memoriae meae Medicos numeratus est. Paduae physicorum scripta, & ceteras Medicorum artes in publico Auditorio perdiscebat. Multis tamen claris Viris aegrotantibus operam dedit. Plusquam ceteri superiores ad usum, & exercitationem eam scientiam convertit. Nec id tamen avaritiae, aut quaestus causa: nihil enim pro mercede postulabat. Litteris tamen nihil mandavit satis de hisce rebus a veteribus traditum esse arbitratus.

UGO SENENSIS.

UGo Senensis magno in primis vir ingenio, ac memoria singulari, tum scientia incredibili, dialecticae, atque omnium artium peritissimus Senis, Bononiae, Papiac, Paduae, Florentiae ingenti Auditorum frequentia medicas artes adolescentes publice docuit, magisque eam scientiam ad docendum, quam ad medendum junior

nior contulit. Senior postmodum aegrotantibus frequentius operam dedit. Ejus consilia circa aegritudines quasdam pro Hippocratis dictis habentur. Id unum in primis de hoc Viro admiratione dignum praedicatur. Quum aliquot egregij Medici neptem ejus Senis aegrotantem viserent vi morbi paene consumptam, peregre adveniens, ut urinam contemplerentur, rogat. Ipse deinde accuratius inspicit, post quid morbi sit, ex ijs quaerit, qui quum dixissent, quod sentirent: O infelicem, inquit, feminam, cujus aegritudo ignorata sit! Conversusque ad eos: haec, inquit, matricem corruptam habet, & sanari potuit, si congrua ab initio remedia adhibita fuissent. Nunc vero ea parte corporis prorsus putrefacta nulla jam ratione amplius sanari potest, nec ultra quadragesimam horam fomentis ullis in vita retineri, secutaque mulieris mors hora, quam praedixerat, ipsum postea admirabiliorem inter medicos reddidit. Scripsit nonnulla in medicina, & physicis, quae apud medicos in precio habentur.

B R A N C A P A T E R,

ET ANTONIUS BRANCA FILIUS

S I C U L I.

Singulari quoque memoria dignos putavi, & in hunc numerum referendos Brancam Patrem, & Filium Siculos Chirurgicos egregios, ex quibus Branca Pater admirabilis, ac prope incredibilis rei inventor fuit. Is excogitavit quo nam modo defectos, mutilatosque nasos reformaret, suppleretque, quae omnia mirâ arte componebat. Ceterum
Anto-

Antonius hujus filius pulcherrimo patris invento non parum adjecit. Nam praeter nares, quo nam modo & labia, & aures mutilatae refarcirentur excogitavit. Praeterea quod carnis Pater secabat pro sufficiendo naso ex illius ore, qui mutilatus esset, ipse ex ejusdem lacerto detruncabat, ita ut nulla oris deformitas sequeretur, in secto lacerto, & in eo vulnere infixis mutilati nasi reliquiis usque arctissime constrictis adeo, ne mutilato commovendi quopiam capitis potestas esset, post quintum decimum, interdum vicesimum, dum carnunculam, quae naso cohaeserat, defectam paulatim, postea cultro circumcisam in nares reformabat tanto artificio, ut vix discerni oculis junctam posset, omni oris deformitate penitus sublata. Multa vulnera sanavit, quae nulla arte, aut ope medica sanari posse videbantur.

N I C O L A U S

F A B A .

Nostris etiam temporibus in Philosophia floruit Nicolaus Faba, cujus scientiae multis annis Bononiae professor fuit multorum Auditorum concursu celebris, ex quibus multi ejus diligentia, atque opera docti evaserunt. Nihil tamen composuit, quod posteris proderet. In disputando acer, ac subtilis existimatur.

PAU.

P A U L U S

V E N E T U S.

PAuli Veneti illustre nomen fuit. Philosophiam & ipse professus plerosque adolescentes Venetiis, ac Paduae ornavit. Multa in omni Philosophia scripta reliquit, quae valde utilia existimantur. In Theologia quoque non obscurus est habitus. Viam ad Dialecticam facilem, & adolescentibus perutilem brevibus quibusdam praeceptis aperuit, quae in magno usu sunt.

A N D R E A S

M E D I O L A N E N S I S.

Andreas Mediolanensis ex D. Augustini Ordine inter Philosophos, ac Theologos clarus Senis, & alibi Philosophiam professus est. Studia quoque humanitatis coluit: historiam sui temporis scripsit, in qua, quae sua aetate contigerint, annotavit. Volumen praeterea de verborum latinorum interpretatione haud parvum reliquit. Inter Oratores non multo minor, quam inter Philosophos, judicatus ex praedicationibus quoque magnam laudem promeruit.

JOAN.

J O A N N E S

EX MONTE NIGRO

J E N U E N S I S.

INter Philosophos, ac Theologos nostri temporis non mediocrem locum tenuit Joannes ex Monte Nigro Jenuensis, cujus praestantia non solum in docendo Jenuae cognita est, verum etiam alibi, Florentiae praesertim, quo tempore Graecorum Concilium in ea urbe celebratum est. Hic enim unus ex iis paucis fuit, qui communi consensu totius Conventus ad Graecorum errores confutandos delecti sunt, in qua disputatione superatis Graecis ingentem laudem, & gloriam adeptus est.

B E R N A R D I N U S

S E N E N S I S.

SEnae Urbs Etrusca Bernardino Theologo, ac Philosopho non parum illustratae sunt. Magnus hic memoria nostra, atque admirabilis Vir in praedicando visus est. Quocumque se conferebat, totum populum in se convertebat. Fuit in praedicando copiosus, ac vehemens, memoria incredibili, pronuntiatione adeo apta, ut nunquam satietatem circumstantibus sermo ejus afferret. Porro autem ita firma, & constanti voce, ut nunquam inter dicendum deficeret, quodque mirum est magis, in maximo hominum conventu, at-

F

que

que frequentia ita ab eo, qui erat remotissimus, quemadmodum ab eo, qui erat proximus, facile exaudiebatur. Multos oratione sua ex fordidissima vitiorum sentina extraxit, multorum animas variis morbis affectas sanavit, plerasque etiam contemptis rebus humanis ad Religionis amorem perduxit, quibus meritis, tum vitae puritate, ac sanctitate a Nicolao Quinto Pontifice Max. in Sanctorum numero relatus est.

R A P H A E L

P R O N A S S I U S .

Raphael Pronassius natione Jenuensis Ordinis D. Dominici dialecticae, ac Philosophiae, itemque divinarum rerum artibus ornatus inter Theologos nostri temporis singularis judicatur. Rerum antiquarum studiosus, earum maxime, quae ad mores, & Religionis cultum pertinent, Platonis, Aristotelis, ac ceterorum Philosophorum veterum scripta, quae consentire cum Evangelijs, & Christi veri, ac summi Dei nostri dictis viderentur, in unum volumen collegit, dictaque cum dictis contulit, ut Summam Sapientiam, hoc est Dei Verbum, ac Filium omnium Philosophorum sententias non acquasse modo, sed etiam superasse doceat. Scripsit item alia quaedam in eo genere non contemnenda. In disputationibus subtilis, atque acerrima vitae innocentia, ac puritate.

D.E

DE PICTORIBUS.

Nunc ad Pictores veniamus, quamquam fortasse convenientius fuit, ut post Poetas Pictores locarentur. Est enim, ut scis, inter Pictores, ac Poetas magna quædam affinitas. Neque enim aliud est pictura, quam poema tacitum: namque in inventione, ac dispositione operis utriusque cura propemodum par, nec Pictor ullus præstans est habitus, nisi qui in rerum physicarum proprietatibus effingendis excelluerit. Aliud enim est superbum pingere, aliud avarum, aliud ambitiosum, aliud prodigum, & reliqua item hujusmodi, atque in his proprietatibus rerum exprimendis tam Pictori, quam Poetae elaborandum est, & in ea sane re utriusque ingenium, ac facultas maxime agnoscitur. Nam si avarum fingere quis volens leoni, aut aquilæ alium comparaverit, aut si liberalem lupo, aut milvio, is nimirum, sive Poeta, sive Pictor fuerit, despicere videatur. Oportet enim comparatorum naturam similem esse. Et sane sæpe sæpius magnus honos nec immerito picturæ fuit: est enim ars magni ingenii, ac solertiæ, nec temere alia inter operosas majorem prudentiam desiderat, utpote quæ non solum, ut os, ut facies, ac totius corporis lineamenta, sed multo etiam magis interiores sensus, ac motus exprimantur postulat; ita ut vivere, ac sentire pictura illa, & quodammodo moveri, ac gestire videatur. Alioquin similis fuerit poemati pulchro illi quidem, & eleganti, sed languido, & nihil moventi. Verum ut non satis est poemata pulchra esse, quem-

quemadmodum ait Horatius, oportet enim dulcia sint, ut quacumque in parte velint, animos hominum, sensusque permoveant, ita & picturam non solum colorum varietate exornatam, sed multo magis vivacitate quadam, ut ita loquar, figuratam esse convenit, & quemadmodum de pictura, ita & de sculptura, fusura, architectura, quae omnes artes a pictura ortum habent, dicendum est. Nec enim quisquam probatus in his generibus artifex esse potest, cui pingendi ratio ignota sit. Ceterum praetermissa longiori disputatione de iis paucis Pictoribus, atque Sculptoribus, qui hac aetate nostra claruerunt, scribere pergamus, ac de infinitis eorum operibus ea solum attingemus, quorum clara notitia ad nos pervenit.

G E N T I L I S

FABRIANENSIS.

GEntilis Fabrianensis ingenio ad omnia pingenda habili, atque accommodato fuit. Maxime vero in aedificiis pingendis ejus ars, atque industria cognita est. Ejus est Florentiae in Sanctae Trinitatis Templo nobilis illa tabula, in qua Maria Virgo, Christus infans in manibus ejus, ac tres Magi Christum adorantes, muneraque offerentes conspiciuntur. Ejus est opus Senis in foro eadem Maria Mater Christum itidem Puerum gremio tenens tenui linteo illum velare cupienti adsimilis: Joannes Baptista, Petrus, ac Paulus Apostoli, & Christophorus Christum humero sustinens mirabili arte, ita ut ipsos quoque corporis motus, ac gestus repraesentare videatur. Ejus est opus apud Urbem-veterem in majore Tem-

Templo eadem Virgo, & Christus infantulus in manibus ridens, cui nihil addi posse videatur. Pinxit & Brixiae sacellum amplissima mercede Pandulpho Malatestae. Pinxit & Venerijs in Palatio terrestre praelium contra Friderici Imperatoris filium a Veneris pro Summo Pontifice susceptum, gestumque, quod tamen parietis vitio patne totum excidit. Pinxit item in eadem urbe turbinem arbores, ceteraque id genus radicitus evertentem, cujus est ea facies, ut vel perspicientibus horrorem, ac metum incutiat. Ejusdem est opus Romae in Joannis Laterani Templo Joannis ipsius historia, ac supra eam historiam Prophetarum quinque ⁽¹⁾ ita expressi, ut non picti, sed e marmore facti esse videantur, quo in opere, quasi mortem praeflagiret, seipsum superasse putatus est. Quaedam etiam in eo opere adumbrata modo, atque imperfecta morte praeventus reliquit. Ejusdem est etiam altera tabula, in qua Martinus Pontifex Max., & Cardinales decem ita expressi, ut naturam ipsam aequare, & nulla re dissimiles videantur. De hoc Viro ferunt, quum Rogerius Gallicus insignis Pictor, de quo post dicemus, Jubilaei anno in ipsum Joannis Baptistae Templum accessisset, eamque picturam contemplatus esset, admiratione operis captum auctore requisito cum multa laude cumulatam ceteris Italicis pictoribus anteposuisse. Ejusdem etiam tabulae praeclarae in diversis locis esse perhibentur, de quibus non scripsi, quoniam de iis haud satis comperi.

JOAN.

¹ Ita MSS: sed in margine nescio quis reposuit *quatuor*.

J O A N N E S

G A L L I C U S .

Joannes Gallicus nostri saeculi Pictorum princeps judicatus est, litterarum nonnihil doctus. Geometriae praesertim, & earum artium, quae ad picturae ornamentum accederent, putaturque ob eam rem multa de colorum proprietatibus invenisse, quae ab antiquis tradita ex Plinii, & aliorum auctorum lectione didicerat. Ejus est tabula insignis in penetralibus Alphonfi Regis, in qua est Maria Virgo ipsa venustate, ac verecundia notabilis, Gabriel Angelus Dei filium ex ea nasciturum annuntians excellenti pulchritudine capillis veros vincentibus, Joannes Baptista vitae sanctitatem, & austeritatem admirabilem praeseferens, Hieronymus viventi persimilis, Bibliotheca mirae artis, quippe quae si paulum ab ea discedas, videatur introrsus recedere, & totos libros pandere, quorum capita modo appropinquanti appareant. In ejusdem tabulae exteriori parte pictus est Baptista Lomellinus, cuius fuit ipsa tabula, cui solam vocem detesse judices, & mulier, quam amabat praestanti forma, & ipsa, qualis erat, ad unguem expressa, inter quos Solis radius veluti per rimam illabebatur, quem verum Solem putes. Ejus est Mundi comprehensio orbiculari forma, quam Philippo Belgarum Principi pinxit, quo nullum consummatius opus nostra aetate factum putatur, in quo non solum loca, situsque regionum, sed etiam loco-

locorum distantiam metiendo dignoscas. Sunt item picturae ejus nobiles apud Octavianum Cardinalem virum illustrem eximiâ forma feminae e balneo exeuntes occultiores corporis partes tenui linteo velatae, notabili rubore, e quibus unius os tantummodo, pectusque demonstrans posteriores corporis partes per speculum pictum lateri oppositum ita expressit, ut & terga, quemadmodum pectus videas. In eadem tabula est in balneo lucerna ardenti simillima, & anus, quae sudare videatur, catulus aquam lambens, & item equi, hominesque perbrevis statura, montes, nemora, pagi, castella tanto artificio elaborata, ut alia ab alijs quinquaginta millibus passuum distare credas. Sed nihil prope admirabilius in eodem opere, quam speculum in eadem tabula depictum, in quo quaecumque inibi descripta sunt, tanquam in vero speculo prospicias. Alia complura opera fecisse dicitur, quorum plenam notitiam habere non potui.

P I S A N U S

V E R O N E N S I S.

Pisanus Veronensis in pingendis rerum formis, sensibusque exprimendis ingenio prope poetico putatus est. Sed in pingendis equis, ceterisque animalibus peritorum judicio ceteros antecessit. Mantuae aediculam pinxit, & tabulas valde laudatas. Pinxit Venetijs in Palatio Fridericum Barbarussam Romanorum Imperatorem, & ejusdem

dem filium supplicem: magnum quoque ibidem Comitum coetum germanico corporis cultu, orisque habitu: Sacerdotem digitis os distorquentem, & ob id ridentes pueros tanta suavitate, ut aspicientes ad hilaritatem excitent. Pinxit & Romae in Joannis Laterani Templo, quae Gentilis D. Joannis Baptistae historia inchoata reliquerat, quod tamen opus postea, quantum ex eo audivi, parietis humectatione paene oblitteratum est. Sunt & ejus ingenii, atque artis exemplaria aliquot picturae in tabellulis, ac membranulis, in quibus Hieronymus Christum Crucifixum adorans ipso gestu, atque oris maiestate, venerabilis, & item Eremus, in qua multa diversi generis animalia, quae vivere existimes. Picturae adjecit fingendi artem. Ejus opera in plumbo, atque aere sunt Alphonsus Rex Aragonum, Philippus Mediolanensium Princeps, & alii plerique Italiae Reguli, quibus propter artis praestantiam carus fuit.

R O G E R I U S

G A L L I C U S.

Rogerus Gallicus Joannis discipulus, & contraneus multa artis suae monumenta singularia edidit. Ejus est tabula praecipua Jenuae, in qua mulier in balneo sudans, juxtaque eam catulus, ex adverso duo adolescentem illam clanculum per rimam prospectantes ipso risu notabiles. Ejus est tabula altera in penetralibus Principis Ferrariae, in cujus alteris valvis Adam, & Eva

Eva nudis corporibus e Terrestri Paradiso per Angelum ejecti, quibus nihil desit ad summam pulchritudinem: in alteris Regulus quidam supplex: in media tabula Christus e cruce demissus, Maria Mater, Maria Magdalena, Josephus ita expresso dolore, ac lacrymis, ut a veris discrepare non existimes. Eiusdem sunt nobiles in linteis picturae apud Alphonsum Regem eadem Mater Domini renuntiata Filii captivitate consternata, profluentibus lacrymis servata dignitate consummatissimum opus. Item contumeliae, atque supplicia, quae Christus Deus noster a Judaeis perpeffus est, in quibus pro rerum varietate sensuum, atque animorum varietatem facile discernas. Bursellae, quae urbs in Gallia est, aedem sacram pinxit absolutissimi operis.

C C

G

DE

DE SCULPTORIBUS.

R E N T I U S

F L O R E N T I N U S .

EX Sculptoribus paucos in tanta multitudine claros habemus, quamquam aliqui hodie sunt, quos aliquando nobiles fore existimamus. Sed de Rentio Florentino prius verba faciam. Testamentum Novum, deinde Vetus tam diffusa, tam varia Florentiae in valvis Templi Ioannis Baptistae inenarrabilis operis ex aere finxit. Ejus item sunt Florentiae in aede Reparatae D. Zenobii Sepulcrum ex aere, in Hortis Michaelis Archangeli Joannes Baptista, ac Stephanus Protomartyr opus utique magni ingenii, artificiique.

V I C T O R .

NEc inferior putatur Victor ejus filius, cujus manus, atque ars in iisdem valvis Joannis Baptistae elaborandis cognita est. Ita enim inter se utriusque opera conveniunt, ut unius, & ejusdem manu facta esse videantur.

DO.

DONATELLUS

FLORENTINUS.

Donatellus & ipse Florentinus ingenii quoque, & artis praestantia excelsus non aere tantum, sed etiam marmore notissimus, ut vivos vultus ducere, & ad antiquorum gloriam proxime accedere videatur. Ejus est Paduae D. Antonius, atque alia Sanctorum quorundam in eadem tabula praeclara simulacra. Ejusdem est in eadem Urbe Gattamelata egregius Copiarum Dux ex aere equo insidens mirifici operis.

DE

DE QUIBUSDAM CIVIBUS PRIVATIS.

Consentaneum videbatur, ut post Medicorum mentionem de paucis quibusdam privatis Civibus, qui duce virtute, comite fortuna, ad amplissimam dignitatem evecti sunt, verba faceremus. Sed nescio quo nam modo ad Pictores nostra divertit oratio. Nam ut Medicorum est bonae civium valetudini consulere, eamque prudentia, atque artibus suis conservare, ita Principum virorum est bene Respublicas gubernare, ac tueri. De iis Viris loquor, qui honestis rationibus magni in civitatibus suis fieri student, non de iis, qui malis artibus, & ambitione corrupti quacunque ratione sibi ad Principatum viam moliuntur, cujus generis civium magna penuria est. Sed quod rarius, id praeclarius, ac preciosius multo haberi solet. Hac parte absoluta, reliqua deinceps propositi nostri persequemur.

JOAN.

J O A N N E S

C A R A Z U L U S .

JOannes Carazulus Eques Neapolitanus inter rarissima privatorum civium, qui magni, atque illustres evaserunt, exempla reponendus est. Consilio excellens, animo excellentior ad omnia pacis, ac belli munera natus esse videbatur. Commendabat prudentiam ejus formae dignitas egregia. Ob eas res in Joannae Reginae gratiam haud mediocriter venit. Magnus Senescalcus, ita eam dignitatem vocant, ab ea factus unus erat, qui apud illam posset, honores conferret, delictorum gratiam faceret. Solum Regium nomen deerat. Multis oppidis a Regina sibi traditis civilem modum longe supergressus est. Ejusdem Reginae Statum sua prudentia diu conservavit. Auctoritatem suam Alphonsi Regis praesentia diminutam eodem Rege digresso recuperavit, omniaque rursus pro arbitrio agere, ac moderari coepit. Demum stimulante quorundam invidia quum in odium Reginae incidisset, sive consentiente ea, sive dissimulante in Arce Capuana ab inimicis in cubiculo noctu interemptus est.

FRAN.

FRANCISCUS

SPINULA.

FRanciscus Spinula Otobono patre praeclaro Viro natus Genuae temporibus nostris in primis floruit. Natura ad conciliandos multitudinis animos comparatus ommissis mercaturae studiis ad Rempublicam gerendam animum convertit. In cognoscendis rebus acer, nec minus in agendis, exequendisque impiger, ingenio miti injurias facile remittere, Litteratorum amator omne ociosum tempus in legendo consumere. Philippo Maria Mediolanensium Principe Urbem Genuam imperio tenente cuncta de ejus consilio a Philippi praesidibus administrari, ac geri, amicos alios dignitate, alios fortunis augere eniti. Conditione privatus, at dignitate civitatis suae Princeps habebatur. Urbem Genuam clientum, & amicorum opibus ab adversariis Philippi saepius defendit. Caeteram, ad quam tuendam cum praesidio missus fuerat ab eodem Philippo, quamdiu in ea mansit, servavit, quo adversus Venetos bellum gerente tractis in idem bellum Genuensibus Dux classis, quem Genuenses Admiratum vocant, creatus triremes ad viginti, mirum dictu, intra quintum, ac vicesimum diem sua diligentia ex publico comparavit, deduxit, armavit. Nuntiantibus quibusdam hostilem classem metu fugam arripere, cum octo triremibus insecutus abeuntes hostibus in se conversis, priusquam cetera classis opitulari posset, circumventus, captusque est. Captivitate liberatus Genuam rediens tanta civium frequentia domum reductus est, ut non ex captivitate reverti, sed devictis hostibus triumphum

umphum reportare videretur. Universis civibus tam suae, quam diversae factionis Rempublicam vexari, ac perdi indignantibus, ejecto Philippi praesidio, Patriam in pristinam libertatem restituit. Patronus libertatis totius civitatis consensu constitutus aliis quibusdam civibus in societatem allectis, quum seditio orta esset, & Thomas Fregosus contrariae factionis alioquin vir magnus, atque illustris Rempublicam occupasset, ob suspicionem Patria cedens Philippo reconciliatus est. Nicceam profectus dum cum Raphaele Adiano triremibus comparatis Thomae statum evertere conatur, aegritudine in cursu gravatus apud Finarium vita excessit.

V I T A L I A N U S

B O R R O M E U S

M E D I O L A N E N S I S.

AD haec magnum civem cognovimus Vitallianum Borromeum Mediolanensem origine Pisarum, qui divitiae tantae fuere, ut Philippum Mariam Mediolanensium Principem in maximis belli discriminibus, quum a Venetis diuturno bello fatigaretur, sua ipsius pecunia saepenumero sustentaverit, cujus rei gratia, & a Philippo admodum dilectus est, & in magnam praeterea dignitatem, & statum evehctus. Hospitalitate maxime laudatus est, qua in magnos quosque, & illustres, ac Principes viros uti solebat, eoque genere liberalitatis multos sibi mortales obstrinxit. Domum divitiis, ac dignitati convenientem paravit, ceteroque vitae cultu splendidum se se, atque elegantem virum exhibuit.

FRAN.

F R A N C I S C U S

F U S C A R U S.

FRanciscus Fuscarius Venetus prudentia, an naturali facundia magis valeat incertum. Sermone gravis, ac promptus, consilio validus, memoria insigni saepe eorum civium, qui ante se sententiam in Senatu dixerunt, argumenta, ac verba ipsa repetere, saepe etiam Legatorum in Senatu mandata exponentium ad tricena, interdum ad quinquagena orationis capita memoriter referre, eaque omnia singillatim, atque ex ordine vel confirmare, vel diluere cum totius confessus admiratione prospectus est. Summos quosque honores apud cives suos gradatim consecutus est. Postremo cunctorum civium suffragio Dux, & Princeps Reipublicae mortuo Thoma Mozenigo creatus est multis prius Legationibus honestissimis pro Republica susceptis, atque aditis. Ejus consilio bellum adversus Philippum Mariam Mediolanensem Principem, susceptum, ac gestum est, Brixiaque, & magna parte Galliae Cisalpinæ in Venetorum ditionem redacta. Jam admodum senex, ingenio tamen firmo, ac memoria integra, Curiaeque laborum supra fidem patiens.

COS.

COSMUS MEDICES

FLORENTINUS.

Cosmus Medicus Florentinus prudentia in primis laudatur. In administranda Republica, atque adeo in his omnibus, quae ad rem bellicam pertinent, consilio multum valere existimatur. Litteris non tam latinis modo, sed etiam graecis instructus vitam inter philosophos, & eos, qui Rempublicam gerunt, mediam agit tantum litteris temporis impertiens, quantum sibi a negotiis Reipublicae superest. Bibliothecam, quam amplissimam aedificavit, infinitis librorum voluminibus tum graecorum, tum latinorum, cujusque ordinis, ac facultatis exornavit partim undique magno impendio quaesitis, partim conductis librariis exscriptis. Divitiis civilem modum longe excessit omnium non tantum privatorum hominum nostrae tempestatis locupletissimus, sed etiam cum non mediocribus Principibus ea re conferendus. Marci Evangelistae aedem ornatissimam sua ipsius pecunia Florentiae extruxit. Hierosolymis Christi Dei nostri templum ejusdem Sepulcro contiguum ingenti sumptu refecit, auxitque annua pecunia in Sacerdotum alimenta constituta. Multa praeterea aedificia tum sacra, tum publica partim sustentavit, partim eversa restituit. In egentes beneficus multos locupletavit, multos ad Reipublicae honores evehit, atque in dies evehit. In externos quoque, ne dum in cives liberalis, atque hospitalis. Domum Etrusco mar-

H

more

more mirum in modum exornavit, illustravitque. Auctoritate, & existimatione haud dubie civitatis suae Princeps : nec famulatu tamen, nec cetero vitae cultu supra mediocrem civem se se effert; quin etiam Magistratus quosque, & aetate antecedentes tamquam superiores colere, observareque. Vexatus aliquando ab adversariis, & ex urbe cedere coactus apud Venetos relegatus degere maluit, quam Rempublicam sumptis armis in discrimen adducere. Revocatus in Patriam Francisco Sfortiae singulari amicitia conjunctus illum saepe numero grandi pecunia adjuvit, ac fovit.

DE

DE COP I A R U M

D U C I B U S

Civitatem voluit sapiens ille Hippodamus Milesius, ut Aristoteles tradit, eam, quae esset bene constituta, ex triplici genere hominum constare: opificibus, militibus, colonis, & eam, quae ita constituta esset, non dubitabat stabilem, atque optimam fore. Nam per artifices, quae usui singulari civibus sunt, efficiuntur, per colonos vero res frumentaria suppeditatur putabatque eam civitatem, mancā, atque imperfectam esse, quae horum trium aliquo careret. Nam & opifex, & colonus militis tutela, & miles opificis, ac coloni ope indiget. Quoniam enim modo aut artifex, aut colonus res suas curari, aut miles sine iis sustentari possit? Erit itaque proposito instituto nostro conveniens, postquam de clavis civibus dictum est, claros copiarum Duces memorare, & eos dumtaxat paucos, qui fama, & rebus gestis praecelluerunt nullo tamen dignitatis, ut ad hunc locum feci, ordine servato.

M U S A U L O U S

U R S I N U S.

Hoc loco nobis commemorandus est Paulus Ursinus. Hujus potissimum consilio, ac virtute Lodovicus Andegavensium Princeps, Rex postea appellatus Ladislaum Neapolitanorum Regem, qui Joannem tum Pontificem Max: oppugnaverat, apud Roccam siccam fudit, magnaue parte copiarum capta crepidum in Regnum redire coegit, aliquot prius in Tuscia factis memorabilis.

A N G E L U S

P E R G U L E N S I S.

Neque vero Angelus Pergulensis indignus videtur, qui claris Ducibus inferatur duabus maxime rebus, victoria apud Zagonacram de Venetis insigni, quum Philippi Mariae exercitum duceret, & clade ingenti Sycceris populis Alpibus praeferocebis illata nobilitatus.

.U.9

s H

OTO.

O T O B O N U S

T E R T I U S

P A R M E N S I S.

OTobonus Tertius Parmensis rei militaris peritissimus Martinum Faventinum, Lancialotum Beccarium, ac plerosque claros Ductores, & Equites apud Sutrium Tusciae oppidum proelio vicit. Faventiae Florentinorum, ac Sociorum exercitum fudit. Imperatorem Romanorum, quem Novum electum appellabant, cum ingentibus copiis in Italiam profectum, ut Mediolani Principatum invaderet, in Brixensi agro profligavit, multis interfecit, & captis. Facinum Canem nominatissimum in armis Virum, magnaue potentia subactum inter Rosatum, & Belreguardum, in Mediolanensi signis collatis fregit. Veronensis, & Carrariensis Principum copias, quibus praeerat Chechus Sanseverinus, in Veronensi apud vallem Policellam in fugam vertit Athesi flumine praerapido vado pertransito. Apud Brixellum in Parmensi Pontificis Max:, & Ferrariensis Principis equitatum recuperata praeda, multisque captis fugavit. A Joannis Galeatii Mediolanensium Principis, & a Pontificis Max:, ac Sociorum conjunctis exercitibus in Reginum, ac Parmensem agrum Paulo Ursino Duce profectis oppidum tutatus est, & pacem honestam obtinuit. Nemo tot proeliis ejus signa retro conversa semel vidit, Parmensium, Placentinorum, ac Reginorum Princeps. Ad postremum a Nicolai Marchionis Ferrariensis copiis inopinato interfectus est.

B R A C.

B R A C C I U S

M O N T O N I U S.

BRaccius Montonius sub Alberico Balbuano eo viro, qui equestrem disciplinam in Italia de-
nuo excitavit (nam ante multis jam annis
Germano equite mercenario apud nos bella ge-
rebantur) militaribus institutis ornatus a Flo-
rentinis, a Malatestis, & aliis nonnullis Italiae Regulis
mercede conductus praeclare, fortiterque res gessit. Peru-
siam cepit clientum, & amicorum auxilio. Ab Alphonso
Rege auxilio Joannae Reginae accersitus Sfortiam copiarum
Ducem ab obsidione Neapolitana depulit multis ibidem
egregiis facinoribus editis. Ad Aquilae urbis, expugna-
tionem profectus dum urbem ipsam arctius obsidet, sibi
praefidens a Martinum Pontificis Max: Ducibus castris
direptis caesus est. Vir animo, consilioque excellens;
ceterum corpore ob acceptum in cervice vulnus mi-
nus validus.

S F O R T I A S

C O N T I N I O L E U S.

SFortias Continiolens unus ex ejusdem Alberici
disciplina animo, & corpore aequae bonus sti-
pendia sub Florentinis primum Braccii socius;
& amicus multa fecit multis proeliis insi-
gnis habitus. Aemulatione exinde inter eum,
ac Braccium de rei militaris gloria exorta quum ab
ami-

amicitia, & societate discessissent, alter adversus alterum, Braccius adversus ipsum militare coeperunt. A Lodovico Rege conductus contra Joannam Reginam in Neapolitanum cum exercitu profectus Urbem Neapolim obsedit. Eidem Reginae non multo post tempore reconciliatus adversarios juxta Neapolim acie vicit. Urbem praeter arcem expugnavit. Reginam rebus suis diffidentem appulsa Neapolim Alphonſi classe, quum urbem aliquandiu frustra defendisset, ex arce Capuana Nolam traduxit. Martini Pontificis Max: rogatu adversus Braccium a Regina proficiscens in Aterno flumine, quod nunc Piscariam vocant, dum proveluto vadis armigero succurrit, interiit.

FRANCISCUS

CARMAGNOLA.

FRanciscus cognomento Carmagnola Carmagnolae ortus in hoc numero merito celebrandus est. Facinum Canem praestantissimum in armis Virum magistrum, ac ducem in re militari habuit. Philippi Mariae Facino mortuo Dux copiarum factus paternum illi imperium restituit. Comum, Bergomum, Cremonam, Brixiam Tyrannis inde expulsis, qui urbes illas occupaverant, recepit. Urbem Genuam exulibus adjuvantibus Philippi ditioni adjecit. In obsidendis, oppugnandisque urbibus sollers maxime habitus. Urbi Genuae a Philippo missus aliquandiu praefuit. Ejusdem Philippi Statum, quamdiu apud illum mansit, conservavit. Martinum Faventinum Principem copiarum Ducem ipse paucioribus copiis acie vicit. Abalienatus a Philippo, & ob id ad Vene-

Venetos profectus, Duxque eorum exercitus factus Brixiā, & aliquot praeterea oppida Philippo ademit. Sexaginta fere millibus hominum partim equitum, partim peditum, quo major memoria mea exercitus in Italia non est visus, praefuit. De proditione suspectus, & ob eam rem Venetias e castris dissimulanter accitus capitali supplicio affectus est.

J O A N N E S

H U N N A C I U S

B L A N C U S.

Johannes Hunnacijs cognomento Blancus natione Valacus, quam gentem Dacos Veteres appellabant, nobis hoc loco haudquaquam reticendus est, cujus hoc major gloria habenda est, quod contra Religionis nostrae adversarios bella gessit. Hic & seorsum, & una cum Ladislao Polonorum Rege, qui pro defendenda Sanctissima Fide nostra, transito Danubio Turcarum fines ingressus ad extremum proelio infelicitè commisso vitam amisit, cum Turcis pugnavit. Quotiescumque ipse exercitus Dux fuit, prospere rem gessit, & nunc, dum haec proderem, Maomettum Ottomanum ab Albae graecae, quam vulgo Belgradum vocant, obsidione depulit, multisque militibus hostium caesis fudit, ac fugavit ejusdem classe apud Danubium profligata, atque exusta, tormentisque omnibus ereptis.

NICO-

N I C O L A U S

P I C I N I N U S.

Nicolaus Picininus unus e Braecianae familiae
 alumni omnium celeberrimus primum dum
 ad Philippum Mariam ex Tuscia cum copiis
 proficiscitur, inter inimicas, infestasque Philip-
 po gentes sibi per vim transitum fecit. Pa-
 dana Venetorum classis ingens ejus virtute, quamquam
 & Franciscus Sfortia magnam quoque ex ea victoria
 laudem meruit, profligata est. Porciferæ vallem Ge-
 nuæ propinquam ferocibus viris incultam bis, terve
 excitatis castellis aliquot in collibus, quæ in vallem
 descensus erat, solus memoria patrum nostrorum sine
 exercitus detrimento intravit, doctissime agrestes viros
 vinci posse. Florentinorum exercitum ex multis copia-
 rum Ducibus comparatum ad octo millia equitum præ-
 ter peditatum haud procul a Luca oppido trajecto
 per summam hyemem Sertio amne, Anfere, ut reor, ab
 antiquis appellato, qui per eos dies continuis imbri-
 bus intumuerat, acie vicit magna hostium parte capta.
 In Tusciam cum exercitu a Philippo missus una dum-
 taxat aestate maximam partem agri Pisani, ac Pisto-
 riensis in Philippi ditionem redegit, ipsi quoque Flo-
 rentiae urbis finibus depopulatis, vexatisque. In valle
 Telina insigni clade Venetos fregit capto Gregorio Cor-
 nario Castrensi Legato. Rursus Florentinorum, Vene-
 torum, & Eugenii Pontificis Max. conjunctos exercitus,
 a quibus obsidebatur, legenti apud Imolam proelio su-
 peravit, omnibus prope hostilium Copiarum Ducibus eo
 proelio captis. Secundum eam pugnam Forlivium, Imo-
 lam,

lam, Bononiam, quae oppida Eugenio parebant, uno prope die illi eripuit. Idem postea, Philippo Eugenio reconciliato, Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Statum summa vi tutatus est. Parva manu majores ipse hostium copias saepe aggredi non dubitavit. Quum ex vulnere debilitatus esset, a Philippo totius Status sui summae praepositus in eo honore vitam finivit, cujus filius Jacobus Picininus propter praestantem virtutem olim etiam celebrabitur.

C A R O L U S

M A L A T E S T A

Carolus Malatesta celebrati nominis in re militari fuit. Consilio, atque animo multum valere judicatus est. Aliquot proelia prospere fecit. Apud Copiarum Duces, & Italiae Principes in magna auctoritate, & estimatione fuit. Rei militari doctrinam adjecit, ex quo nonnihil habitus est illustrior.

F R A N C I S C U S

S F O R T I A

Franciscus Sfortia in castris propriis natus, atque educatus usque adeo ab adolescentia florere incoepit. Unus vel ex primis Ducibus fuit, quorum virtute Braccius apud Aquilam cecidit, paterni exercitus Dux summo militum consensu factus. Brixensi bello a Philippo Maria conductus

Atus quotidianis ad Brixiae portas excursionibus magni mox futuri Ducis opinionem de se praebeuit. Ejusdem urbis arcem a Venetis obsessam contra Venetorum opes diu defendit. Padanae Philippi victoriae, quae fuit maxima de Venetorum classe, una cum Nicolao Picinino praecipuus auctor extitit. A Philippo digressus magno exercitu comparato Picentes populos in potestatem suam redegit. Sedendo, & quiescendo hostium vires saepe frustratus est. Veneti exercitus Dux Veronam recepit Philippi copiis, quae clandestino per noctem introitu arce, occupata urbem invaserant, excedere coactis. Frangente bello Italia ipse Dux Venetorum, ac Florentinorum arbiter electus communis pacis condiciones dixit. Blancam Philippi filiam praestantissimam in uxorem cepit. A Mediolanensibus conductus post Philippi mortem Venetorum exercitum ingenti equitatu, ac peditatu praeter delectus subnixum magna parte hostium capta proelio devicit. Ab iisdem Mediolanensibus studio partium inter se dissidentibus irritatus Mediolanum obsedit, ac cepit. Arrepto imperio adversus Venetos cum exercitu profectus, plerisque oppidis circa Olium, & Abduam amnes captis, Brixiam obsedit. Felicitate inter priora exempla rependus tum imperio, ac rebus gestis, tum Philippi, Alphonsi, ac Ferdinandi ejus filii affinitatibus.

DE REGIBUS, AC PRINCIPIBUS

Recensitis copiarum Ducibus iis, qui rei militaris gloria eminuerunt, consequens videtur, ut de iis Regibus, ac Principibus verba faciamus, qui vel rerum gestarum amplitudine, vel auctoritate, & existimatione ceteris præstiterunt, qui sane admodum pauci sunt, ut plane omnia præclara rara. Nec tamen id cuique mirum videri debet. Nam si paucissimos in unoquoque genere, reperiri contingit, multo minus profecto mirandum est, si pauci existant præstantes Reges, aut Principes, quum per summam omnium rerum, quae expecti possint, copiam, per summas opes, ac licentiam ad ocium, & ad luxum proni ferantur, nisi divino quodam munere, ac naturæ beneficio adjuti, & conservati fuerint. Ceterum ut a Poetis ad Oratores, ab Oratoribus ad Jurisconsultos, a Jurisconsultis ad Medicos, a Medicis ad Pictores, a Pictoribus ad singulares Cives, & a Civibus ad Copiarum Duces, ita a Ducibus ad Reges, ac Principes convenienter oratio nostra delabitur. Principes enim, ac Reges Duces fovant, atque extollunt, & veluti corpus membra, ita omnia genera, quae supra memoravimus, regunt, ac tuentur. Nam si boni, justique fuerint, ii plane omnes bene habent, ac sibi beati videntur. Sin vero mali, atque improbi; miseri, infortunatique habentur, quod illorum vitia in eos, quibus imperant

rant, redundare soleant. Ab hos igitur nostra se convertit oratio, quibus commemoratis labori nostro modum statuimus.

L A D I S L A U S

R E X.

Ladislaus Neapolitanorum Rex Ludovicum Regem Ludovici posterioris patrem, quum nihil pacis praeter Cajetam teneret, adolescens e Regno, quod ille per occasionem occupaverat, expulit. Diffensione inter se, & Joannem Pontificem Max. exorta exercitu comparato Romam cepit, Pontificem Roma pepulit. Ductis deinde in Tusciam contra Florentinos Pontificis fautores copiis Cortonam cepit. Undeviginti millia equitum praeter pedites in Senensi Agro habuit, quibuscum Florentiam Tusciae caput obsidere constituerat, putaturque frenos liberae civitati injecturus fuisse, nisi eum in ipsa expeditione mors oppressisset. Octo, & triginta annos, aut paulo plus natus in ipso juventae flore, & in magna de se expectatione e vita creptus est.

PHI-

P H I L I P P U S

M A R I A.

Philippus Maria Mediolanensium Princeps multa, ac magna per Duces suos gessit. Paternum imperium mortuo Facino Cane paterno Duce, Mediolanum, Comum, Bergomum, Cremonam, Brixiam pulsus Tyrannis, qui ea oppida occupaverant, per Franciscum Carmagnolam, aliosque Duces suos recepit. Paternas ditiani exulibus adjuvantibus Genuam urbem addidit. Cum Florentinis, ac Venetis supra viginti annos vario eventu bella gessit. Armis in Tusciam translatis magna parte Agri Pisani, ac Pistoriensis per Nicolaum Piccininum capta Florentiam ipsam belli caput tumultu complevit, Italiam omnem contrivit. Svicerorum ferociam per Angelum Pergulensem uno praelio fregit. Carolum Malatestam inimicum capitalem, ac Nestorem Faventinum Principem, atque alios plerosque Regulos copiarum Duces in pugna captos sine precio dimissos magnis insuper muneribus affecit. Manfredo Malatestae sibi infenso oppida, quae per Duces ei ademerat, & libertatem restituit. A nemine unquam adeo graviter laesus est, quin illi veniam petenti facile ignoverit. Martinum Quintum Pontificem Max. in Constantiensi Concilio recens factum Romam revertentem obsequio exhibito Mediolani honorificentissime suscepit, atque habuit. Sigismundum Imperatorem Coronae gratia Mediolano Romam petentem pecunia adjuvit, eique praeterea pro viribus favit. Legatis quibuscunque ad se euntibus & hospitium, & sumptum large praebeuit. Domum suam quasi

quasi quoddam Ordinis exemplar esse voluit sermone
gravis, consilio bonus.

A M A D E U S

S A B A U D I E N S I U M

D U X.

Inter illustres Principes celebrandus est nobis
Amedeus Sabaudienſium Dux. Hic primum
ex Comite Dux factus paternum imperium pacis
magis, quam belli artibus longe auxit. Nicram
Urbem in Italiae finibus ſitam haud procul a
Varo ſumine ditionis ſuae fecit. Pedemontanam provin-
ciam, quae ad eum hereditario jure pervenit, ſubla-
tis civilibus diſcordiis, quibus ea provincia diu conqua-
ſata fuerat, pacavit. Phriburgum urbem amplam in
ea provincia ſitam, quam olim Helvetii tenere, im-
perio ſuo adjecit. Populares ſuos procul a belli incendiis
perpetuo ſervavit nullis hoſtibus, quamdiu vixit, quum
omnis reliqua Italia bello flagraret, in ejus agro conſpe-
ctis. Filias ſummis Principibus, ac Regibus locavit.
Regum item ampliſſimorum filias liberis ſuis uxores de-
dit. Baſileenſi Concilio contra Eugenium Pontificem
Max. per diſcordiam Principum Chriſtianorum Max.
Pontifex factus poſt Eugenii mortem Nicolao Quinto
in Eugenii locum ſuſſecto Cardinalis titulo, ac nomine
contentus Pontificatu ceſſit, pauloque poſt jam natu
grandior mortem obiit.

CA-

C A R O L U S

G A L L O R U M R E X.

Carolus Gallorum Rex quam ab Henrico Britanniae Rege, quam nunc Insulam Angliam vocant, Philippo Belgarum, nunc Burgundiorum Principe potentissimo sibi adverso, atque Henrici socio, & amico facto, amissa Parisiorum urbe, & maxima Regni parte opprimeretur, videreturque toto Regao cessurus virginis primo rusticanae consilio, quam ad eum divinitus missam Galli putabant, Aurelianensi urbe, quam Britanni obsidebant, conservata, multa deinde proelia adversus hostes secunda fecit, ingentique exercitu peditum, atque equitum comparato Britannos non solum iis provinciis, quas ante bellum possederat, a Patre acceptis, sed & omni reliqua Gallia cedere coegit, Aquitania, quam Galli perdam amiserant, in ditionem suam redacta.

S I G I S M U N D U S

I M P E R A T O R.

Sigismundus Imperator adversus Zalapinum Maometi hujus, qui nunc contra Christianos bellum gerit, progenitorem, ingentes bis exercitus ex variis gentibus comparavit, dimicavitque quam instructa acie. Dissensionem, quae diu fuit inter Christianos de Pontifice Max. (nam alii Benedicto, alii aliis Pontificibus favebant) ipse usque in Hispaniam

cite.

citeriorem, quam Cataloniam appellamus, ea de re profectus sustulit, ac Sacrosanctam Romanam Ecclesiam ad unius Pontificis obsequium, atque auctoritatem redegit. Is primus Poetas more majorum laurea corona exornavit. Romam sui coronandi gratia proficiscens, quum per Italiam iter haberet, ab omnibus Principibus, ac Populis Italicis & benigne susceptus, & pecunia adjutus. Cum omnium Italicorum gratia coronatus Hungariam rediit, ibique jam natu grandior diem suum obiit.

A L B E R T U S

BRANDEBURGENSIS.

Albertus Brandenburgensis Princeps Natione Germanus finitimis aliquot Regulis in societatem adscitis adversus liberas Germaniae civitates bellum suscepit, diuque gessit. Novies cum hoste conflixit semel modo fortunam adversam tot proeliis expertus multis millibus captis, caesisque. Ad postremum hostes, ut pacem peterent, compulit. In oppugnatione cujusdam oppidi moenibus, ac fossa communiti ab ea parte, qua rem gerebat, tertius appulsis scalis murum conscendit, atque inde in oppidum se se iniecit, conversisque in se oppidanis, eum duobus illis modo eorum impetum diu sustinuit. Quum trajecto aliquando flumine hostes in citeriorem ripam transissent, ex insidiis progressus ut primum in hostium conspectum venit, arrepta lancea in eos equo inductus usque ad signa militaria inter confertam aciem fortissime dimicans ignotus hostibus contendit, eorumque impetum solus pertulit, donec accurrentibus suis

K

uni-

universum proelium commissum est, in quo victoriam est consecutus. Quum in eo flumine unum modo vadum propter altitudinem esset, qua peditatus hostium transire posset, sagittariorum manu in insidiis collocata, qui vadum occuparent, postquam equites trajecerunt, omnem hostilem peditatum repulit.

O D U S

C O L U M N A .

ODus Columna Martinus Quintus appellatus in maximis Ecclesiae procellis Pontifex Max. factus discissam primum, ac labantem Ecclesiam multitudine Pontificum inter se disidentium composuit, confirmavitque. Tyrannos, qui in Piceno, in Flaminia, in Umbria Ecclesiae oppida, agrosque occupaverant, copiis, ac Ducibus comparatis expulit tributariis Regulis parere iussis. Tantum opibus valuit, ut omnes Reges, ac Principes Christiani neglectis ceteris Pontificium nomen usurpantibus se se ejus auctoritati subjecerunt. Graecorum ad Orthodoxam Fidem adigendorum suasor, atque auctor fuit Oratoribus bis ad Graecorum Imperatorem missis, a quibus Graeci persuasi sunt, ut in Italiam ad Concilium proficiscerentur. Tanta denique ejus auctoritas fuit, ut omni prope Italiae praescripserit vitae integritate, ac sapientia spectatus.

THO.

T H O M A S

SARZANENSIS.

Thomas Sarzanensis, qui postea Nicolaus Quintus Pontifex Max. vocitatus est, philosophiae, nec minus Theologiae artibus claruit. Earum scientiarum doctor Romae, Bononiaeque in magna aestimatione est habitus. Nicolao Cardinali, qui Bononiensibus praefuit, viro praeclenti ob ingenii, ac doctrinae praestantiam usque adeo carus, ut omnem ei administrationem rerum suarum, permiserit. Opinione quoque bonitatis commendatus post ejusdem Nicolai mortem Bononiensium Episcopus factus. Legatus ab Eugenio in Germaniam missus quum re confecta ex Pontificis sententia reverteretur, Cardinalis insignia, priusquam Romam pervenisset, in itinere accepit. Mortuo Eugenio summo totius Apostolici Collegii consensu Pontifex Max. creatus est, hique honores omnes, quod magis mirandum est, illi intra annum contingere. Graecarum litterarum doctos ad se proficiscentes annuis salariis sustentare, atque extollere graeca, in latinam linguam transferendi negotio iis dato. Innumerales prope e Graecia Theologorum, ac Philosophorum, ceterarumque honestissimarum facultatum libros nobis antea incognitos ad se afferri curavit. Tempora aliquot vetustate collapsa restituit. Palatium Petri Apostolorum Principis Templo contiguum mirum in modum ampliavit, exornavitque circumducto antiqui operis muro, quem tamen morte praeventus perficere non potuit. Bibliothecam condidit innumerabilium prope librorum tum graecorum, tum latinorum ingenti sumptu

missis in Graeciam, Germaniam, Galliam viris doctis, qui amissos bellorum casibus auctores conquirerent. Capta urbe Constantinopoli a Maometo Turcharum Principe, convocatis totius Italiae Civitatum, ac Principum Oratoribus, & ad Alphonsum Regem missis, per Dominicum Capranicensem Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem Firmanum sublatis ex Italia discordiis, quo bellum contra Turcas suscipi posset, Italicam pacem composuit, dumque expeditioni intendit, in ipso rerum apparatu mortuus est.

Commemoratis tempestatis nostrae Viris illustribus his, qui memoriae meae in praesentiarum occurrerunt, labori nostro modum impositurus in Alphonso Rege scribendi finem faciam. Hic erit ille, qui librum claudet, & in quo se nostra terminabit oratio. Namque eo memorato, in quo uno tam multa virtutum exempla reperiuntur, quam multa vix in ceteris aetatis nostrae Principibus reperire facile est, quippe qui vel sapientia, vel fortuna, vel gloria cunctos anteire existimatur, haudquaquam par videtur, ut de alio quocumque post eum verba fiant. Illo igitur suis laudibus ornato, & concelebrato nihil erit, quod a me in hoc libro ulterius quisquam expectet.

ALPHONSUS REX.

Alphonsus Rex Argonum multis, magnificisque rebus gestis gloriosus Joannam Neapolitanorum Reginam a Lodovico Rege oppressam in pristinum statum restituit. Urbem Neapolim, Regina postea a se dissidente, classe e Catalonia profecta vi cepit. Aenarias insulae appulsa classe oppi-

oppidum in ea munitissimum expugnavit. Massiliam in cursu cepit, ac diripuit. Henricum fratrem & potestate Joannis ulterioris Hispaniae Regis in Hispaniam, Citeriorem profectus vindicavit. Lotophagoram Insulam occupato ponte, quanto Insula ex continenti aditur, obsedit. Bosserium Paenorum Regem ponte fugatum castris exiit multis militaribus signis, ac tormentis ablatiis. In Regnum Neapolitanum reversus multorum Regulorum vocatu per Petrum fratrem Cajetam recepit. Adversarios apud Troiam, quae est in Apulia, collatis signis fregit. Ad extremum Neapoli potiturus speciose triumphavit. Antonium Caudolam ad Carpenonum oppidum commisso proelio superavit: dimisso paterna oppida restituit. Eugenii Pontificis Max. rogatu armis in Picenum translatis Franciscum Sfortiam ipsius Provinciae cedere coegit. Tiburi dum esset, mortuo interim Eugenio Pontifice Max., quum ex novi Pontificis electione alii aliis faverent, viderenturque vim facturi, ad Collegium misit e suis summos Viros, qui Collegio adessent, suamque operam, ac vires pollicerentur, omnesque ab injuria deterrent. Quum ex eo quaesitum esset, quem ex omnibus Cardinalibus potissimum deligi vellet, eum, qui Deo placeret, cuique fors eveniret, respondit. A Florentinis laceffitibus ducto in Tusciam exercitu Castilionem, & alia quaedam oppida iis ademit. Pro Venetis tum sociis, & amicis bello iterum contra Florentinos suscepto Ferdinandum filium cum copiis in Tusciam misit. Pacem deinde, quibus voluit, conditionibus, profectis ad se adversariorum Legatis, fecit. Fridericum Imperatorem Romanorum, cui neptem locaverat, visendi gratia ad se profectum una cum uxore miro honore excepit, & cum amplissimis muneribus a se dimisit. In omnes gentes liberalis Legationibus quibuscumque se adeuntibus hospitia, atque ciba-

cibaria laute, opipareque exhibet. Philosophiae, Theologiae, atque omnis antiquitatis studiosus, ceterisque liberalibus disciplinis excultus, memoriaque admirabili a natura donatus eruditos quosque nostri saeculi viros ornat, ac fovet. Urbem Neapolim denuo constravit, vias direxit, molem ampliavit. Librorum volumina prope infinita in Bibliothecam suam mirifice ornatam conjecit. Arcem instauravit cum arcu triumphali magnificentia, structura, opere nulli omnium in Orbe terrarum secundam. Aureis, argenteisque vasis, simulacrisque, tum gemmis, & cetero Regali cultu omnes saeculi nostri Reges longe superavit. Magnus opibus, major auctoritate a Calixto Pontifice unus ex omnibus Regibus delectus est, cui bellum adversus Maomettum Turcarum Principem maximum, & opulentissimum demandet.

F I N I S.

BAR.

BARTHOLOMAEI

F A C I U S

ET ALIORUM AD IPSUM

E P I S T O L A E

I.

BARTHOLOMAEUS FACIUS JO. JACOBO
SPINULAE S. P.

QUum tuas accipio litteras, Jacobe carissime, ac
disertissime, diem festum ago, nec unum mo-
do, sed plures. Nec legisse semel satis est: juvat
usque morari, & iterum, atque iterum le-
gere. Mira enim delectatione afficior in tuis
legendis, ex quo judicare potes, quantae mihi oblecta-
tionis esset praesentia tua mihi optatissima, cum qua
liberet dies, ac noctes consumere, & studia nostra com-
municare, nec ullus ex omnibus amicis meis profecto
est, quocum id libentius agerem, quam tecum tum pro-
pter tuam in me caritatem mihi non ignotam, tum
propter tuam de me opinionem majorem etiam fortasse,
quam ipse sustinere possim, quam non modo tibi auferri,
sed potius augeri velim, quo . . . carum habeas. Et
meas tibi redditas fuisse laetor, quae jamdiu ad te mis-
sae sunt. Quod autem eae tibi & laetitiae, & volupta-
tis

tis multum attulerint, nihil miror, quum sciam mea omnia tibi semper non jucunditari modo, verum & admirationi fuisse, cuius rei causa est amoris magnitudo in me tui. Nam, ut ait Guarinus clarissimus praeceptor meus, & balbutientes infanuli disertis plerumque parentibus videntur suis propter delectationem, quam ex ipsis percipiunt. Commentariolos meos quum exornavero, & expedivero (restat enim scribendum ultimum bellum domui tuae, imo meae calamitosum) mittam ad te pueri mei manu. Sed quorundam hominum negligentia, a quibus notitiam rerum eo bello gestarum requisivi, eos nondum perficere valui. Sed nuper confeci, atque edidi dialogum quemdam de vitae felicitate, ut paulo ante ad te scripsi, & eum huic amplissimo Regi inscripsi, quem optimo viro, ac tui amantissimo Gisulfo ad te afferendum dabo. Ipse enim ad te redire constituit brevi. Alia vero mea, quae petis, imo flagitas, quum primum puer potuerit, transcribentur, & mittentur ad te. Quod scire cupis, rem meam constabili vi cum inebryto Rege. Accepi jam salarii partem, & domum conduxì. Spero Dei ope rem melius, & felicius mihi in dies successuram. Si effecero unum, quod spero, perpetuum mihi apud Majestatem suam domicilium pacatum fore non dubito, & quidem cum dignitate, & emolumento non exiguo. Omnibus autem de rebus, ut evenerint, te continuo certiores faciam. Nihil vero esse scire, quod vehementius cupiam, quam tuum ad Urbem reditum, ut propiores simus, & crebrioribus litteris inter nos, ut amicitia nostra postulat, agamus. Theodorum, ac Manfredum bene valere gaudeo, quos a me salvos esse jubeas velim. Vale.

HIE.

II.

BARTHOLOMAEUS FACIUS POGGIO VIRO
ELOQUENTISSIMO SALUTEM.

QUum jamdiu cogitarem aliquid ad te scribere, quo tecum amicitiam constituerem, oblata est mihi opportunitas. Jacobus enim Curlius homo disertissimus, & mihi conjunctissimus modo a te rediens nuntiavit mihi cupere te, ut aliquid ad te scribam, vel si id malim, te prius ad me scripturum. Credo ob eam causam, quod multa, ut est hominis consuetudo in extollendis amicis, in laudem meam dixerit. In quo etsi scio eum modum excessisse, tamen non indignor. Quo enim doctiorem me putabis, eo magis me diliges scio. Ego, Poggi optime, atque humanissime, etsi facilius mihi esse duco respondere, quam ad scribendum provocare quemquam, tamen quoniam meum esse officium puto a me prius ad te litteras dari, nolui expectare litteras tuas, etsi nonnihil vereor, ne expectationi, quam tibi de me concitaverint Jacobi verba, non satis respondeam. Diligebam te antea tum propter multas alias virtutes tuas, tum vero propter summam, & exquisitam eloquentiam tuam, quae quidem tantam praesefert facilitatem, atque elegantiam, ut tu in ea re videare omnibus aetatis nostrae hominibus anteire. Nihil enim oratione tua clarius, nihil tersius, nihil lenius, quod ex plerisque orationibus, atque epistolis tuis, & ex peregrinatione illa Indica a te nuper edita facile judicatur, tum ex Summi, atque Sanctissimi Pontificis no-

L stri

ſtri egregio de te iudicio, a quo in ſummi honoris, & dignitatis gradum evectus es. Sed conſpecta humanitate tua, qua me in amicitiam tuam ſuſcipere haud dedignatus es, amare te cœpi. Factum etiam, ut quum antea cuperem Romam videre, nunc vehementius id cupiam tui videndi, & cognoscendi cauſa. Neque enim adeo delectarent monumenta illa rerum antiquarum, quamvis digna ſpectatu ſint, quam tu ipſe, in quo eſt tanta antiquitatis notitia. Sed non ſinunt in præſentia res huius inclyti, & excellentiſſimi Regis, quae mihi in manu ſunt, nec meae voluntati morem geram, quod fiet, ubi negotium abſolvero, ſi mihi vita contigerit. Volo enim propter amicitiam tuam, & per te Pontifici Maximo notus, caruſque fieri, quod mihi perſuadeo tua opera me facile, quæ es humanitate, impetraturum. Interea vero mutuis litteris crebro una licebit eſſe ſi voles, daboque operam, ut propediem videas Dialogum meum, quem huic Regi dicavi, atque inſcripſi, quod ut faciam hortatus eſt me ipſe Jacobus, qui præter quam quod ad te ſcribam, te ait expectare aliquod opus meum. Antonius de Mireto Cubicularius Pontificis (ad Domium illum miſſurus ſum) ejus videndi tibi copiam faciet. Sic enim ad ſe ſcribam. Mitam vero tibi Invectivas quatuor, quas nuper compoſui in Laurentium Vallam hominem arrogantem, tibi que cognitum, qui ob id Romam venerat, ut a Pontifice in Ordinem tuum referretur, ſed accepturum, quantum audio, pro meritis ſuis. Videbis præter animi vitia, quam ſit indoctus. Innumerabiles enim errores collegi ab eo commiſſos in quodam hiftoriarum libro, quem Regi detulit jam ſuper menſes decem, quum tamen plures prætermiſerim, quod ut agerem me impulerunt ineptiae ejus, qui in omnes doctos homines, nec minus in mortuos, quam in vivos morbo quodam animi petulantiffime

sine invehitur. Sed hominis mores nosti. Scientiam propediem nosces. Paediam vero Cyri, quam te latinam effecisse, & Xenophonte eloquentissimo scriptore dignam ex Jacobo cognovi, mirum in modum videre peropto. Quam si alii Principi dicere fortasse in animo haberes, tuae humanitatis erit, nos quoque tanti fructus non expertes facere. Nam quam praeclara res sit, ex Ciceronis verbis conjecturam facio, qui scribit, ut scis, se illam totam legendo contrivisse. Sed hoc haecenus. Tu me, ut coepisti, fac diligas. Vale.

III.

BARTHOLOMAEUS FACIUS ANTONIOTTO
GRILLO CLARO VIRO S. D. P.

QUum essem in expectatione litterarum tuarum, vel potius in admiratione quadam, quod mihi nihil tu scriberes, reddidit mihi litteras a te Jacobus noster, quae quo expectationes fuerunt, eo gratiores, & jocundiores extiterunt. Sunt enim tum sententiarum gravitate, tum verborum ornatu, & dignitate perquam luculentae. Attulisti praeterea multas non leves causas tui erga me amoris quae utinam tam in me convenirent, quam illae a te humanissime, & amicissime commemoratae, & perscripae sunt. Aliquanto & ingenui tui proficisci cognoscere. Sed quis ego sum, aut quae est in me facultas, ut mea tibi amicitia tantopere expetenda fuerit, quam in te alia, & ea quidem illustria sint, quibus a me non diligendus modo, sed etiam amandus sis, morum scilicet suavitas, mansuetudo ani-

mi, generositas, liberalitas, amor in litteratos, vel litterarum amatores, quibus non solum ornamento, & decori es, sed etiam te utilem praebes, & opitularis, quibus potes. Mihi vero est adeo gratus tuus in me amor, ut nihil habeam, quod praefendum putem. Quin etiam si a te amando vincar, victoriam tuam non moleste feram, quamquam is sim, qui numquam pati potui, ut quisquam me hac in parte superaret. Quod vero certare mecum litteris non recusas, scito te mihi nihil jocundius praestare posse, quam si crebro ad me scripseris, ut postquam te videre non possum, tuas saltem litteras saepe videam, & erit tibi haec concertatio non inutilis. Multum enim confert, ut scis, utilitatis concertatio, frequensque scribendi usus. Quin etiam si me viceris, gaudebo, & patriae nostrae congratulabor, quod talem adolescentem mox in clarissimum virum evasurum sortita sit. Sed haec haecenus. Scripseram tibi de Cornuto, quoniam audieram ex Jacobo nostro tui studiosissimo te illum habere. Ipse enim est ratus illum Cornutum, quem tu scribis, esse barbarum quemdam Cornutum elegantem. Et sane mirabar illum penes te esse, & me id nescire, praesertim quum diligentissime non perquisierim modo, sed indagaverim, & pervestigaverim, quum Genuae eram, num ullus in tota urbe esset, & nullum esse comperi. Itaque tibi pro tua tam benefica, & mihi gratificandi cupida voluntate, si id nostra patitur amicitia, gratias ago, nec verum est, quod illum barbarum ad me mitti velim. Ejusmodi enim barbariem semper odivi, & abhorruui, & barbaris hominibus tractandam reliqui. Vererer, ut illam attingerem, ne contagione ejus fierem barbarus. Cum Jacobo vero homine cultissimo scito me ita conjuncte, atque amanter, ut cum fratre, vivere, a quo velim scias te adeo diligi, ut neminem omnium suorum a se tibi in amore praesertim praeferrere putem. Vale.

I V.

IV.

HIERONYMUS GUARINUS UTI SUO FRATRI
AMANTISSIMO BARTHOLOMAEO FACIO.

Scripsi ad te superioribus diebus, quum Episcopus Mutinensis hic esset, in tuarum responsionem, quas ad me Ferrariam dederas. Sed quum nihil ad ea rescribas, quae propter tuarum responsionem inscripseram, cogito te minime litteras ipsas accepisse. Ideo ne illae in aliorum cognitionem perveniant, gratissimum mihi feceris admodum, si exquisitis, ac pervestigatis omnibus illis banchis illas reperies, ac plures, quas ad Episcopum dederam, quibus perlectis vel Veneris dona marito, vel De tua meis in rebus diligentia tibi plurimas habeo gratias, & si quando eveniet occasio, tibi referam. Nihil enim, si unus ex ipsis fratribus tuis, vel si ipse eodem ventre, quo ego, genitus fores, amplius . . . , & commodum valuisse. Tuo pro arbitrio utitor, ubi . . . pares officio tuo vices reddidero. Id accidet duabus de causis . . . & quod altius tibi viget ingenium, prudentia Accepi litteras, quibus scripsit ad kalendas Julias redditum esse sibi opusculum tuum cum litteris ob ipsius delatoris nescio an diligentiam, an ignaviam appellem. Ipsius pariter haec clausula est: Libellum ipsum magna ex parte transcurri summa cum voluptate ob ipsius auctoris facundiam, & copiam disputationis. Disseminabo eum. Magister Hieronymus Castellus illum habere ardet. Ille autem Hieronymus Castellus physicus est vir graece, & la-

& latine eruditissimus. Te oro, mi Faci, ut saepius ad me scribas, quoniam singularem ex litteris tuis laetitia accipio cum & egregiam eruditionem, tum singularem in me benevolentiam nuntiantibus. Vale, & me quod facis, ama.

V.

BARTHOLOMAEUS FACIUS HIERONYMO
GUARINO FRATRI SUAVISSIMO
S. D. PLURIMAM.

Magnam mihi voluptatem attulerunt litterae tuae, quas mihi nudius tertius Angelus a te reddidit, & eo maiorem, quod diu in earum expectatione fui. Vehementer enim scire cupiebam ubi esses, quid ageres. Nam ut scias, litterae illae, quas scribis te misisse colligatas cum litteris ad Episcopum Murinensem, ad me non pervenerunt, nec scire potui, in cuius manus pervenerint. Tu reminisce, cui illas commiseris, & cui eas credi jufferis. Ubi sis intellexi ex litteris tuis. Sed quis sit rerum tuarum status scire non potui, nisi quantum scribis te esse apud Reverendum Patrem Vicecancellarium Pontificis. Credo enim te apud eum Secretarii tenere locum. Id tamen sciam libens per litteras tuas, & an locus iste optatis tuis respondeat. Gaudeo vero me satisfecisse voluntati tuae in his, quae mihi mandaveras. Sed scito omnem gratiarum actionem tuam apud me supervacaneam esse. Ego enim pro paternis in me beneficiis illis quidem maximis, & immortalibus, proque tua in me pietate mihi perspecta, & co-

cognita tantum tibi debere me sentio, quantum ipse
persolvere nullis officiis possem. Sed hoc haëtenus. Quod
Dialogus meus de vitae felicitate patri tuo optimo, ac
gravissimo viro probetur, omnibus doctissimis viris pro-
bari spero. Sed miror nimis Roberti Storgae negligenti-
am in eo patri ostendendo, & litteris meis reddendis,
praesertim quum promiserit, se eum, ut primum Ferra-
riam pervenisset, patri ostensurum. Sed fortasse fuit
foris, nec fuit id potestatis suae. Placuit videre clau-
sulam illam, qua mentionem facit de opusculo ipso pa-
ter, etsi scio multum amori tribui, fructusque suos
sibi suaviores videri. Quod rogas ad te saepe scribam,
id faciam, nec ad me unquam frustra scribes. Ego
enim non minorem ex litteris tuis, quam tu ex meis,
jocunditatem capio. Mittam vero tibi propediem, ut
spero, Invektivas quasdam, quas auper confeci in illum
insanum Laurentium Vallam, qui patris mei auctorita-
tem aspernatur, ac pro nulla habet, in cujus libro de
rebus gestis Regis Ferdinandi patris Divi Alphonfi plu-
ra profecto vitia reperi, quam enumerare quisquam pos-
sit. Omnes sibi inimicos esse vult, cum omnibus pugnat.
Sed spero ejus ignorantiam, quae adhuc latuit, detege-
re. Tu vale, meque ama, & quum ad eum scribis, me
fac diligentissime commendes, meque ab eo litteras ex-
pectare significes. Ex Roma.

VI

BARTHOLOMAEUS FACIUS FRANCISCO
RAIMO VIRO SPECTATISSIMO S.

R Edditae sunt mihi nuperrime literae tuae, quarum desiderium, & expectatio me diu tenuit, & verebar interdum, ne tuae serae responsionis causa esset tabellionum perfidia, quibus litterae meae commissae fuerant. Nec tamen me multum fefellit suspicio mea. Nam e binis, quas ad te diversis diebus misi, non intelligo per litteras tuas, nisi alteras tandem ad te allatas esse. Nam & per hospitem tuum Bailearem primo ad te scripsi, nec multo post per tabellarium. Sed satis habeo, si modo alterae ad te delatae sunt, quae tibi argumento fuerunt perseverantiae mei erga te amoris. Itaque scias hasce tuas tantum mihi jocunditatis attulisse, quantum eae solent, quae diu optatae sunt. Nihil enim jocundius esse potuit commemoratione illius nostrae diuturnae consuetudinis Puteolanae, & versificationis suavissimae, qua stans pede in uno plusquam quingentos versus interdum effingebas praesente Jacobo Curlo nostro viro claro, & tui observantissimo. Nihil praeterea dulcius significatione tui erga me amoris, etsi mihi erat perspectissimus, & luce meridiana, ut dici solet, clarior. Is enim mihi in meis rebus, in quibus de honore, & de utilitate mea agebatur, experimento notus erat. Sed cupio & per litteras tuas attestatam esse tuam erga me benevolentiam, & caritatem, ac praeterea tuum de me iudicium apud eos, qui nesciunt, quantum me ames, quantique me facias. Incredibile est enim quanti
exi.

existimem tanti viri amorem, quia intelligo propter opinionem, quam de tua virtute, atque singulari iudicio homines susceperunt, maximo decori mihi esse amicitiam tuam. Nam qui in clarissimorum hominum, ac Principum gratia conquiescit, is certe probatus, & spectatus haberi solet. Quapropter scito nihil esse mihi tua in me caritate suavius, nihil ejus rei significatione operabilius. Facile vero patior te in laudandis operibus, & moribus meis nimium esse, quod his litteris effecisti, quibus tantum mihi tribuis, quantum cuivis eruditissimo, & praestantissimo viro aetatis nostrae tribui liceat. Scio enim, quid sit amor, & quas vires amicitia habeat, & quam semper in majus se efferat, si quid in animo boni eluceat. Sed laudes de me tuas non tam benefacti testimonium, quam ut ad benefaciendum incitamentum accipio, & quasi necessitatem quamdam ad ea meditanda, agendaque, quae mihi honorem, & laudem parere valeant, in quo medius-fidius jeci omnes curas, & cogitationes meas. Nam quod me hortaris, ut prosequar opus tua diligentia incoeptum, facis amice, & pro officio. Tuarum enim partium videtur esse, quem ad incipiendum opus incitasti, eundem ad perficiendum adhortari. Ego enim etsi fueram mea sponte facturus, tuo tamen hortatu id ipsum faciam nonnihil obnixius, ne quid de me mentitus esse videaris. Nec me labor ullus deterrebit. Atque utinam dignus evadat labor meus opinione tua, & Regis gloria! Sed si in ea re expectationi tuae, fortasse & Principis satisfacere non potuero, rerum gestarum magnitudo, & dignitas me tenebitur. Cujus enim Regis res gestae toto Orbe pares, qui Johannam Reginam obsidione liberavit, Massiliam cepit, Mauritanum Regem proelio fudit, Neapolitanum Regnum subegit! Haec pro dignitate litteris mandare, & ornare non mediocris profecto est ingenii, atque do-

M

ctri.

Strinae. Contendam tamen, ne & ego temere rem tantam suscepisse, & tu inconsulto tantum pondus humeris meis iniecisse videaris, maxime quod te habiturus sum mearum laudum praeconem, qui & summi iudicii, atque auctoritatis sis, atque amantissimus mei. Sed de his satis sit dictum. Invektivas in Vallam transcribi curabo, ut primum potuero. Sunt enim confectae, & mittam etiam ad te cum his fortasse Dialogum *de vitae felicitate*, ne rerum mearum expers sis. Jacobus Curlus victus suorum precibus venit huc nuper ad Regem, & adhuc non abiit. Gratissime habuit, quae de se scripsisti, tuaeque humanitati gratias agit, seque commendat vehementer, atque offert in omnia, quae possit. Quod reliquum est, te rogo, ut Bartholomaei tui memoriam perpetuo conserves, quando apud te nulla intermissio recordationis de te sit. Vale vir integerrime Valentinorum decus. Ex Neapoli.

VII.

FRANCISCUS BARBARUS BARTHOLOMAEO
FACIO S.

CL. Vir Antonius Panormita Legatus Alphonsi Regis ad inclytum Senatum nostrum, quum de studiis humanitatis, & doctrinae pro nostra consuetudine loqueremur, significavit mihi causam tibi publice datam esse scribendi vitam illius Regis, qui per se tam illustris est domi, & foris, pace, belloque, ut tibi merito gratulandam sic extra ordinem eam tibi causam oblatam esse, in qua nemini deesse oratio possit. Nam quum ingenio excellas, & ut audio, facultate, & copia ad veterum Scripto-

ptorum laudem proxime accedas, gratulor tibi, vereque gratulor te designatum esse ad ornandum excellentissimum Regem, qui suis institutis, & artibus, & gloria rerum gestarum non se ipsum solum, sed etiam scriptores rerum suarum illustrare possit ad memoriam posteritatis. Quam amplum, & honorificum fuerit artificibus illis Alexandri Macedonis decretum satis constat, quum ab Apelle se potissimum pingi, a Lysippo fingi, a Pyrgotele ex aere duci iussit, tum quia illorum artem etiam sibi gloriae fore declaravit, tum quia neminem ejus imaginem pro dignitate exprimere posse censuit, nisi qui tantum in illo genere profecisset, ut alios omnes sine ulla dubitatione superaret. Quare tibi non minus gloriari licet, qui tanti Principis judicio, & testimonio non corporis simulacrum, ut illi, sed effigiem animi, & consilii sui, ac virtutis dignus habitus es, ut ita dicam, consecrare memoriae sempiternae. Aristoteles Philosophus, ut nosti, Protogeni suavit, ut Alexandrum Magnum pingeret, si commemorationem sui nominis cum omni posteritate adaequandam esse judicaret. Quapropter quum ultra decora, ac insignia regia fere omnia in Alphonso plena sint laudis, & gloriae, nullum prope honorificentius tibi scribendi argumentum proponi potuisset, in quo ornando, ac amplificando, sicut Phidias in Minerva, nomen tuum apud posteros commendares. Ceterum quia Rex ipse quodammodo decus esse videtur seculi nostri pro suis meritis, & pro studiis litterarum, quae sunt apud eum in magno honore, & magna auctoritate, quantum licet, & integrum est, laudi suae favendum puto. Ideoque te hortor, ut non sicut Apelles Veneris caput summa arte perfectum, reliquam autem partem corporis, sicut scriptum est, inchoatam reliquit, sed ita mores illius Principis, & actiones explices, sic casus adversos cum secundis rebus conjungas, ut rerum

M 2

varie-

varietates, vicissitudinesque fortunae non tam delectare, quam docere nos possint res humanas mille casibus subiectas esse. Nec parum profecisse te putes, si statua haec litteraria, ut ita loquar, togata, & militaris eleganter scriptis illustretur, ac celebretur tuis, quae ad laetitiam animi, & ad memoriae dignitatem tantum, habet in se splendoris, ut fere nulla honoris insignia, nulla monumenta virtutis sibi conferri possint. Illa enim nulla obscuratura est oblivio: haec autem postrema interire possunt tempestate, vi, vetustate. Quae quum ita sint, nihil praetermittendum est diligentia, ut dicendo immortalitatem quodammodo dare, & accipere posse videaris. Ad quam rem recte, & ordine perficiendam maturandum, non festinandum est, quia, ut Octavii Caesaris verbis utar, *non fit sero, quod fit bene*. Zeuxis quoque pictor ille nobilissimus, ut dicere solebat, licet in multo tempore pingeret, nunquam se tarde pingere putabat, quando summa arte faciebat opera, quae semper esse duratura iudicaret. Plura forte scripsi, quam debui. Sed ea in bonam partem accipies, quia licet nulla inter nos familiaritas intercedat, haec tamen gratulatio historiae tuae testis erit sententiae nostrae, & meae, erga te voluntatis. Vale, & ad illustrandum Alphonsum Regem non alios solum, sed etiam te ipsum vince. Venetiis XV. Kal. Septemb. 1451.

VIII.

BARTHOLOMAEUS FACIUS FRANCISCO
BARBARO VIRO PRAECLARISSIMO S.

Multa sunt Antonii Panormitae in me officia mihi quidem gratissima, & acceptissima, sed nullum profecto jucundius, quam quod is Venetiis rediens tuam mihi amicitiam reportavit, quae mihi quidem erat optatissima. Nam quum singularem eruditionem, atque eloquentiam cum summa probitate conjunctam tum ex multorum sermonibus, tum ex scriptis tuis illustribus, quae cum tua summa gloria non per Italiam modo, verum etiam per omnem Terrarum Orbem circumferuntur, & lectitantur, in te inesse jamdiu accepissem, vehementer profecto cupiebam aliquam mihi opportunitatem dari conciliandae mihi benevolentiae, & amicitiae tuae. Nosti enim in rebus humanis nullam rem aequae, atque virtutem amabilem esse, nullam quae magis hominum mentes ad diligendum moveat, atque impellat. Sed sane quamvis nulla esset inter nos amicitia, te tamen diligebam, tuoque nomini, & gloriae in omni sermone meo favebam, laetabarque quotiens de tuis laudibus quicquam audiebam Italiae, meae congratulans, quod tales viros tam eruditos, tam differtos hac mea tempestate Dei benignitate peperisset. Dices fortasse: cur non me prior in amicitiam per litteras tuas provocabas? Certe id saepe aggredi volui, sed tenuit me pudor quidam meus paene subrusticus. Veritus sum ego adolescentior hominem senem summa gravitate, auctoritate, & gloria praeditum provocare. Itaque & Panormitae gratias habeo

beo , qui amicitiae meae fundamenta jecit , & tibi , qui quasi praecurrens me officio aſtevertiſti , tibiſque illud decus polliceor , quod unum & polliceri , & praestare poſſum , ut nullò unquam tempore tuo honori , dignitati , & gloriae defuturus ſim . Ceterum vereor , ne multo plus de me tibi perſuaſeris ex Antonii ſermone , qui in amicorum laudes ſolet eſſe profuſior , quam praestare ipſe valeam . Quod ſi contigerit , non mihi vitio , ſed ejus in me amori aſſignabis . Is enim , ut multum me amat neſcio qua de me opinione , quod putet ſe aliquid in me videre , & agnoſcere , quod ipſe nec video , nec agnoſco , ita in omni ejus ſermone me multum extollit , & praedicat . Quod mihi ob id gratularis , quia mihi datum ſit negotium ſcribendi res ab Alphoſſo Rege geſtas , quoniam illum exornans me ipſum exornem , ejusque nomen immortalitati commendans nomen meum immortale redditurus ſim , facis amice . Fateor quidem id , quod ipſe ſcribis , Apelli , Lyſippo , Pyrgoteli , atque Protogeni ſummis artiſtibus magno honori fuiſſe , quod Alexandrum illum Magnum eorum operibus poſteritati notum fecerint , nec mihi proponi potuiſſe materiam , in qua mihi minus deeſſe poſſit oratio . Nec praeterea ſum neſcius **Q** Curtium non minus fere nobilitatum eſſe , quod Alexandri res geſtas litteris mandaverit , quam ipſum Alexandrum , quod illius ſcriptis commendatus , ac celebratus fuerit , nec minus Livium Populi Romani rerum geſtarum ſcriptione , quam Populum Romanum ejus viri laboribus , & praeconiis , ſummaque eloquentia illuſtratum eſſe . Ceterum hi tantum in ſua quiſque arte , & facultate praestiterunt , ut nihil his de alieno judicio timendum videatur . Tantam enim in eo genere auctoritatem conſecuti erant propter alia multa , quae prius ediderant , ut eorum opera in medi-

drum proferre dubitare non possent. Sed quum rei mihi injectae pondus, quum historiae dignitatem, maiestatemque animadverto, fit, ut multorum virorum, quos eruditissimos haec aetas tulit, iudicia pertimescam. Nec enim opus meum huiusmodi esse agnosco, ut qualiter Minerva illa Phidiae in arce, ut dicit Cicero, poni possit, quoque magis rerum gestarum magnitudinem animadverto huius inclyti Regis, hoc magis magisque, ne tanto muneri non satisfaciam, metuo, quamquam gravissimum Antonii iudicium aliquam partem huius timiditatis meae mihi adimit, qui me hortatus est, ut ipsum in lucem proferam. Quod scio pro ejus in me amore haud mihi suavisset, si mihi dedecori fore ejus editionem existimasset. Ego tamen, quod haecenus feci, conari posthac non desinam, quantum ingenii vires suppeditabunt, Regem hunc de me optime meritum aeternitati consecrare. In quo si fortasse defecero, non sibi voluntatem meam, sed ingenii vim potius defuisse testabor. Quod si quis est, qui se haec elegantius litteris mandare posse confidat, hanc mihi saltem habere debet gratiam, quod sibi iter, ut ajunt, per quod ei eundum sit, patefecerim. Sed quoniam videris putare Regis vitam a me scribi, meque ob id hortaris, ne tantum vitam, & mores ejus, sed multo magis facta conscribam, nec faciam, sicut Appelles ille, qui Veneris caput, reliqua corporis parte praetermissa, summa arte pinxit, scito me non vitam ejus, sed res a se gestas scribere proposuisse. Ubi tamen incidunt aliqua de ejus laudibus, eos locos exornare, ac amplificare studeo. Vita vero, & laudatio quasi duo genera a rerum gestarum narratione separata, sint vel alterius nominis, vel certe alterius temporis. Quod autem in postrema epistolae tuae parte benevolo, & paterno animo me hortaris, ne festinem ad
ope-

operis editionem, sapienter mones. Sed ita tempora tulere, ut mihi integrum non fuerit, quod mihi ipse proposueram. Sciebam quidem festinationem improvidam esse, & coecam, ut inquit apud Livium Fabius, & Horatium praecepisse, ut opus nonum in annum prematur. Sed non potui mihi obtemperare. Itaque libros septem jam edidi, quibus continentur, quae Rex gessit a primo ejus in Italiam adventu usque ad eum diem, quo triumphum egit. Nunc bellum Picenum in manu est. Post Florentinum aggrediar. Quae vellem posses videre, quoniam ipse ut Regis laudum cupidissimus per litteras tuas mihi es visus, quas alioquin Regi ostendam, ut intelligat, quantum is tibi debeat, quantumque ab eo amandus sis, a quo tantis laudibus afficiatur. Vale, meque tuum habe, atque ab Antonio meo tui amantissimo salve. Ex Neapoli 26. Septembris 1451.

IX.

POGGIUS P. S. D. BARTHOLOMAEO
FACIO V. CL.

Fecisti perhumaniter, atque optime, mi Bartholomae, qui me ad scribendum tuis suavissimis litteris provocasti. Ego enim jam sive aetatis vitio, sive occupationibus, quae vel paucae, vel leves plusquam antea sunt molestae, factus sum in scribendo remissior. Accedit, quod munus officii mei totum in scribendi cura versatur. Quo fit, ut fastidiosior solito is labor aliquando mihi videatur, ut non tantum non provocem litteris, ut sole-

solebam, alios, sed vix jam respondeam provocatus. Sed tua epistola ea humanitate & benivolentiae significatione scripta est, ut quemvis ignavum, & etiam somnolentum ad responsionem excitare posse videatur. Ago gratias Jacobo nostro, qui mihi talem amicum sua diligentia comparavit. Nam de eloquentia, & doctrina tua jam non amplius testimonium Jacobi requirendum est, quum tuae litterae sint testis copiosissimus parum illum pro hominis dignitate, ac meritis dixisse. Non adulandi causa loquor, nam absuit a me longissime semper id vitii genus, sed tui adhortandi ad eum eursum, quem coepisti, quum videam tantum in eo te profecisse, ut vel paucos, vel neminem auderem excipere, qui tibi essent eloquentia, & scribendi suavitate comparandi. Sed paucis haec scribenda sunt, ut omnis assentandi suspicio absit. De me id tantum dicam. Conatus sum imitari eos, licet longo sequar intervallo, qui dicendi laudem meruerunt. Qua in re si quid profeci, gaudeo non omnino operam, & impensam perdidisse. Video te cupere Urbem visere, & certe nisi incoeptum opus, ut ais, impediret, hortarer te ad inspiciendas reliquias ejus urbis, quae quondam Orbis lumen praeclarissimum fuit. Equidem quamvis in ea jam pluribus annis ab ipsa juventute fuerim versatus, tamen quotidie tamquam novus incolae tantarum rerum admiratione obstupesco, recreoque persaepe animum visu eorum aedificiorum, quae stulti propter ingenii imbecillitatem a Daemonibus facta dicunt. Ceterum omnia in tempore agenda sunt. Dialogum tuum expecto summa cum aviditate, & item Invectivarum libros in eum, quem nominasti, de quo tantum dicam, duas res verba scilicet, & scripta esse mentis interpretes, quae animum nostrum designent, quae quoniam palam sunt, facile judicium suam audientibus, & legentibus praebent. Cyrum Xeo-

N

phon.

phontis absolvi, quem cui dedicem, incertus sum. Multi enim multa suadent, prout quemque animi affectio trahit. Ceterum Rex tuus litteris deditus est praeceteris Regibus Orbis, & in talem Regem hic liber, ubi agitur de institutione iusti Principis, optime quadraret. Locutus sum cum Jacobo circa eam rem quaedam, ad quae se responsurum pollicitus est. Verum, quod satis miror, nil scripsit, ut adhuc pendeam animo, quid sim acturus. Utcumque tamen liber edetur, imprimis ad vos veniet. Cicero id opus laudat, sed ab eo traductum ad Latinos nondum apud nostros legi. Tu autem, ubi id repereris, scribas ad me velim. Scio, & testis est inter ceteros Beatus Hieronymus, Ciceronem iussisse in Oeconomico Xenophontis, quem librum latinum fecit in adolescentia. Paediam vero ab eo traductam non memini me legisse. De me autem tibi polliceor me tuum esse penitus, cuius vel opera, vel diligentia utaris arbitrio tuo. Id certe agam, ut existimes me a nemine vinci in amoris officio, aut benevolentiae. Vale, & me ama.

X.

POGGIUS P. S. D. BARTHOLOMAEO
FACIO V. CL.

Scribis in epistola, quae mihi nudius tertius red-
dita est, ternas jam post Nicolai Pontificis as-
sumptionem litteras ad me dedisse. Ego unicas
tantum habui, quibus e vestigio respondi. Si
vero saepius ad te non scripsi, tribuas occupa-
tionibus meis & privatis, & publicis, quae me admo-
dum

dum distrahunt, & ut plurimum in scribendo consumuntur. Laudas multis verbis Xenophontem meum, quem ad manus tuas, Antoniique nostri viri excellentissimi dicis pervenisse. Est mihi gratum probari opus a vobis praesertim doctissimis viris: sed vereor, ne vester in me amor librum efficiat gratiorem. Scis enim quae ab amico proficiuntur, speciosiora videri solere. Sed praclarus est auctor, qui, ut scribit Cicero noster, librum suum edidit non ad veritatem historiae, sed ad normam iusti Imperii. Est enim in Xenophonte institutus Rex, qualis nunquam fuit, quemadmodum sapiens Stoicorum, qui adhuc nusquam est reperiendus. Si tamen traductio placet vobis, est, ut sperem ab reliquis non reprobari. Quod vero scribis detractum esse operi apud Regem, intelligo quos designes. Sed omnis ea mea est culpa, qui librum in ejus nomen edidi, qui in eo judicando magis aliorum, quam suo judicio staret. Fama hominum me decepit extollentium illius Principis doctrinam. At, ut video, in probandis ingeniis non sua, sed ceterorum sententia, & vocibus, quod imperito cuique accidit, movetur. Nullum est in eo bonorum, aut malorum, ut video, discrimen. Ad ostentationem quaedam facit, quibus videatur doctis viris favere. Sed ego librum edidi, quem non indocti, rudes, improbi, perniciosi, sed ingenio, doctrina, virtute praediti judicarent. Horum ego sententiam magni existimo: aliorum, qui vitam funestam, flagitiosam, turpem ducunt, licet sibi docti videantur, verba crepitibus asinorum similia esse arbitror ducenda. Verum, sentiant omnes, ut libet: ego quod potui expressi in communem utilitatem. Si quibus id non satis facit, ipsi edant meliora, neque lacrando, ut inermes caniculi, tempus absument. Mihi tamen credas velim, si res mihi esset integra, virum diligerem, qui stultorum vocibus minime moveretur. At ego in eo, quod po-

N 2

tero,

tero, mihi ipsi prospiciam, ostendamque, si vixero, me magis aliorum ductum erroribus, quam ex animi sententia non recte sensisse. Quod de Antonio nostro Panormita asseris mihi esse amicissimum, id quidem jamdudum perspectum est mihi. Sensi enim semper me, ab eo amari, & ego illum ut virum nostrae aetatis doctissimum semper observavi, quem verbis meis salutes ero. Vale, & me ama. Romae die XVIII. Novembris.

XI.

POGGIUS PL. SAL. DICT' BARTHOLOMAEO
FACIO V. CL.

DElectarunt me mirum in modum litterae, quas pridem a te accepi summa cum gravitate & verborum, & sententiarum scriptas. Id vero mihi jocundissimum fuit, quod quotidie magis perspicio amorem in me tuum, quem ego tanti facio, ut illum omnium principantium benivolentiae judicem esse praefendum. Disputas ferendam, contemnendamque esse stultitiam nonnullorum, quorum opera maxime consumitur in detrahendo, & recte quidem sentis. Sed Principum non solum ferenda, sed declinanda est, quum sit perniciosior, & majori damno conjuncta. Nihil est stulticia, mihi crede, perversius, quae omne rectum judicium adimit, & ubi potestati conjuncta est, in omne facinus erumpit. Sed ego ceteris stultior meo merito judicari possum, qui parum providens fui in deligendo homine, qui stultorum vocibus magis, quam veri testimonio moveretur. Rumor, & multorum verba, qui videbantur sapere, me

me impulerunt, ut eorum voluntatem praeferrem opinioni meae. Gaudeo tamen mea conscientia, & recte fecisse magna consolatio est. Fero apud doctos ingenii, & laboris facis egregium premium, quum suis laudibus ornant opus nostrum. Si rudes, atque ignari illiberales sunt, haudquaquam mirum videri debet. Non est enim cuiusque recte sapere, nec virtus, aut scientia sequitur domicilia potentiorum. Tibi quid sperandum sit vides edoctus exemplo meo. Pessima res est ingratitude, & omnium vitiorum alitrix, neque ulla in eo virtus esse potest, in quo id vitium regnet. Itaque si vixero, utemur palinodia, quum tempus erit. Vale, & me, ut facis, ama. Romae III. Kal. Martias.

XII.

POGGIUS PL. SAL. D. BARTHOLOMAEO
FACIO V. CL.

Non scripsi ad te posteaquam relicta Romana Curia in patriam redii, propterea quod, & temporum conditio prohibebat, & nihil interim acciderat in rebus meis, quod postularet officium litterarum. Nunc vero mutatis in melius rebus quum liberior adsit te litteris provocandi facultas memor necessitudinis nostrae, tuaeque pristinae in me benivolentiae apprehendi occasionem, quae se obtulit ad te scribendi. Scripsi Serenissimo Regi Aragonum epistolam, in qua laudo summam ejus in constituenda Italiae pace sapientiam, atque exhortor ad capefscendam maritimam expeditionem contra Turcum Fidei nostrae hostem perniciosissimum. Hanc epistolam

stolam (nam ejus exemplar ad te mitto) communices velim cum viro praestantissimo Joanne Panormita, & si vobis videbitur digna, quae Regi detur legenda, capta temporis opportunitate, quae maxime in rebus omnibus observanda est, eam suae Serenitati meo nomine tradas, & quo animo illam accipiat, ac legat, quidve de illa sentiat, ad me perscribas, & simul addas judicium tuum, quod facio plurimi, quum sciam illud ab optimo animo, & ex veritate profecturum. Vale, & quid agas, quid scribas, quid speres de futuris me facias certiore. Eruat mihi tuae litterae, prout nostra amicitia postulat, admodum gratas. Commenda me, Regiae Majestati. Florentiae die secundo Martii.

XIII.

BARTHOLOMAEUS FACIUS
POGGIO. SAL. DICIT.

Gratissima mihi fuit epistola tua, in qua primum commemoratio illa amicitiae nostrae valde me delectavit. Ego enim tuum in me amorem non modo maxime facio, sed & omnibus notum esse percipio. Quapropter non dolere non possum me tamdiu tuarum litterarum fructu amoris tui erga me testium privatum esse. Simul laetor nunc pacis beneficio eam nobis facultatem redditam esse, ut scilicet mutuis litteris inter nos uti possimus, quam nobis bellum eripuerat. Tu vero magis a me desiderari scito litteras tuas, quo longius a nobis nunc abes. Nam quum adhuc Romae eras, videbar mihi tecum una esse propter frequentes, ac pro-

pe

pe quotidianos de te nuntios. Laudo vero, ac probò
 consilium tuum, qui in patriam tamquam in portum
 te receperis, ubi senectutem etiam, & reliquam ætu-
 rem quiete, ac placide agas, gratulorque festinanti
 tuæ, qui inter tuos tam honestum, tam utilem lo-
 cum sis consecutus. Accepi simul cum litteris tuis epi-
 stolam, quam Regi scribis. Sed exemplar ejus, quod
 a te mitti simul scribis, non accepi, quod obliviones
 factum puto. Et quoniam jubebas exemplar deferre
 Antonius, & ego, antequam epistola reddereturq; tibi
 epistolam tuam talem esse non dubitamus, quæ posset
 doctissimis viris probari, illam solvimus, ac legimus.
 Deinde exscribi pulcherrimis litteris curavimus. Ita
 enim visum est Antonio gloriæ tuæ cupidissimo, ut
 illam Rex si legere ipse veller. Itaque exscribam ma-
 nu Jacobi Curuli in membranis ad Regem destinatis
 una cum Matthæo Malferito, quia Rex forte eo die
 aucupatum ierat in proximas palædes, qui ut agnovit
 quid ad se afferremus, concessim, ut eam recitarem,
 jussit. Legi, ac pronunciaui eam in magno coetu sum-
 morum virorum clara voce, à capite ad calcem tanta
 Regis attentione, ut nec oculos unquam a me reci-
 tante dimoverit, nec ab aucupibus, qui apparere nesci-
 o quas aves clamitabant, quamvis ejusmodi re præ-
 ter modum delectetur, ut se, distrahî potuerit. Ad-
 mirabatur inter audiendum, quantum potui aliquan-
 do animadvertere, locos, quos ad gloriam optimos ex-
 cogitasti, & tuam illam tum rerum, tum verborum ad-
 mirabilem copiam variis exornationibus quasi luminibus
 distinctam. Postquam finem recitandi feci, laudavit
 eam mirum in modum, ac deferri in Bibliothecam
 jussit, tibi que gratias pro ea re agi. Omnes quoque,
 qui adfuere, ipsam mirifice laudaverunt. Nos quoque
 ipsi nonnihil adjecimus. Ut autem sententiam nostram

pau-

paucis agnoscas, siue in commendanda pace Italica, siue in exhortando Rege in expeditionem adversus Teucros suscipiendam nihil omnino a te praetermissum putamus. Quod scire cupis, quid sperem his de rebus; ego quidem Regem omnia facturum puto, quae possit adversus hunc Christiani generis perniciosissimum hostem, & prospere cessura omnia, si ceteri Principes, ac Reges Christiani in id consentiant potissimum nunc, quam Pontifex novus paratissimo animo in id bellum esse perhibeatur. Unum tamen vereor, ne sero appareat, siant, quoniam non nisi sero esse possunt. Quod autem scire expectis de rebus meis, scito decimum librum rerum a Rege gestarum mihi nunc in manu esse, qui liber omnia continebit, quae usque in hanc diem ab eo facta vel per Duces suos administrata sunt, qui decimus liber huius operi modum imponit. Si suscipietur bellum hoc contra Teucros, in aliud volumen seorsum conferetur, ac modum magnitudo voluminis excodat. A Rege vero mecum perliberaliter agi scito. Ab Antonio nostro tui amantissimo salve, cui velim aliquid scribas. Sed vide, ne nomen ejus obliviscaris. Nam pro Antonio Joannem nominasti, quod librarii errore factum scimus, cujus animus fortasse apud amicum erat. Vale ex Neapoli die XIII. Aprilis 1455. Janotio Manetto, ac Franco Sacchetto, viris clarissimis me commendato.

XIV

POGGIUS PL. SAL. D. BARTHOLOMAEO
FACIO V. CL.

M Agnam pluribus de causis voluptatem per-
cepi ex tuis suavissimis litteris, quibus re-
spondes ad eam epistolam, quam una cum
litteris Regiis ad te destinaram. Gratum
mihi fuit, quamquam nullo modo id du-
bitaram, tuam erga me pristinam benivolentiam reco-
gnoscere. Inciderat enim tempus, ut intermissione lit-
terarum etiam amicum conjugatio remissum videretur.
Nunc reintegrata priori benivolentia, quae tamen
nunquam intermissa fuit, gaudeo datam esse nobis
facultatem multis invicem litteris colloquendi. Gra-
tissimum vero est & vobis placuisse epistolam meam,
& a tanto Rege laudatam, quod mihi summo honori
esse puto. Est enim, ut scis, apud Ciceronem nostrum,
eam veram existimari laudem, quae a laudatis profu-
ciscitur viris. Recte autem, & amice fecisti, qui ex-
scribi epistolam curaveris, & ejus legendae onus sus-
ceperis. Scio enim eloquentiorem multo illam ex tuo
ore visam, quam si alter legisset; de qua re tibi gratias
ago, quas possum. Nam tua pronuntiatio rem ex se
parvam reddidit audientibus ampliorem. Antonio no-
stro Panormitae, & item Marthaeo Malferito viris
praestantissimis verbis meis salutem dicito. Diligo eos
eum propter eorum virtutem, & egregiam doctrinam,
tum propter eorum erga me benivolentiam singula-
rem. Scriberem ad te pluribus, & item litteras ad
Panormitam darem, nisi cras rus essem profecturus,
ubi

ubi paucos dies in visitandis meis praediolis commorabor. Sum enim deditior senectutis gratia rei rusticae, quam antea. Quum rediero, uberiores litteras ad vos scribam. Haec paucis dictavi, ne viderer tardior in respondendo, quam nostra amicitia requirat. Vale, & me, ut soles, ama.

neq. mentem ob. Pater ob. ad. in. q. m. n. g. A.
-erud. in. q. m. n. g. A. x. o. i. q. o.
m. n. g. A. x. o. i. q. o. m. n. g. A. x. o. i. q. o.

XV

M

BARTHOLOMAEUS FACIUS AENAE
CARDINALI SENENSI S. P. D.

E T litteras meas, Reverendissime Pater, Dominationi tuae Legato Senensi redditas, & congratulationem meam tibi gratam existisse laetor, &que existimare magnae mihi voluptati fuisse dignitatis tuae ascensionem. Ego enim nullum meum in te officium sine magna reprehensione videor mihi posse praeterire. Tanta est enim tua erga me amoris magnitudo, ut quamvis maxima, tibi optare, & amplitudini tuae servire debeam. Habere te multos existimo, qui dignitati tuae favcant, quiq. ee in amplissimo statu cupiant. Sed certe non concedam, ut eorum quisquam tibi aut vehementius affectus, aut honoris tui cupidior sit. De quo plura ad te scribere veretur, ne dubitare videar animum in te meum Dominationi tuae non satis exploratum esse. Pollicitationes tuas mihi gratissimas fuisse scito, praesentim quod eas ab optimo animo profectas scio, ac pro his Dominationi tuae gratias ago. Ubi opus fuerit, & opera tua libenter utar, & quid agi valim perferibam. Expectamus Regem brevi ex Apulia Beneventum jam

jam profectum. Ego ad urbem redii, quamvis de terrae motu nomen nulla adhuc suspicio sit. Librum, quem *de Viris Illustribus* scripsi, Regi dedicavi, ac tradidi, in quo opere, ut aliquando videbis, si non quantum virtutem tuarum magnitudo postulare, at quantum ingenti tui parvitas poterit, quantumque res ipsa passus est, tibi a me tributum cognosces. Si quid vero est, quod a me agi Dominatio tua cupiat, iube. Vale propter Reverendissime & Domine mihi praecipue. Ex Neapoli.

XVI.

AENEAS CARDINALIS SENENSIS
BARTHOLOMAEO FACIO
GENUENSI S. P. D.

Jocundissimae fuerunt nobis litterae tuae, quibus amicitiam inter nos Neapoli contractam ex tuo latere affirmas inconcussam, solidamque permanere. Idem tibi persuadeas volumus ex nostra parte fieri. Neque enim nos sumus, qui more adolescentulorum nunc amemus, nunc odio habeamus. Non sumus in contrahenda benevolentia faciles. At neque, postquam contracta est, illam leviter dissolvimus. Dileximus te, postquam novimus quanti esses, neque decepti sumus in eo, quod de te iudicium fecimus. Itaque par esset amorem erga te nostrum, dum viximus, duraturum, quando & tua virtus te minime relictura est. Quod scribis in eo, quem *de Viris Illustribus aevi nostri* composuisti, libro datum nobis esse locum, non meritis nostris, sed tuae caritati adscribimus.

Digitized by Google

XX X.86
IX.88

